Stichting Humanitas Rotterdam
Expertisecentrum Seksualiteit, Sekswerk en Mensenhandel

Pays*x 010

Mannelijke sekswerkers in Rotterdam

Anke van den Dries ◆ Christoforos Boutsias ◆ Frank van Oorschot

Pays*x 010. Mannelijke sekswerkers in Rotterdam.
1 maart 2021

Onderzoekers en veldwerkers:
Anke van den Dries
Christoforos Boutsias
Frank van Oorschot

Onderzoeksbegeleiding:
Marc Hoijtink, Hogeschool van Amsterdam
Marije van Stempvoort, Stichting Humanitas en Swansea University
Mike de Kreek, Hogeschool van Amsterdam

Ontwerp:
Miglė Nevieraitė, www.studiomigle.com

Dit onderzoek werd uitgevoerd door Stichting Humanitas in samenwerking met de Hogeschool van Amsterdam in opdracht van de Gemeente Rotterdam.

humanitas
Expertisecentrum Seksualiteit,
Sekswerk en Mensenhandel

Copyright © 2021 Stichting Humanitas

“

Er is nog steeds stigma. Het gebeurt, veel mensen doen het, maar er zit nog steeds stigma omheen. Mensen praten er dan liever niet over, of negeren dat het gebeurt. Dus ja, het is goed dat de gemeente onderzoek doet en dingen blootlegt. Want dit is het leven, weet je.”

–

Mannelijke sekswerker tijdens een interview

Inhoudsopgave

Leeswijzer — 4
Samenvatting (Nederlands) — 5
Summary (English) — 8

DEEL 1

1 Inleiding — 11
1.1 Doelstelling — 12
1.2 Nota bene: gender en identiteit — 14

2 Methodologie — 15
2.1 Kwalitatieve participatieve aanpak — 15
2.2 Data collectie — 17
2.2.1 Online veldwerk — 18
2.2.2 Offline veldwerk — 19
2.2.3 Interviews — 20
2.2.4 Casuïstiek PMW — 22
2.3 Data-analyse — 22
2.4 Onderzoeksvaliditeit — 23
2.4.1 Interne validiteit — 23
2.4.2 Externe validiteit — 24
2.5 Ethische overwegingen — 25

DEEL 2

3 De Rotterdamse mannelijke sekswerker — 29
3.1 Wie is hij? — 30
3.2 Waarom sekswerk? — 31
3.3 Hoe richt hij het sekswerk in? — 33
3.4 Waar is hij te vinden? Online platforms — 38
3.4.1 Grindr — 39
3.4.2 Instagram en OnlyFans — 43
3.4.3 Chatsites: Bullchat — 43
3.4.4 Kinky — 46
3.4.5 Sexjobs — 46
3.4.6 Hunqz — 47
3.4.7 Rentmen — 48
3.4.8 Boys4u — 50
3.5 Waar is hij te vinden? Resultaten van offline veldwerk — 50

4 Niet zomaar werk — 53
4.1 Positieve impact op de persoon en diens leven — 53
4.2 Negatieve impact op de persoon en diens leven — 56
4.3 Geweld en misbruik — 59
4.3.1 Geweld binnen sekswerk — 59

4.3.2 Uitbuiting en minderjarigheid binnen sekswerk — 60
4.4 Impact van de COVID-19-pandemie — 63

5 Wie is er voor hen? Ervaren steun en behoeftes — 66
5.1 Steun van eigen omgeving — 66
5.1.1 Dubbelleven naar familie en vrienden — 66
5.1.2 Gebrek aan inclusie in sekswerk of quee community — 67
5.2 Steun van hulp- en zorgverlening — 69
5.2.1 Wantrouwen en zorgen om anonimiteit — 69
5.2.2 Behoefte aan luisterend oor en praktische steun — 70
5.2.3 Behoefte aan ondersteuning door ervaringsdeskundigen — 70
5.2.4 Onbekendheid met instanties — 71
5.3 Steun van de overheid — 71
5.3.1 Wantrouwen naar inenties — 71
5.3.2 Belemmerende wet- en regelgeving — 72
5.3.3 Roep om inzet op verhindering van seks met minderjarigen — 74
5.3.4 Roep om inzet op destigmatisering van sekswerk — 74
5.4 Steun van de politie — 75
5.4.1 De politie als handhaver: consequenties bij (onvergund) sekswerk — 76
5.4.2 De politie als handhaver: consequenties bij niet hebben van de (juiste) verblijfspapieren — 78
5.4.3 Gebrek aan vertrouwen in politie vanuit land van herkomst — 79
5.4.4 Gebrek aan vertrouwen in politie door negatieve ervaringen — 79
5.4.5 Lage aangifte- of meldingsbereidheid maakt extra kwetsbaar voor misbruik — 80

6 Kwetsbaarheden — 81
6.1 Sekswerk bij gebrek aan andere opties om in levensonderhoud te voorzien — 81
6.2 Drugsgebruik — 82
6.3 Hoge drempel voor het inschakelen van politie of autoriteiten — 82
6.4 Stigma rondom sekswerk — 83
6.5 Homofobie in de samenleving — 84
6.6 Verleiding/vraag tot sekswerk bij jongemannen die hier niet naar op zoek zijn — 85

DEEL 3

7 Aanbevelingen — 88
7.1 Algemene aanbevelingen — 88
7.2 Aanbevelingen sekswerk community — 89
7.3 Aanbevelingen aan hulp- en zorgverlening — 91
7.4 Aanbevelingen aan de gemeente — 94
7.5 Aanbevelingen aan de politie — 97
7.6 Een laatste woord — 99

Referenties — 102

Bijlagen — 106
Bijlage 1 Context: Humanitas PMW in de stad Rotterdam — 106
Bijlage 2 Interviewvragen — 108
Bijlage 3 Toestemmingsformulier — 110
Bijlage 4 Flyer- en promomateriaal — 111
Bijlage 5 Screenshots paysx010 site — 113
Bijlage 6 Infograph onderzoek — 114

Leeswijzer

Voor u ligt het rapport van het onderzoek naar de aard en omvang van sekswerk door jongens en mannen in de gemeente Rotterdam. De Gemeente Rotterdam ontdekte een gebrek aan kennis hierin nadat in 2018 een rapport uitkwam over jongens die betaalde seksuele diensten aanbieden in de regio Eindhoven, waarop de Gemeente Rotterdam aan Stichting Humanitas de vraag stelde om dit onderzoek te doen.

In hoofdstuk 1 van dit onderzoeksrapport leest u meer over de aanleiding en achtergrond van dit onderzoek. In hoofdstuk 2 wordt uitgebreid ingegaan op de methode van onderzoek. In de hoofdstukken 3, 4, 5 en 6 geven we de onderzoeksresultaten weer. Daarbij is het volgende van belang om te melden:

Om inzicht te krijgen in de leefwereld en in het persoonlijk perspectief van de doelgroep - jongens en mannen in Rotterdam die werk(t)en als sekswerkers – hebben wij gekozen (en is ons verzocht) voor een kwalitatieve benadering met een 20-tal diepte interviews. De rationale hiervoor is dat kwalitatief onderzoek diepgaand inzicht geeft in de gevoelens, ervaringen en opinies van respondenten binnen de context van hun werk en hun leven. Het aantal van 20 geeft niet de mogelijkheid om de mate te bepalen waarin de verschillende gevoelens, ervaringen en opinies binnen de totale doelgroep spelen. Wel maakt het het spectrum aan verschillende gevoelens, ervaringen en opinies en daarmee de leefwereld inzichtelijk. Deze interviews zijn daarvoor zeer waardevol gebleken. Bovendien hebben wij onze kwalitatieve data aangevuld met kwantitatieve gegevens, bestaande uit een inventarisatie van het (online) aanbod van betaalde seks.

In het rapport is een aantal quotes opgenomen uit de diepte-interviews die voor het kwalitatieve onderzoek zijn uitgevoerd. Sommige van deze quotes zijn nogal expliciet en niets verhullend. Toch hebben wij besloten deze quotes letterlijk in deze rapportage op te nemen omdat deze juist de leefwereld en het gewenste persoonlijk perspectief weergeven van de jongens en mannen in Rotterdam die werk(t)en als sekswerkers.

In hoofdstuk 7 van dit onderzoek worden tenslotte de aanbevelingen besproken. Het gaat hier om een aantal algemene aanbevelingen voor alle stakeholders, alsmede specifieke aanbevelingen aan achtereenvolgens de sekswerk community, hulp- en zorgverlening, de gemeente en de politie. Deze aanbevelingen zijn direct en indirect te herleiden uit gedeelde uitspraken van de mannelijke sekswerkers en de resultaten van het onderzoek.

Samenvatting (Nederlands)

Eind 2019 heeft de gemeente Rotterdam ESSM opdracht gegeven om onderzoek te doen naar de situatie van mannelijke sekswerkers in de omgeving van Rotterdam. Deze doelgroep blijft vaak onopgemerkt in het sekswerk gerelateerde beleid en de interventies van overheidsinstanties. De gemeente ontdekte een gebrek aan kennis hierin nadat in 2018 een rapport uitkwam over jongens die betaalde seksuele diensten aanbieden in de regio Eindhoven.

Het ESSM heeft een onderzoeksproject ontwikkeld en uitgevoerd om kennis te vergaren over de aard en omvang van sekswerk door jongens en mannen in de gemeente Rotterdam. We hebben ons gericht op het ontdekken van gemeenschappelijke kenmerken en mogelijke kwetsbaarheden waarmee deze groep wordt geconfronteerd. Vervolgens hebben we hun behoeften op het gebied van hulp en ondersteuning in kaart gebracht en gekeken of het huidige aanbod van autoriteiten en organisaties aansluit bij die behoefte.

Om die doelen te bereiken, heeft onze onderzoeksgroep verschillende methoden gebruikt. We hebben online en offline veldwerk verricht op digitale en fysieke locaties waar sekswerkers te vinden zijn. Bij dit veldwerk hebben we mannelijke sekswerkers uitgenodigd om deel te nemen aan semi-gestructureerde diepte-interviews. We hebben 20 interviews afgenomen. Daarnaast gebruikten we dossieronderzoek van bekende PMW-casuïstiek van mannen en jongens die zich bezighouden met betaalde seks. Aan het eind van ons onderzoek hebben we focusgroepen gehouden met negen interviewrespondenten om onze voorlopige bevindingen te bespreken en verder uit te werken.

Onze resultaten laten zien dat mannen die sekswerk doen in Rotterdam een nogal diverse groep vormen. Tijdens ons veldwerk en interviews kwamen we Nederlanders tegen, Nederlanders met een migratie achtergrond, immigranten met en zonder verblijfsstatus in Nederland en vluchtelingen. Uitgaande van de verschillende economische achtergronden en de beschikbaarheid van werkopties, werken sommigen fulltime, terwijl anderen hun inkomen uit andere bronnen aanvullen. We ontmoetten studenten die hun studie financierden met betaalde dates, immigranten zonder werkvisum die geen andere baan konden krijgen, Nederlandse mannen die fulltime escorten en reizende sekswerkers die een tussenstop maakten in Rotterdam voordat ze naar een andere Europese stad doorreisden.

De meesten van hen zoeken klanten online via gespecialiseerde websites, dating platforms en sociale media. Op gespecialiseerde platforms zijn ze open over de diensten die ze aanbieden en de tarieven die ze vragen. Op datingsites en sociale media, waar sekswerk meestal niet wordt getolereerd, gebruiken ze bepaalde termen in hun profielen om naar hun werk te verwijzen. We kwamen direct of indirect in contact met 386 profielen of advertenties van sekswerkers in het algemeen, hoewel het niet mogelijk is om het aantal mannelijke sekswerkers in Rotterdam te schatten. Hun profielen veranderen in de loop van de tijd, soms verschijnen ze op verschillende platforms of verdwijnen ze gewoon. Hun leeftijd varieerde van 18 tot 57 jaar, met een gemiddelde leeftijd van 27 jaar.

De leeftijd van onze interviewrespondenten varieerde van 18 tot 36 jaar, met een gemiddelde leeftijd van 28 jaar. De leeftijd waarop ze hun eerste ervaringen met betaalde seks hadden, varieerde van 8 tot 36 jaar; ongeveer een kwart van hen was op dat moment minderjarig. Ondanks de zorgen van de gemeente hebben de respondenten niet de indruk dat betaalde seks van minderjarigen in de regio Rotterdam wijdverspreid is. Sommigen waren bang dat het onderzoek van de gemeente naar betaalde seks van minderjarigen een voorwendsel was om mogelijk strengere

regels rond sekswerk op te leggen. In plaats van sekswerk te verstikken met meer regels, stelden ze voor dat de gemeente haar aandacht richt op het voorkomen dat volwassenen minderjarigen actief benaderen en groomen op internet met ongevraagde aanbiedingen voor betaalde en onbetaalde seks.

Veel van de mannelijke sekswerkers noemden een aantal positieve effecten die sekswerk op hun leven heeft. Met name het inkomen dat ze verwierven, leidde tot financiële onafhankelijkheid en relatieve stabiliteit. Door flexibele uren te werken, slaagden ze erin schulden af te betalen, gederfde inkomsten terug te vorderen of hun gezin te onderhouden. Het feit dat klanten bereid zijn hen voor hun tijd te betalen, leidde ook tot een groter gevoel van eigenwaarde doordat ze zich aantrekkelijk en gewaardeerd voelden. Het ontmoeten van klanten met verschillende sociale en culturele achtergronden werd gepresenteerd als een positieve ervaring. Het zien van de waarde en positieve impact van hun sekswerk op hun klanten gaf hen een gevoel van persoonlijke voldoening. Verder meldden velen dat ze genoten van hun seksuele ontmoetingen met veel van hun klanten, terwijl ze sekswerk ook gebruikten als een hulpmiddel om hun eigen seksualiteit te ontdekken.

Het meest geaccentueerde negatieve effect van sekswerk is het maatschappelijke stigma eromheen. De meeste van onze respondenten houden hun sekswerk geheim voor familie en hun sociale omgeving. De angst om ontdekt of ge-out te worden en de mogelijke gevolgen daarvan kunnen heftig zijn. Dit dubbelleven leidt tot gevoelens van isolatie en hulpeloosheid, omdat ze op slechte momenten niemand hebben om naar toe te gaan voor morele steun of veiligheid. Sekswerk kan ook hun intieme leven beïnvloeden, omdat hun partners soms niet volledig accepteren wat ze doen, of omdat ze soms hun interesse in seks kunnen verliezen. Voor mannelijke sekswerkers die seks hebben met mannen, versterkt homofobie in de samenleving het stigma dat zij ervaren, aangezien niet-heteronormatieve uitingen van seksualiteit in veel huishoudens, gemeenschappen en culturele achtergronden niet worden geaccepteerd.

Hoewel de meeste van onze respondenten aangaven over het algemeen positieve ervaringen te hebben met klanten, behandelen sommige klanten hen vanwege stigmatisering niet als personen die een dienst aanbieden. In plaats daarvan worden klanten soms veeleisend, overschrijden ze gemaakte afspraken, uiten ze agressie en worden ze gewelddadig. De mannelijke sekswerkers noemden manieren om zichzelf te beschermen tegen grensoverschrijdend gedrag, zoals het verifiëren van de identiteit van hun klant, samenwerken met een collega of een vertrouwd persoon laten weten waar ze zijn. In tijden van economische nood vinden sommige mannelijke sekswerkers het echter een uitdaging om hun grenzen te handhaven. Omdat ze werden uitgesloten van financiële steunregelingen, maakte de komst van COVID-19 het voor hen nog moeilijker om veilig hun werk te doen en neemt de kans toe dat men onveilige seksuele handelingen verricht of deelneemt aan middelengebruik waar ze anders niet voor zouden kiezen, waardoor hun fysieke en emotionele integriteit in gevaar komt.

Bij gewelddadige incidenten zeiden de meeste van onze respondenten dat ze zouden aarzelen om contact op te nemen met de politie, tenzij de situatie absoluut kritiek was. Ze zijn bang dat het onthullen van hun identiteit aan de politie hen kan blootstellen aan een opeenstapeling van repercussies, zoals een bezoek aan hun familie, een boete krijgen voor werken zonder vergunning, in de aandacht van de belastingdienst komen te staan, een huisuitzetting omdat ze thuis werken of gevaar voor hun verblijf in Nederland. Verder zijn de meesten bang dat de politie hen niet serieus zal nemen vanwege hun werk en ze misschien zelfs als dader beschouwen in

plaats van als slachtoffer. Eerdere negatieve ervaringen met de politie, persoonlijk of van horen zeggen, versterken de overtuiging dat ze niet geholpen zullen worden. Kwaadwillende personen die misbruik maken van het het gegeven dat sekswerkers minder snel contact opnemen met de politie kunnen hiervan profiteren, wetende dat ze waarschijnlijk ongestraft zullen blijven. Onze respondenten hebben mogelijk iets meer vertrouwen in contact met gespecialiseerde teams zoals Roze in Blauw, die zijn opgeleid om sensitief te zijn naar kwesties op het gebied van gender en seksuele geaardheid. Desondanks bleef de bereidheid om in geval van nood de politie te bellen laag.

Om formeel sekswerk te doen, heeft men een vergunning nodig of moet men werken voor de exploitant van een vergund bedrijf. Er zijn in Nederland vrijwel geen vergunde werkplekken voor mannen en een individuele vergunning krijgen is bij de meeste gemeente vrijwel onmogelijk. Bijna alle mannen werken onvergund in de sector, en ook als ze belasting betalen, genieten ze niet de sociale bescherming die reguliere werknemers genieten. Onze respondenten wisten meestal niet dat ze onder voorwaarden een vergunning kunnen aanvragen bij de gemeente Rotterdam. Velen konden deze informatie niet vinden of waren niet van plan hun werk te formaliseren omdat ze het als tijdelijk zagen. Velen voelden zich ook ongemakkelijk om de gemeente op de hoogte te stellen van hun werk. In ieder geval vinden ze gemeentelijke regelingen verwarrend. Het is bijvoorbeeld onduidelijk wanneer men vanuit huis mag werken zonder regels te overtreden. Tegelijkertijd kunnen twee sekswerkers niet in hetzelfde huis werken, wat sommige respondenten juist aangaven als veiligheidsmaatregel. Over het algemeen zijn ze van mening dat er minder speciale regels voor sekswerk moeten komen.

Onze respondenten suggereerden dat de meeste mannelijke sekswerkers niet weten dat er gespecialiseerde organisaties voor sociale- en gezondheidsondersteuning voor hen bestaan, terwijl ze deze vaak associëren met steun aan alleen vrouwelijke sekswerkers. Sommigen zeiden dat ze zouden aarzelen om contact op te nemen met deze organisaties omdat ze er geen vertrouwen in hebben dat zorgverleners hun werk zullen respecteren en hen niet als slachtoffers zullen behandelen. Ook zijn de meesten bang dat het bezoeken van een locatie voor sekswerkers hun anonimiteit kan opheffen. Als ondersteunende organisaties het vertrouwen winnen van mannelijke sekswerkers, kunnen ze hen waardevolle diensten bieden. Omdat mannelijke sekswerkers voornamelijk online werken, ervaren ze weinig steun van hun leeftijdsgenoten, omdat ze vaak niet weten dat iemand doet wat ze doen. Nu de vraag van klanten naar chemsex toeneemt, kunnen sekswerkers een verhoogd risico lopen op afhankelijkheid van middelen en op soa's als gevolg van risicovoller seksueel gedrag dat met bepaalde drugs wordt geassocieerd. Volgens onze respondenten zijn discrete en uitgebreide soa-testen, betrouwbare en praktische informatie over veilig navigeren door sekswerk en het faciliteren van plekken waar ze in contact kunnen komen met hun peers noodzakelijke diensten voor mannelijke sekswerkers.

Aan het einde van dit rapport formuleerden we aanbevelingen voor de sekswerk community, hulp- en zorgorganisaties, de gemeente en de politie die een bijdrage kunnen leveren aan het verbeteren van de situatie van mannelijke sekswerkers in Rotterdam.

Summary (English)

At the end of 2019, the Municipality of Rotterdam commissioned Humanitas ESSM to research the situation of male sex workers in the area of Rotterdam. This demographic often goes unnoticed in sex work-related policies and interventions by public authorities. The Municipality spotted their knowledge gap after a report on boys selling sexual services in the region of Eindhoven came out in 2018.

ESSM developed and implemented a research project to create knowledge on the nature and extent of sex work by boys and men in Rotterdam's municipal area. We focused on discovering common characteristics and potential vulnerabilities this group faces. Then we assessed their needs in terms of support and assistance and examined whether the current offer from authorities and organizations matches those needs.

To achieve those goals, our research group employed several methods. We conducted online and offline fieldwork on digital and physical locations where sex workers may be found. Through this fieldwork, we invited male sex workers to participate in in-depth semi-structured interviews. We conducted 20 interviews. Additionally, we used information from known PMW cases of men and boys that engaged in paid sex. At the end stage of our research, we conducted focus groups with nine interview respondents to discuss our preliminary findings and elaborate on points of interest.

Our results demonstrate that men who do sex work in Rotterdam are a rather diverse group. During our fieldwork and interviews, we came across Dutch nationals, Dutch nationals of immigrant background, immigrants with a formal and informal stay in the Netherlands, and refugees alike. Starting from different economic backgrounds and availability of work options, some work full-time while others complement their income from other sources. We met students who financed their studies with pay dating, immigrants without a work visa who could not get another job, Dutch men who escorted full-time and traveling sex workers who were making a stop in Rotterdam before moving to another European city.

Most of them seek clients online through specialized websites, dating applications, and social media platforms. In specialized platforms, they are open about the services they offer and the rates they ask. In dating sites and social media, where sex work is usually not tolerated, they use particular language in their profiles to hint at their job. We came in direct or indirect contact with 386 profiles or ads of sex workers overall, although we cannot estimate their numbers in Rotterdam. Their profiles change over time, sometimes they appear on several platforms, and then simply disappear. Their ages ranged from 18 to 57, with an average age of 27.

Our interview respondents' age ranged from 18 to 36, with an average age of 28. The age at which they had their first experiences with paid sex ranged from 8 to 36 years old, and about a quarter of them were minors at that time. Despite the Municipality's concerns, they do not believe that paid sex of minors is widespread in the area of Rotterdam. Some were worried that the Municipality looking into minors' paid sex was a pretext for potentially imposing more restrictive regulations around sex work. Instead of stifling sex work with more rules, they suggested that the Municipality focuses its attention on the prevention of adults actively approaching and grooming minors on the internet with unsolicited offers for paid and unpaid sex.

Many of the male sex workers mentioned a number of positive effects sex work has on their lives. Most notably, the income they acquired led to financial independence and relative sta-

bility. Working flexible hours, they managed to repay loans, recover lost revenue, or support their families. The fact that clients are willing to pay them for their time also led to increased self-esteem due to feeling attractive and valued. Meeting clients from diverse social and cultural backgrounds was presented as an exciting experience. Seeing the value and positive impact of their sex work on their customers gave them a feeling of personal satisfaction. Further, many reported enjoying their sexual encounters with many of their clients while using sex work also as a tool to explore their own sexuality.

The most accentuated negative effect that comes with doing sex work is the societal stigma around it. Most of our respondents are keeping their sex work secret from their families and social environments. The fear of getting exposed and the potential repercussions can be overwhelming. This double-life results in feelings of isolation and helplessness as they have no one to turn to for moral support or for safety in bad times. Sex work can also impact their intimate lives as sometimes their partners do not fully accept what they do, or because occasionally they may lose interest in sex. For male sex workers who have sex with men, homophobia in society intensifies the stigma they experience as non-heteronormative expressions of sexuality are not tolerated within many households, communities, and cultural backgrounds.

Although most of our respondents mentioned having overall good experiences with clients, some do not treat them as individuals offering a service due to stigma. Instead, they become demanding and do not follow up on made agreements or express aggression and become violent. Our participants mentioned ways of shielding themselves against abusive behavior, such as verifying their customer's identity, working together with a colleague, or letting a trustworthy person know where they are. In times of economic distress, though, some male sex workers find it challenging to maintain their boundaries. Being excluded from financial support schemes, the advent of COVID-19 made it even more difficult for them to uphold safer sex practices and more likely to engage in sexual acts or substance use they would otherwise not choose to, putting their physical and emotional integrity at risk.

When faced with violent incidents, most of our respondents mentioned they would hesitate to contact the police unless the situation was absolutely critical. They fear that having their identity revealed to the police may expose them to a snowball of repercussions like outing them to their family, receiving a fine for unlicensed work, getting under the tax office's scrutiny, and being evicted for working from home or jeopardizing their stay in the country. Further, most are apprehensive that the police would not take them seriously because of their work and may even consider them the perpetrator rather than the victim. Previous experiences of undeserved police harassment, personal or hearsay, reinforce the belief that they cannot help them. Abusive individuals exploit the high threshold sex workers experience contacting law enforcement and continue with their actions, knowing they will likely go unpunished. Our respondents might feel a bit more confident of receiving help from specialized teams, like Pink in Blue, that are trained to be sensitive to gender and sexual orientation issues. Despite that, their willingness to call the police in an emergency remained low.

To formally do sex work, one needs a license or needs to work for a licensed business's proprietor. There exist virtually no licensed workplaces for men in the Netherlands, and getting an individual license from a municipality is next to impossible. Almost all men work in the unlicensed sector, and even when they pay taxes, they do not enjoy the social protections afforded to regular workers. Our respondents were mostly unaware that they can apply for a license to the Munici-

pality of Rotterdam under certain conditions. Many could not find this information or did not intend to formalize their work because they saw it as temporary. Many also felt uneasy letting the Municipality know of their work. In any case, they find municipal regulations confusing. For example, it is unclear when one is allowed to work from home without breaking any rules. Besides, two sex workers cannot work in the same house, which some respondents indicated as a safety measure. Overall, they believe that there should be fewer special rules for sex work in place.

Our respondents suggested that most male sex workers do not know that specialized social and health support organizations exist for them, while they often associate them with support to female sex workers only. Some stated they would hesitate to contact these organizations because they have no confidence that caregivers will respect their work and not treat them as victims. Also, most are afraid that visiting a location for sex workers might lift their anonymity. If support organizations gain the trust of male sex workers, they can offer valuable services to them. Working primarily online, male sex workers experience little support from their peers, as they often do not know anyone doing what they do. With chemsex rising in demand from clients, sex workers can experience heightened risks of substance dependency and STIs due to riskier sexual behaviors associated with certain drugs. According to our respondents, discreet and comprehensive STI-testing, reliable and practical information on how to navigate sex work safely, and facilitation of spaces where they can connect with their peers are needed services for male sex workers.

At the end of this report, we formulated recommendations for the sex work community, social and care work organizations, the municipality, and police to help improve the situation of male sex workers in Rotterdam.

Deel I

1 Inleiding

Sekswerkers vormen een zogenoemde 'moeilijk bereikbare doelgroep' (Benoit et al., 2005; Boels, 2014). Ze verrichten gestigmatiseerd werk (Benoit et al., 2005; Koken, 2010) en doen dit regelmatig buiten de daartoe door de overheid geschepte kaders in wet- en regelgeving. Mannelijke sekswerkers worden veelal beschouwd als een zo mogelijk nog meer onzichtbare groep (Bungay, Oliffe en Atchinson, 2015, Dennis, 2008). Mannelijk sekswerk wordt gekenmerkt door drie grote taboes (Oliviera, 2018, Repetur en Veenstra, 2011). Ten eerste is het ontvangen van geld voor seks niet algemeen aanvaard (van mannelijke of vrouwelijke klanten). Ten tweede is homoseksualiteit nog altijd gestigmatiseerd. En ten derde: mannen worden niet verondersteld slachtoffer te zijn, daar waar er sprake is van slachtofferschap. Anderzijds hebben mannen doorgaans minder last van de maatschappelijke veroordeling van wisselende seksuele contacten, wat bij vrouwen vaak meer als taboe wordt gezien (Rubin, 1984). Mannelijk sekswerk speelt zich vooral af 'onder de radar'. Daarnaast voelen sekswerkers, wanneer ze wel in contact komen met instanties zoals hulp- en zorgverlening, zich regelmatig niet begrepen en niet geholpen (Van den Dries en Luhrs, 2020). Mannen zijn vanwege de hierboven genoemde taboes mogelijk nog minder geneigd om professionele hulp te zoeken wanneer ze dat nodig hebben (Repetur en Veenstra, 2011). Ook lijken bij mannelijke sekswerkers risico's eerder te worden gezien in (publieke) gezondheid dan in geweld (Dennis, 2008).

De Gemeente Rotterdam wilde graag meer zicht krijgen op de aard en omvang van (jonge) mannelijke sekswerkers in Rotterdam en de wijze waarop deze groep het beste ondersteund en geholpen kan worden. Ze vroeg Stichting Humanitas om hier onderzoek naar te doen. Aanleiding hiervoor was een tweejarig veldonderzoek naar jongensprostitutie in de regio Eindhoven (Van Went en Castelijns, 2018). Voor u ligt een rapportage van de bevindingen in dit onderzoek wat de periode oktober 2019 tot maart 2021 besloeg. We gaan in dit rapport in op de leefwereld en belevingen van mannelijke sekswerkers in Rotterdam, en op gevonden kwetsbaarheden en steunbehoeftes. Tevens doen we aanbevelingen hoe deze doelgroep daar waar nodig verder ondersteund zou kunnen worden.

1.1 Doelstelling

De directe doelstelling van dit onderzoeksproject is kennis te vergaren over de volgende topics waar de opdrachtgever Gemeente Rotterdam meer over wilde weten:

- de aard en omvang van sekswerk door jongens en mannen in de gemeente Rotterdam,
- kenmerken en mogelijke kwetsbaarheden van de doelgroep,
- de behoeften qua ondersteuning/hulpverlening van de doelgroep en
- mate van aansluiting van het huidige aanbod hierbij.

Naast een kennisdoel beogen we met dit onderzoek een ontwikkel- en verbeterdoel: om de binnen het onderzoek opgedane kennis zo relevant, toegankelijk en toepasbaar mogelijk te maken voor de werkpraktijk van (sociale) professionals om de ondersteuning aan de genoemde groep te kunnen verbeteren en uiteindelijk een bijdrage te leveren aan positieverbetering van (jonge) mannelijke sekswerkers. We komen hier in paragraaf 7.5 op terug.

Bij aanvang van het onderzoek werden vervolgens de volgende afbakening en definities gemarkeerd.

Sekswerk

—

In dit onderzoek definiëren we sekswerk als iedere vorm van seksuele/erotische diensten tegen betaling in geld of goederen. Hieronder valt dan 'full service sekswerk' of 'direct sekswerk' waarbij er sprake is van fysiek contact met de klant (Sagar et al., 2015) - zoals wat ook wel prostitutie werd of wordt genoemd - maar bijvoorbeeld ook betaald webcammen, werken in een BDSM studio, bieden van erotische massages, sugar dating of ruilseks voor bijvoorbeeld onderdak of middelen. Hier moet worden opgemerkt dat niet alle mannen in dit onderzoek zichzelf ook identificeren als sekswerker en dat we in contact met hen altijd aansloten bij de terminologie die zij zelf kozen te gebruiken (meer hierover in hoofdstuk 3).

Mannelijke sekswerker

—

Een sekswerker is hier een persoon die betaalde seksuele/erotische diensten aanbiedt (of dat recent heeft gedaan). Binnen ons onderzoek naar mannelijk sekswerk hebben wij ons gefocust op personen die zich als man identificeren. De door betrokkene zelf gekozen gender identiteit was hierbij leidend.

Mensenhandel

—

Onder mensenhandel verstaan we het werven, vervoeren, overbrengen, opnemen of huisvesten van een persoon, met gebruik van dwang (in brede zin) en met het doel die persoon uit te buiten. Uitbuiting kan zich in de seksindustrie afspelen, maar ook in andere sectoren, zoals de landbouw of horeca. Het gaat om zulke slechte arbeidsvoorwaarden en -omstandigheden, dat er mensenrechten door in het geding zijn. Ook strafbaar als mensenhandel zijn gedwongen criminaliteit en orgaanhandel (Comensha, z.d.). Het kan bij mensenhandel in de seksindustrie gaan om dwang tot (waarbij de benadeelde nooit vrijwillig koos voor werk in de seksindustrie) en uitbuiting binnen (waarbij een sekswerker binnen diens context kiest voor sekswerk maar financieel wordt uitgebuit en afhankelijkheid wordt misbruikt) en variaties daartussen.

Er wordt doorgaans een onderscheid gemaakt tussen sekswerk, vanuit vrijwilligheid en zelfbeschikking, en mensenhandel waarbij dwang tot werk in de seksindustrie plaats vindt. Slachtoffers van mensenhandel die zijn of werden gedwongen tot seksuele diensten tegen betaling kunnen dan ook niet als sekswerkers worden beschouwd. Omdat deze groep echter ook een belangrijk perspectief kan geven ter beantwoording van de onderzoeksvragen zijn mannen of jongens die zijn gedwongen tot betaalde seksuele diensten binnen dit project niet buitengesloten van de onderzoekspopulatie 'mannelijke sekswerkers in Rotterdam'.

Leeftijd

—

Het onderzoek richtte zich op verzoek van de gemeente in het bijzonder op jongens en jonge sekswerkers welke zich identificeren als man. Echter, oudere mannelijke sekswerkers kunnen eveneens beschikken over relevante informatie die inzicht geeft in het sekswerk veld. Er is op verzoek van de opdrachtgever in ieder geval onderscheid gemaakt in en bijzondere aandacht voor de volgende leeftijdscategorieën:

- tot 18 jaar
- 18 tot 23 jaar
- 23 tot 28 jaar
- 28 jaar en ouder

Onderzoeksgebied

—

de gemeente Rotterdam. Het onderzoek richt zich op jongens/mannen in de seksbranche, die in Rotterdam wonen, daar klanten werven en/of klantcontacten hebben.

1.2 Nota bene: gender en identiteit

Onderzoekers onderschrijven de relevantie van onderzoek naar de perspectieven en ervaringen van sekswerkers en herkennen dat daarbij relatief weinig aandacht bestaat voor sekswerkers die zich identificeren als man. De opzet van het onderzoek naar 'mannelijke' sekswerkers volgens het binaire gendermodel (man/vrouw) kan echter op gespannen voet staan met de visie binnen onze werkpraktijk op gender. Vanuit Humanitas ESSM werken wij vanuit het gegeven dat gender een spectrum is, waarin de interne ervaring, de externe expressie en de biologische kenmerken van gender niet altijd op één lijn liggen. Wij ondersteunen dit uitgangspunt en het principe dat het binaire man/vrouw stelsel slechts de twee uitersten zijn van het genderspectrum. Naast PMW behoren o.a. LHBI+- en Transsupport tot het ESSM, waardoor het voor ons belangrijk is dat er aandacht is voor het gehele genderspectrum en de beperkende en schadelijke impact van een sec binaire benadering betreffende gender. Onderzoekers hebben gepoogd hiermee om te gaan door zo inclusief mogelijk de term 'mannelijke sekswerker' te benaderen en door binnen contacten bij veldwerk en tijdens de interviews ruimte te blijven geven aan uitingen anders dan een binaire cis-man identiteit.

Zoals bij de inleiding van dit hoofdstuk al is aangegeven, kunnen de (sociale) identiteiten - als sekswerker, als homoseksueel, als biseksueel, als man die mogelijk slachtoffer is of kan worden - worden geassocieerd met stigma. Bij iemand die wit is en uit de middenklasse komt, kan het wellicht vooral gaan om de hier genoemde identiteiten, maar voor anderen kunnen andere identiteiten een even grote of zelfs grotere impact hebben. Meer identiteiten zoals etniciteit, religieuze identiteit en klasse en de intersecties daartussen kunnen echter een rol spelen (NSWP, 2014). Een respondent kan bijvoorbeeld een drempel ervaren in contact leggen met hulpverlening of politie: dit kan in verband staan met ervaren of geanticipeerd stigma op sekswerk, maar kan tevens vermengd zijn met ervaren of geanticipeerd racisme. We willen dan ook uitdrukkelijk benadrukken dat naast het sekswerk, gender en seksuele oriëntatie - de aspecten die het meest centraal staan binnen dit onderzoek - veel meer intersecties impact kunnen hebben op het leven en de ervaringen van de onderzochte groep. Bij de hier genoemde identiteiten is vanzelfsprekend geen sprake van een uitputtende opsomming.

2 Methodologie

In dit hoofdstuk beschrijven we op welke manier we antwoorden hebben gevonden op de onderzoeksvragen. We geven de rationale voor het doen van kwalitatief participatief onderzoek en we bespreken waarom we onderzoekgegevens hebben verzameld via interviews. Ook zetten we uiteen wat participatief actieonderzoek is, waarom we hebben gekozen voor deze manier van onderzoek doen en hoe we hieraan vorm hebben gegeven. In dit hoofdstuk geven we tevens aan welke respondenten er bij ons onderzoek betrokken zijn geweest en hoe we met hen in contact zijn gekomen. Ook lichten we toe hoe we onze onderzoeksdata hebben geanalyseerd. Vervolgens gaan we in op de validiteit en de representativiteit van onze onderzoeksuitkomsten en tenslotte op de ethische afwegingen.

2.1 Kwalitatieve participatieve aanpak

Om inzicht te krijgen in de leefwereld van jongens en mannen in Rotterdam die werk(t)en als sekswerkers hebben we gekozen voor een kwalitatieve benadering. De rationale hiervoor is dat kwalitatief onderzoek diepgaand inzicht geeft in de gevoelens, ervaringen en opinies van respondenten binnen de context van hun werk en hun leven (Holloway en Wheeler, 2002). Kwalitatief onderzoek bood ons daarnaast de mogelijkheid om flexibel in te spelen op de feedback van deelnemers en op de inzichten die in de loop van het onderzoek zijn ontstaan. Zoals te zien zal zijn in de volgende hoofdstukken hebben wij onze kwalitatieve data aangevuld met kwantitatieve gegevens. Dit kwantitatieve deel bestond uit een inventarisatie van het online aanbod van betaalde seks.

Dit kwalitatieve onderzoek was daarnaast van participatieve aard. Als onderzoeks- team vonden wij het bijzonder belangrijk om dit onderzoek op participatieve wijze uit te voeren. Participatief onderzoek naar sekswerk is een onderzoeksmethode waarbij de studiepopulatie intensief wordt betrokken (Van der Meulen, 2011). Deelnemende sekswerkers maken op een gelijkwaardige manier uit van het onderzoeksteam, zijn betrokken bij alle facetten van het onderzoeksproject en worden hier op een gelijkwaardige manier voor beloond. Binnen participatief onderzoek wordt gebruik gemaakt van verschillende kennisbronnen zoals propositionele kennis (wetenschappelijke inzichten en theoretische kaders), praktijkkennis en ervaringskennis in de vorm van (collectief gemaakte) zelf doorleefde ervaringen of ook wel 'lived experiences'. Hierbij staat in het bijzonder de overtuiging centraal dat de perspectieven van de personen wiens leven en werk het betreft - in het geval van dit onderzoek sekswerkers die identificeren als man – bij zullen dragen aan een beter begrip van de sociale context plus hun capaciteiten en hun stem waardeert (Groot, Haveman en Abma, 2020). Hiermee is het waarschijnlijker dat deze vorm van onderzoek een daadwerkelijke sociale impact kan maken (Dedding e.a., 2020). Binnen dit onderzoeksteam waren aanwezig:

ervaringskennis uit sekswerk en de sekswerk community, ervaringskennis vanuit de Rotterdamse LHBTIQAP+ community (hierna queer community genoemd), propositionele kennis over zowel het discours rond sekswerk als wel het doen van (praktijkgericht) actieonderzoek en praktijkkennis vanuit de sociaal werk praktijk gespecialiseerd in veldwerk naar en ondersteunen van sekswerkers in het bijzonder in de grootstedelijke Rotterdamse context.

Participatief (actie) onderzoek verbetert de representativiteit en bruikbaarheid van de onderzoeksuitkomsten en verhoogt het vertrouwen van sekswerkers om eraan mee te willen werken. Door negatieve ervaringen uit het verleden hebben veel sekswerkers een negatieve houding ten opzichte van onderzoek naar hun community (Wahab, 2003, Jeffreys, 2009 en Van der Meulen, 2011). Sekswerkers geven aan dat stereotypen en vooringenomenheid maken dat onderzoekers onderzoeksvragen formuleren die zij als stigmatiserend ervaren. Vaak is dergelijk onderzoek opgesteld vanuit een radicaal feministisch standpunt waarin sekswerkers a priori worden gezien als slachtoffers. Deze partijdigheid maakt dat onderwerpen die wél belangrijk zijn voor sekswerkers onderbelicht blijven (Van der Meulen, 2011). Naast de keuze voor de onderzoeksfocus, kan misinterpretatie van onderzoeksgegevens leiden tot een *'production of knowledge that many sex workers claim does not reflect their realities'* (Wahab, 2003, p. 626). Dergelijke uitkomsten kunnen een negatief impact hebben op sekswerkers, bijvoorbeeld wanneer op basis hiervan contraproductief beleid wordt geformuleerd (Jeffreys, 2009). Hoewel het flexibele semi-gestructureerde onderzoeksontwerp sekswerkers reeds ruimte geeft om enige invloed uit te oefenen op ons onderzoek, hebben wij de effectiviteit en de representativiteit van ons werk nog verder vergroot door ervaringsdeskundige mede-onderzoekers in dienst te nemen die hun kennis en ervaring mee hebben genomen binnen alle stappen van het onderzoek. Hiermee nam het risico op een eventuele bias af.

Tevens droeg de inzet van peer onderzoekers bij aan de toegang tot de doelgroep. Dit was niet alleen het gevolg van het gegeven dat een sekswerker beter weet waar de doelgroep zich bevindt en hoe deze bereikt kan worden. Een deel van de respondenten bleek eveneens meer geneigd om in te gaan op een interview dat mede wordt uitgevoerd door een collega sekswerker. De peer onderzoekers hebben op hun beurt de kans gekregen om nieuwe vaardigheden te ontwikkelen en om eigen kennis uit te breiden. Peer-onderzoek heeft het potentieel om bij te dragen aan kansen op de formele arbeidsmarkt, waarbij werkervaringen uit sekswerk zelden gewaardeerd worden, aan zelfvertrouwen en zelfrespect en aan bevordering van sociale inclusie onder gestigmatiseerde en gemarginaliseerde groepen die vaak worden uitgesloten en geïsoleerd (Institute for Community Studies, z.d.).

Helaas kon door praktische redenen ervaringsdeskundige versterking pas geworven worden en aan het onderzoeksteam worden toegevoegd nadat een deel van het onderzoeksontwerp en de financiering daarvan al met de opdrachtgever waren kortgesloten. Ook was het aantal uren waarbinnen deze ingezet kon worden

voor dit project beperkt. Dit zijn praktische begrenzingen in het onderzoek waarvan het heel goed mogelijk is dat deze een maximalisatie van het participatieve karakter van het onderzoek in alle onderzoeksfasen in de weg hebben gestaan (Dedding e.a., 2020). Met name de fase van onderzoeksinitiatie en -ontwerp is gedaan vanuit het perspectief van gemeentelijke beleidsmakers en sociaal werkers, waarbij – ondanks het streven om wel vanuit de belangen van de doelgroep te handelen – het specifieke perspectief van de doelgroep zelf in actieve en directe vorm ontbrak.

Participatief onderzoek lijkt op participatief actieonderzoek (participatory action research: PAR), maar verschilt hiervan in zoverre dat participatief actieonderzoek tevens gericht is op sociale verandering gedurende het onderzoek. Eerder is reeds opgemerkt door onderzoekers (o.a. Dedding e.a., 2020) dat er verschillende vormen of gebezigde interpretaties van PAR bestaan waar in meer of mindere mate gelijke beginselen, motivaties en praktijken gevolgd worden. De principes van PAR kunnen dan beschouwd worden als een continuüm, waarbij er binnen een praktijk en diens omstandigheden naar een maximalisatie van participatieve en collaboratieve actie wordt gestreefd en waar ook door toepassing van slechts een deel van de kernprincipes van PAR er toch sprake kan blijken van 'ripples of change' (Dedding e.a., 2020). Binnen dit onderzoeksproject zullen wij spreken van participatief onderzoek. Sociale verandering was niet het directe doel was van deze studie. Desondanks heeft er zich al wel bepaalde impact afgetekend bij de mannelijke sekswerkers die deelnamen aan dit onderzoek. We komen hier in hoofdstuk 7 op terug.

Wij doken in reeds bestaande literatuur over mannelijke sekswerkers. Literatuur over mannelijke sekswerkers in Nederland is slechts beperkt aanwezig. Om verdergaand inzicht op te doen hebben we daarom onze literatuurstudie uitgebreid tot studies over sekswerk onder mannen in andere westerse landen. We hebben ons zowel gericht op wetenschappelijke bronnen als grijze literatuur. We zullen de uitkomsten hieruit leggen naast de bevindingen vanuit het veldwerk, interviews en de casuïstiek.

2.2 Data collectie

De datacollectie voor het onderzoek vond op drie manieren plaats. Wij deden veldwerk op (mogelijke) fysieke en online ontmoetingsplaatsen voor mannelijke sekswerkers, we gingen in gesprek met jongens en mannen middels 20 semi-gestructureerde interviews en we bestudeerden aanvullend daarop aanwezige casuistiek bij het PMW (Prostitutie Maatschappelijk Werk). Vanuit praktijkervaring van PMW en eerder onderzoek (o.a. Van Went en Castelijns, 2018) is de kracht van outreachend veldwerk aangetoond, waarbij een hulpverlener/onderzoeker vanuit continuïteit vertrouwen uitstraalt en waarbij jongens indien gewenst anoniem kunnen blijven.

Datacollectie vond plaats in de periode oktober 2019 tot januari 2021. Een groot deel van dit onderzoek vond daarmee plaats tijdens de COVID-19 pandemie: in Nederland werden de eerste maatregelen, die ook direct sekswerkers raakten, half maart 2020 van kracht.

2.2.1 *Online veldwerk*

Sekswerkers vormen een zogenoemde 'moeilijk bereikbare doelgroep'. (Benoit et al., 2005; Boels, 2014). Ze verrichten gestigmatiseerde arbeid (Benoit et al., 2005; Koken, 2010) en opereren frequent buiten het gemeentebeleid. Dit geldt nog in het bijzonder voor mannelijke sekswerkers waarvoor nagenoeg geen vergunde werkplekken beschikbaar zijn. Er is in heel Nederland momenteel slechts één boysclub actief. Hier komen de eerdergenoemde negatieve ervaringen met onderzoek nog bij (Benoit at al., 2005). Een extra uitdaging was daarnaast dat de corona pandemie onze activiteiten belemmerde. Om al deze redenen hebben wij ons extra in moeten spannen om met de doelgroep in contact te komen.

Vanuit bestaande literatuur en eigen praktijkervaring binnen PMW was reeds bekend dat het internet een plaats is waar veel contactlegging plaatsvindt tussen mannelijke sekswerkers en klanten (o.a., Brennan, 2017, Van Gelder, 2014, Krob, 2010, Los, 2014, MacPhail, Scott en Minichiello, 2014). Vanuit de praktijkervaring van het Prostitutie Maatschappelijk Werk waren er reeds ervaringen met contactlegging via sites zoals Kinky, Bullchat en Boys4u. We horen en zien dat er naast advertentiesites en gay chatboxen in toenemende mate gebruik wordt gemaakt van social media. We hebben er binnen dit project uitgebreid op ingezet om met name op nog minder verkende platforms zoals Grindr, Scruff, Planet Romeo, Instagram en OnlyFansveldwerk te verrichten. De onderzoekers tonen persoonlijke herkenbaarheid (naam, foto) maar maken ook altijd duidelijk vanuit welke context (organisatie, doelstelling) deze contact heeft met de persoon in kwestie.

We merkten dat, hoewel de aanwezigheid op met name de online plaatsen waar nog niet veel organisaties actief zijn positief wordt ontvangen, de groep wel wantrouwig is: 'eerst zien, dan geloven'. Wanneer er vragen komen, dan gaat dat - zeker in eerste instantie - vooral om praktische vragen en bijvoorbeeld niet om een luisterend oor of emotionele steun. De onderzoekers verkennen of er bij jongens en mannen waar zij contact mee krijgen vraag is naar voorlichting over bijvoorbeeld veilig werken, middelengebruik en regelgeving, aan sociaal-maatschappelijke ondersteuning bij hulpvragen en/of interventies bij eventueel gesignaleerde situaties van mensenhandel/uitbuiting. Advies of informatie wordt waar van toepassing ter plekke gegeven en waar nodig wordt er doorverwezen.

De gehanteerde aanpak was om niet alleen sec vragen over sekswerk of paydaten te beantwoorden, maar bijvoorbeeld ook open te staan voor vragen over bijvoorbeeld regelgeving en voorzieningen in Nederland en vragen over seksuele diversiteit en LHBTQ+. Hiermee wordt gewerkt aan betrouwbaarheid en laagdrempeligheid.

Zo benaderde een persoon in eerste instantie een van de onderzoekers/veldwerkers met een LHBTQ+ gerelateerde vraag, waarna hij een aantal maanden later terugkwam en toegaf ook contact te willen over zijn sekswerk.

Onderzoekers nodigen daarnaast de doelgroep ook actief uit om hun verhaal en ervaringsdeskundigheid te delen. Daarbij gaat het dan niet alleen om 'wat heb jij nodig?' en 'wat kunnen we voor jou doen?' maar bijvoorbeeld ook 'wat zie jij in dit wereldje', 'waar denk je dat anderen mogelijk behoefte aan hebben?' en 'ken jij nog plekken of personen waar we ons op zouden moeten richten?' Waar van toepassing werd mannen of jongens gevraagd of zij hun kennis en ervaringen zouden willen delen in een interview, maar ook in de online gesprekken zelf werd dit soort ervaringskennis geoogst. Deze manier van benadering en gespreksvoering kan daarnaast bijdragen aan een gevoel van veiligheid in het gesprek doordat het niet direct over de persoon zelf hoeft te gaan en heeft tevens een empowerende werking ten aanzien van de expertise en kennis van de persoon in kwestie.

2.2.2 *Offline veldwerk*

In de loop van ons onderzoek was het voor ons belangrijk om zowel een beeld te krijgen van de online als offline wereld waarin de mannen zich bevinden. Hiervoor hebben wij, naast ons online veldwerk, verschillende locaties bezocht en is er informatiemateriaal verspreid op verschillende locaties. We bezochten in deze periode verschillende keren low-profile verschillende formele en informele (vermoedelijke) mannen-ontmoetingsplekken (MOP's), zoals de Rozentuin, Kralingse Bos, Euromastpark en Ruiven om daar mogelijke signalen op te vangen en te werken aan zichtbaarheid en vertrouwdheid. Ook achtten we het belangrijk om de roze horeca bij het onderzoek te betrekken. Op deze locaties komt een deel van de queer community samen en wordt er veel gesproken, waardoor er misschien sneller signalen opgepikt kunnen worden. Ook kan het zijn dat mannelijke sekswerkers hier komen in hun vrije tijd.

Tevens organiseerden onderzoekers maandelijks een men*meetup speciaal voor mannelijke sekswerkers bij Door2Door, het informatie- en dienstencentrum voor sekswerkers van Stichting Humanitas. Voorbeelden van thema's die tijdens deze avonden werden behandeld zijn uitwisseling van ervaringen rond klantenwerving- en branding en sekswerk en chemsex. Informatie over deze bijeenkomsten en over ander aanbod bij Door2Door zoals SOA-spreekuren werd dan weer gedeeld door onderzoekers tijdens online veldwerk.

Ten behoeve van offline veldwerk is divers promotiemateriaal ontwikkeld, zoals flyers, posters en een website: zie ook bijlage 3. Materiaal is verspreid bij de roze horeca, op MBO en HBO scholen, winkel Gaytoys, de SOA-poli/GGD, het AZC, opvang- en hulpvoorzieningen in Rotterdam voor jongeren die dak- en thuisloos zijn (geweest), het JIP en bij Humanitas locaties aan de Pieter de Hoochweg, Door2Door en The Hang-Out010, het LGBTQ+-huiskamerproject voor jongeren in Rotterdam.

Het offline veldwerk heeft veel belemmeringen opgelopen gedurende de COVID-19-pandemie. De kroegen en scholen waren veel gesloten in deze periode, waardoor ons fysieke promotiemateriaal minder onder de aandacht is gekomen en we minder mensen op fysieke locaties hebben kunnen bereiken dan we hadden gewild. Geplande evenementen op de Rotterdam Pride en met de LHBTQ+ studentenvereniging Erasmus Pride konden eveneens niet doorgaan.

Naast meer low profile bezoeken aan de MOP's en roze horeca was er tevens de intentie om tijdens de tweede helft van de onderzoeksperiode veldwerkbezoeken af te leggen, waarbij onderzoekers middels werkkleding juist herkenbaar zouden zijn als veldwerkers vanuit dit Humanitas project om te zien of dit andere reacties teweeg zou brengen. In verband met de beperkende maatregelen door de COVID-19-pandemie hebben we dit echter niet meer ten uitvoer kunnen brengen.

Leden van het onderzoeksteam namen en nemen deel aan het Nederlands-Vlaams netwerk M$W en werden op uitnodiging geraadpleegd binnen de flexibele schil van het Coeus Field Lab Mensenhandel Jongensprostitutie. Ook sloot een onderzoeker aan bij een van de Chemsex Meetups Rotterdam door HivPort. Tevens was er regelmatig overleg met de Rotterdamse vertrouwenspersoon seksbranche en maatschappelijk werkers bij PMW.

2.2.3 *Interviews*

Werving voor interviews vond plaats via het veldwerk, via verwijzing door hulpverleners van PMW en via de hierboven genoemde bekendmakingen. Bij de werving voor de interviews was een criterium voor deelname dat de respondenten identificeerden als man en in Rotterdam wonen of werk(t)en. Verder hebben we ons in het bijzonder gericht op respondenten van 28 jaar en jonger. We hebben juist geen exclusie criteria gehanteerd om de onderzoeksresultaten zo inclusief en divers mogelijk te maken. Zo waren er geen criteria voor wat betreft taal: interviews konden zowel in het Nederlands of Engels worden gedaan en waar nodig kon een professionele tolkdienst worden aangeboden. Verder boden we zoveel mogelijk flexibiliteit in het plannen van de interviews qua tijd en plaats en sloten we daarbij aan bij de voorkeuren van de respondent in kwestie. Ook konden respondenten hun voorkeuren aangeven door welke twee onderzoekers zij het prettig vonden om geïnterviewd te worden.

Door middel van het afnemen van 20 interviews met mannelijke sekswerkers hebben we diepgaand inzicht op kunnen doen betreffende de leefwereld, ervaringen en opinies van de deelnemers. We hebben hierbij gekozen voor semi-gestructureerde interviews waarbij we een reeks standaard vragen hebben opgesteld die als richtlijn fungeerden en daar waar nodig konden worden aangepast (Noaks en Wincup, 2006). Onze literatuurstudie, het inzetten van ervaringsdeskundige mede-onderzoekers en de reeds aanwezige kennis binnen PMW en het ESSM stelde ons in staat om relevante bespreekpunten te verzamelen. Gedurende de

loop van het onderzoek hebben we de onderwerpenlijst verder doorontwikkeld aan de hand van voortschrijdende inzichten. De flexibiliteit van semi-gestructureerde interviews stelde ons in staat om tijdens interviews relevante thema's verder uit te diepen. Tevens bood deze interviewmethode ons de mogelijkheid om de deelnemers voldoende ruimte te geven om te delen wat belangrijk voor hen is. Deze structuur past in het bijzonder bij deze vorm van onderzoek waarbij het opbouwen van respectvolle relaties met betrokkenen niet ondergeschikt wordt gemaakt aan het doel van dataverzameling (Dedding e.a., 2020). Verderop in dit hoofdstuk zullen we terugkomen op de onderzoeksethiek binnen dit project. Door middel van het stellen van follow-up vragen hebben wij ons er zoveel mogelijk van verzekerd de respondenten goed begrepen te hebben. De vragenlijst welke als richtlijn gold voor de gesprekken zijn te vinden in bijlage 2.

De interviews vonden in de meeste gevallen plaats met twee onderzoekers en één respondent. We hebben voor deze interviewmethode gekozen omdat twee onderzoekers meer dan één onderzoeker hoort en weet te reageren, hetgeen tot rijkere data leidt. Ook werd op deze manier de kans vergroot dat de deelnemer met één van de onderzoekers een klik of vertrouwensband ervaart. Tenslotte gaf het interviewen in duo's de gelegenheid om via de dynamiek tussen de op elkaar ingespeelde onderzoekers een ontspannen gesprek te laten ontstaan. De onderzoekers maakten hierbij gebruik van gespreksvaardigheden en 'people skills' welke zij vanuit hun professionele ervaringen binnen sociaal werk en sekswerk opdeden.

De interviews vonden zowel face-to-face als online plaats. Face-to-face interviews hadden de voorkeur omdat dit meer dan bijvoorbeeld een schriftelijke survey de mogelijkheid biedt om een band op te bouwen met de deelnemers, hetgeen ten goede komt aan de kwaliteit van de data (Rowley, 2012; Lo Iacono, Symonds en Brown, 2015). Tevens vergroten face-to-face interviews de mogelijkheid om non-verbale signalen op te vangen. De interviews vonden in eerste instantie met name offline plaats, veelal op locatie bij Door2Door, het informatie- en dienstencentrum voor sekswerkers van Stichting Humanitas. Dit onderzoek vond echter voor een groot deel plaats tijdens de COVID-19-pandemie. Om deze reden hebben wij tevens sekswerkers online geïnterviewd. Waar deelnemers hier de voorkeur aan gaven, bleven offline interviews, met inachtneming van de op dat moment geldende coronamaatregelen, mogelijk. We merkten echter ook dat voor een deel van de respondenten de mogelijkheid om via videobellen of online vergaderplatforms mee te werken aan een interview laagdrempeliger en daarmee aantrekkelijker werd (Lo Iacono, Symonds en Brown, 2015). Hierin speelden factoren tot het kunnen bewaken van de eigen privacy en logistieke redenen een rol. Respondenten kregen een kleine vergoeding van 30 euro als tegemoetkoming in hun tijd en eventuele reiskosten: zie hierover verder eventueel ook paragraaf 2.5 met ethische overwegingen.

De respondenten werden aanvullend hierop begin februari 2021 tevens uitgenodigd voor twee online focusgroepbijeenkomsten waar concept uitkomsten van

de analyse werden gedeeld en om reacties werd gevraagd in het bijzonder over een aantal nog ambigue punten. Verder werd hen om aanvullende inzichten of aanbevelingen gevraagd. Van de 20 respondenten namen hieraan 9 respondenten deel: 4 in een Engelstalige bijeenkomst en 5 in een Nederlandstalige. Aanvullend daarop was er nog een respondent die bezwaren had tegen deelname aan een groepsbijeenkomst, maar die in een individueel contact met onderzoekers feedback en reacties heeft gegeven. De uitkomsten uit deze bijeenkomsten zijn tevens verwerkt in deze rapportage.

2.2.4 *Casuïstiek PMW*

Zoals beschreven werden er ook via de hulpverleningscontacten van de maatschappelijk werkers bij PMW respondenten geworven voor het onderzoek. Echter bleek het niet altijd mogelijk om personen te interviewen. Redenen hiervoor konden zijn dat mensen zich in een zodanig opslokkende persoonlijke situatie bevonden dat er geen ruimte of interesse was om aan een dergelijk onderzoek mee te werken, of omdat iemand niet meer bereikbaar was. We meenden echter dat juist ook deze casuïstiek een verrijking kan vormen voor de uitkomsten van dit onderzoek. Er bleken 9 dossiers te zijn die bekend waren bij PMW binnen de periode van datacollectie (oktober 2019 tot januari 2021) van jongens/mannen waarbij sprake was van betaalde seksuele dienstverlening, maar waarbij er geen interview plaatsvond. Informatie werd geanonimiseerd vergaard middels mondeling overleg met en/of schriftelijke informatie vanuit de betrokken hulpverlener. De informatie is daarmee dan ook onvermijdelijk beperkter dan de informatie over de cases van de geïnterviewde respondenten, maar desondanks waardevol.

2.3 Data-analyse

Ten behoeve van de inductieve analyse van de data uit de interviews en de PMW casuïstiek werd gebruik gemaakt van open codering (Van der Donk en Van Lanen, 2015) via het onderzoekssoftwareprogramma MaxQDA. Data vanuit veldwerk werd deels handmatig kwalitatief gecodeerd en deels kwantitatief geanalyseerd. De analyse binnen het MaxQDA-project of de codeboom kunnen onder voorwaarden op verzoek eventueel geanonimiseerd toegankelijk worden gemaakt wanneer meer navolgbaarheid gevraagd is.

Gezien het relatief kleine aantal respondenten en daarmee de beperkte generaliseerbaarheid (zie ook de volgende paragraaf) zullen we bij de onderzoeksresultaten vrijwel geen frequenties of percentages weergeven. Kuckartz en Rädiker (2019) geven aan dat hier bij kleine populaties ($n<30$) heel terughoudend mee om moet worden gegaan. Smaling (2009) benadrukt dat kwalitatief onderzoek, meer dan de prevalentie van verschijnselen, de diversiteit van de populatie/doelgroep dient te beschrijven. Kwantitatieve gegevens kunnen daar onderdeel van uitma-

ken, wanneer deze daadwerkelijk relevant en betekenisvol zijn voor de diversiteit daarin, en niet ten behoeve van generalisaties over de numerieke verdeling ervan in de onderzoekspopulatie.

2.4 Onderzoeksvaliditeit

Met de validiteit van onderzoek wordt gerefereerd aan de mate van getrouwheid van de onderzoeksuitkomst. Hierbij worden interne en externe validiteit van elkaar onderscheiden. Hieronder zetten we uiteen dat onze kwalitatieve studie vooral leidt tot een hoge interne validiteit en in mindere mate tot externe validiteit of generaliseerbaarheid.

2.4.1 *Interne validiteit*

Met de interne validiteit bedoelen we de mate waarin we een zo getrouw mogelijk beeld hebben kunnen geven van onze onderzoekspopulatie. De interne validiteit van dit onderzoek is hoog. We hebben een aantal activiteiten ondernomen om dit te realiseren. Een van de manieren waarop we dit voor elkaar hebben gekregen is het contracteren van peer onderzoekers (Wahab, 2003; Benoit, 2005; Cornish et al., 2013). Dat perspectief van binnenuit maakte dat sneller biases en misinterpretaties aan de oppervlakte werden gebracht. Tevens kregen de deelnemers ruim de kans om hun ervaringen te delen, evenals hun visie op het onderzoek. Ook werden concept uitkomsten gedeeld met respondenten tijdens focusgroepbijeenkomsten en zijn reacties daarop opgenomen. De sterke connectie tussen de leden van het onderzoeksteam en de sekswerkers community maakte het team *'sensitive to discrepancies between the meaning presumed by investigators and those understood by the target population'* (Kirk en Miller, 1986, p.30).

De reflexiviteit van ons als onderzoekers droeg verder bij aan de betrouwbaarheid van het onderzoek (Morris, 1997). Deze bestond uit het kritisch bekijken van elkaars visie en het onderling bevragen van aannames. De georganiseerde onderzoeksbegeleiding, zowel intern vanuit Stichting Humanitas als extern vanuit de Hogeschool van Amsterdam, verhoogde de interne validiteit van de onderzoeks-resultaten verder. Tijdens verschillende bijeenkomsten verspreid over de onderzoeksperiode fungeerden de onderzoeksbegeleiders als 'critical friends' en expertise klankbord.

Aandacht voor interne validiteit is in het bijzonder belangrijk bij een onderzoek dat een beladen onderwerp als sekswerk raakt. Een volledig objectieve en waardevrije betrouwbaarheid is daarin immers lastig verdedigbaar: we zullen hier in de volgende paragraaf wat dieper op ingaan.

2.4.2 *Externe validiteit*

Onder de externe validiteit, of generaliseerbaarheid, van ons onderzoek verstaan we de mate waarin onze onderzoeksuitkomst representatief is voor de de bredere doelgroep mannelijke sekswerkers in Rotterdam, of wellicht zelfs daarbuiten. Smaling (2009) maakt onderscheid tussen ontworpen generaliseerbaarheid en communicatieve generaliseerbaarheid.

Ontworpen generaliseerbaarheid kan worden opgedeeld in theoriegedragen, statistische en variatiegebonden generaliseerbaarheid (Smaling, 2009). De ontworpen generaliseerbaarheid is binnen ons onderzoek gelimiteerd. De theoretische kennis over specifiek deze populatie is beperkt. Door stigma, marginalisering en de (semi) illegale status van sekswerk in de meeste landen in de wereld, bestaat er geen raamwerk voor datacollectie voor sekswerk onderzoek (Van der Meulen, 2011; Shaver, 2005; Benoit et al., 2005; Abel, Fitzgerald en Brunton, 2010). Om deze reden is het onbekend hoe de sector eruit ziet op het gebied van aantallen, sectoren en identiteiten. Ook is hun geografische spreiding onbekend. Wagenaar, Altink en Amsberger (2013) stellen daarom dat het doen van een steekproef die statistisch representatief is voor de gehele sekswerkers populatie een onmogelijk ideaal is. Dit onderzoek laat veel diversiteit in de onderzoekspopulatie zien: de bandbreedte van de perspectieven en ervaringen vanuit de interviews en het dossieronderzoek is aanzienlijk. Dit draagt wel degelijk bij aan de variatiegebonden generaliseerbaarheid, waarbij het niet gaat om getalsmatige verhoudingen (frequenties en percentages) in een populatie maar om variatiedekkende representativiteit. Het is echter vanuit dit onderzoek niet mogelijk om vast te stellen of zich hierin een verzadigingspunt of 'point of saturation' (Smaling, 2009) heeft bereikt. Er dient dan ook terughoudendheid in acht te worden genomen met een directe generalisering van de onderzoeksuitkomsten ten opzichte van de gehele mannelijke sekswerker populatie in Rotterdam of daarbuiten.

Bij communicatieve generaliseerbaarheid gaat het om een beoordeling achteraf in hoeverre en voor welke contexten bepaalde onderzoeksresultaten relevant zijn door degene die kennis neemt van de resultaten en deze wil toepassen in een eigen beoogde context. Smaling (2009) benadrukt dat het ten behoeve van communicatieve generaliseerbaarheid van belang is dat onderzoekers uitgebreid methodologische informatie verschaffen welke anderen kunnen helpen deze beoordeling te maken, hetgeen wij in met name dit hoofdstuk hebben gepoogd zorgvuldig te doen. Wij hopen en hebben vertrouwen dat de uitkomsten in dit rapport professionals in zorg en welzijn, politieprofessionals en beleidsmakers kunnen ondersteunen. We zien deze ondersteuning in een verrijking van de kennis over de leefwereld en ervaringen van de mannelijke sekswerkers uit dit onderzoek, die de professionals kan helpen beter aan te sluiten bij en vaardiger te handelen in situaties die betrekking hebben op mannelijke sekswerkers. Zoals voorgesteld door Van der Donk en Van Lanen (2015) moet onderzoek binnen het sociale domein vooral bruikbaar zijn voor sociale professionals. Het moet hen

informeren en vaardiger maken. Ter versterking hiervan zullen we ons inspannen om de resultaten uit deze rapportage via zo divers mogelijke kanalen met sociale professionals en beleidsmakers te delen, en zo goed als mogelijk eventuele vragen die dat op mocht roepen te blijven beantwoorden.

2.5 Ethische overwegingen

De gedragscode praktijkgericht onderzoek van Andriessen e.a. (2010) werd gevolgd tijdens de verschillende onderzoeksfasen. Ons doel was en is om het onderzoeksproces zo weer te geven dat er transparantie en verantwoording mogelijk is. Het onderzoek dient het professionele en maatschappelijke belang dat aansluit bij een complex en relevant vraagstuk in de praktijk van sekswerkers en sociale professionals die hen zouden kunnen ondersteunen in Rotterdam. Het praktische belang wordt verder aangetoond door de verwachte bruikbaarheid van de resultaten in de werkcontext van sociale professionals. We hebben respect en voorzichtigheid getracht te hanteren door onder andere de bekende verschillende gezichtspunten uit de (inter)nationale kennis en van belanghebbenden bij het project op te nemen. Er is actief gezocht naar een co-creatief en participatief karakter. De privacy van respondenten werd en blijft te allen tijde gewaarborgd. Gezien de gestigmatiseerde realiteit van sekswerkers is dat in onderzoek als dit nog extra van belang (Shaver, 2005).

Deelname door respondenten aan het onderzoek was vrijwillig. Interviews konden zowel in het Nederlands als Engels worden gedaan en waar nodig kon een professionele tolkdienst worden aangeboden. We boden flexibiliteit in het plannen van de interviews qua tijd en plaats en sloten daarbij zoveel mogelijk aan bij de voorkeuren van de respondent. Ook konden respondenten hun voorkeuren aangeven door welke twee onderzoekers zij het prettig vonden om geïnterviewd te worden, wat een aantal respondenten expliciet aangaven te waarderen.

Respondent kregen bij de werving en voorafgaand aan het interview informatie over het onderzoek, de doelstellingen, de uitvoerende organisatie, de opdrachtgever en wat er met geanonimiseerde onderzoeksuitkomsten kan gebeuren. Ze kregen daarbij rustig de gelegenheid om vragen te stellen, welke altijd naar waarheid werden beantwoord. Sommige respondenten hadden vooraf aanvullende vragen, anderen niet. Interviewers namen met de respondent een toestemmingsformulier voor deelname aan het onderzoek en de voorwaarden daaromtrent door: zie bijlage 3. Respondenten werden er mondeling en schriftelijk op gewezen dat zij te allen tijde regie hebben over wat zij wel en niet willen delen en hun deelname aan het onderzoek danwel bepaalde gedeelde informatie ook achteraf altijd ingetrokken kon worden zonder verdere opgaaf van reden. Geen van de respondenten heeft de deelname ingetrokken. Een respondent heeft in het interview verteld over een bepaald incident en heeft na afloop verzocht details hierover verder niet

te gebruiken in het onderzoek. Overige respondenten hebben geen wijzigingen meer gewenst in de door hen gedeelde informatie. Een recht op inzage in de interviewtekst is niet expliciet besproken met respondenten: het was beter geweest dit ook wel te noemen. Respondenten hebben wel expliciet de vraag gekregen of zij over de voortgang van het project en de onderzoeksuitkomsten op de hoogte willen worden gehouden.

Aan respondenten werd mondeling en schriftelijk toegezegd dat data zonder nieuwe toestemming van de respondent niet ter beschikking gesteld mag worden voor hergebruik door een andere onderzoeker. Het toestemmingsformulier en de afspraken daarin werden ondertekend door zowel de respondent als een van de interviewers/onderzoekers en de respondent werd de mogelijkheid geboden om een afschrift daarvan digitaal dan wel op papier te ontvangen.

Met de opdrachtgever was in het onderzoeksbudget een vergoeding van 30 euro voor respondenten overeengekomen als tegemoetkoming in hun tijd en eventuele reiskosten. Onderzoekers zijn bekend met zorgen in de (medische) wetenschap dat het aanbieden van een vergoeding de vrijwilligheid van participatie van respondenten zou kunnen ondermijnen. Onderzoekers sluiten zich echter aan bij het standpunt van Largent e.a. (2016) die beargumenteerden dat het aanbieden van een proportionele vergoeding geen risico maar juist een voordeel is, en niet als dwang kan worden gezien. Gelinas e.a. (2018) onderscheiden drie ethisch acceptabele en zelfs wenselijke beweegredenen voor vergoeding van respondenten: ter vergoeding van gemaakte kosten, vergoeding voor de geïnvesteerde tijd en de belasting die deelname aan het onderzoek met zich meebrengen en een vergoeding als stimulans om deelname te motiveren. Binnen dit onderzoeksontwerp waren de eerste twee beweegredenen dominant: het uitgangspunt was dat respondenten in ieder geval enigszins gecompenseerd zouden worden voor het delen van hun ervaringsdeskundigheid en investering in tijd en eventuele reiskosten, in het bijzonder in het licht van het zelfstandig ondernemerschap van veel sekswerkers. Jeffreys (2009) wees er eerder op dat in het bijzonder bij onderzoek naar sekswerk het niet aanbieden van een vergoeding aan participerende sekswerkers zelf als uitbuiting zou kunnen worden gezien.

Waar respondenten voor de COVID-19-pandemie de vergoeding leken te zien als een welkom bijkomend bedankje, werd het tijdens de eerste lockdown echter helder dat een aantal respondenten financieel zo aan de grond zat dat de vergoeding wel een belangrijke motivator werd om aan een interview mee te werken. Onderzoekers hadden deze financiële motivatie om mee te doen vooraf niet voorzien en niet kunnen voorzien. Het fungeren van de vergoeding als stimulans tot deelname, valt echter eveneens onder het kader dat Gelinas e.a. (2018) beschrijven. Deelnemers gaven bovendien aan, naast de aantrekkelijkheid van de vergoeding, het interview en hun bijdrage aan het onderzoek als positief en belangrijk te zien.

Respondenten kregen tijdens de data-analyse een respondentnummer toegewezen. Daarbij werden indien bekend de volgende gegevens geregistreerd: datum van interview, initialen interviewers, leeftijd respondent, roots/herkomst respondent, gender en seksuele identiteit. Hierbij was hetgeen zelf door de door de respondent werd aangegeven leidend. Voor zover overige persoonsgegevens bij onderzoekers bekend zijn, zijn deze niet genoteerd of bewaard. Voor zover respondenten toestemming gaven voor een audio opname van het interview, zijn deze opnames gebruikt voor transcripties, codering en verdere duiding van de analyse. De opnames met stemgeluid van de respondenten zijn vervolgens gewist.

Collega hulpverleners van PMW werden gevraagd om bij hen bekende mannelijke sekswerkers die binnen de scope van dit onderzoek vallen te informeren over het onderzoek en eventueel flyermateriaal of de onderzoekswebsite te delen. Er waren echter situaties waarbij het niet mogelijk bleek om een interview af te nemen: dit had bijvoorbeeld te maken met personen die de ervaringen in de seksindustrie achter zich wilden laten en er niet meer over wilden spreken, personen die zich in een dusdanige instabiele of crisismatige persoonlijke situatie bevonden dat een interview niet passend was of personen die bij de hulpverlening weer van de radar waren verdwenen. In gevallen waarbij casuïstiek vanuit PMW tijdens de onderzoeksperiode niet tot een interview leidde, heeft er geanonimiseerd dossieronderzoek plaats gevonden. Een casus kreeg tijdens de data-analyse een casusnummer toegewezen. Daarbij werden indien bekend de volgende gegevens geregistreerd: leeftijd respondent, roots/herkomst respondent, gender en seksuele identiteit en naam betrokken hulpverlener via wie de casus bij de onderzoekers bekend was geworden.

Geanonimiseerde data in de vorm van interviewtranscripties, casusbeschrijvingen en het MaxQDA project zijn digitaal gearchiveerd op schijfruimte van Stichting Humanitas, waar alleen onderzoekers toegang tot hebben. Onderzoekers hebben er zorg voor gedragen dat, noch op papier noch digitaal, zij op andere plekken enige persoonsgebonden onderzoeksdata hebben bewaard.

Tijdens de online focusgroepbijeenkomsten werd aan deelnemende respondenten de keuze benadrukt om de camera aan of uit te laten. Zij hadden de mogelijkheid om input en feedback te leveren door te spreken, danwel opmerkingen te typen in de chat. Van de focusgroepbijeenkomsten zijn geen audio- of video-opnames gemaakt. Onderzoekers hebben tijdens de bijeenkomsten algemene notities gemaakt naar aanleiding van de feedback van de respondenten, welke niet tot personen herleidbaar zijn. Een respondent die vanwege privacyredenen bezwaar had om deel te nemen aan een groep maar zich wel bereid toonde om individueel feedback en reactie te geven, is deze mogelijkheid geboden.

Integriteit werd bij dit onderzoeksproject verder nagestreefd door de resultaten onafhankelijk van politieke of commerciële belangen te rapporteren en immer eerlijk te zijn in wat we rapporteren. Naast de gedragscode praktijkgericht on-

derzoek (Andriessen e.a., 2010) conformeren we ons als onderzoekers binnen een sociaal werk organisatie tevens aan de beroepscode voor de sociaal werker (Buitink en Steenmeijer, 2018), waarin ook zaken vastgelegd zijn als respectvolle en waardige bejegening, het handelen in het belang van de kracht en empowerment van de doelgroep, gelijke bereidheid, geheimhoudingsplicht en privacysensitieve dossiervoering.

Onze intenties om op een waardevolle manier bij te dragen aan de praktijkgerichte kwestie die wordt beschreven, sluiten aan bij Elliot's (in: Van der Donk en Van Lanen, 2015) beschrijving van actieonderzoek. Het doel is niet zozeer wetenschappelijke 'waarheden' te produceren (zie ook de vorige paragraaf over onderzoeksvaliditeit), maar allereerst om mensen in een sociale praktijk te helpen vaardiger, wijs en kwalitatief te handelen en daarmee de doelgroep van jongens en mannen die betaalde seksuele contacten hebben, helpen te versterken. Praktijkgericht en participatief onderzoek als deze wordt doorgaans niet uitgevoerd en gerapporteerd vanuit een objectief positivistisch oogpunt en de resultaten zijn mogelijk niet meetbaar of herhaalbaar in klassieke zin (Boonstra en Caluwé, 2006). Het is wel navolgbaar en op die manier bekritiseerbaar of valideerbaar. Onderzoekers voerden dit onderzoek uit vanuit een organisatie die al bekend is met het sekswerkveld in Rotterdam. De organisatie vertrekt vanuit het uitgangspunt dat sekswerk werk is en dat sekswerkers recht hebben op gelijke kansen en (een stigmavrije) waardering als mens en beroepsbeoefenaar. De reeds bestaande betrokkenheid van onderzoekers bij het sekswerk veld in Rotterdam, ook wel naar gerefereerd als insider/outsider dualiteit, pure objectiviteit belemmert, geeft het anderzijds juist een schaarse toegang tot en zicht op dat veld (Coghlan en Casey, 2001, Dickson-Swift e.a., 2007 en Geymonat en Macioti, 2016). Hoewel men kan beargumenteren dat dat voor veel participatief onderzoek geldt, is juist bij een onderzoek dat een onderwerp als sekswerk raakt, een volledig objectieve en waardevrije claim niet verdedigbaar (Geymonat en Macioti, 2016). Hoewel onwenselijk ligt het risico op een zwart-wit positionering tussen twee uitersten makkelijk op de loer in een verhit discours als dat over sekswerk (Shaver, 2005). In bijlage 1 schetsen we in het kader van transparantie ook de stedelijke en organisationele context waarbinnen dit onderzoek plaatsvond.

Deel II

3 De Rotterdamse mannelijke sekswerker

In dit hoofdstuk trachten we een beeld te schetsen van de verschillende mannen die actief zijn binnen het sekswerk in Rotterdam en de vraag van de Gemeente Rotterdam van de aard en omvang te behandelen. Vanuit de wetenschap dat eenduidige uitspraken over de aard van de doelgroep lastig zijn (Ryan, 2019), delen we een rijke beschrijving over de mannen waarmee wij in contact kwamen. We zullen nagaan wie zij zijn, hoe ze werken en wat hun redenen zijn om sekswerk te doen. Ook zullen we resultaten en zichtbare trends bespreken die we tijdens het veldwerk op online platforms aangetroffen hebben.

Uit onderzoek zoals dat van Wagenaar, Altink en Amesberger (2013), welke mede door dezelfde opdrachtgever als dit onderzoek werd gefinancierd, en Van Gelder e.a. (2017) blijkt dat vragen naar omvang zo goed als onmogelijk te beantwoorden zijn. Ook op basis van dit onderzoek is het niet mogelijk om definitieve uitspraken te doen over de omvang van mannelijke sekswerkers in Rotterdam. Wel zullen we een beeld schetsen van wat we tegen kwamen on- en offline.

3.1 Wie is hij?

Wat ons onderzoek in de eerste plaats heel helder laat zien is de grote diversiteit onder deze groep mannelijke sekswerkers: verschillende personen waarbij door allerlei verschillende omstandigheden en beweegredenen betaalde seksuele contacten een plek in hun leven hebben. Los van dat zij allemaal te maken hebben met sekswerk, hebben ze niet per se altijd veel met elkaar gemeen, zagen we. Dé Rotterdamse mannelijke sekswerker bestaat niet. We zullen in dit hoofdstuk wel proberen een beeld te schetsen van de diverse mannen en jongens die wij ontmoetten.

Vanuit met name het internetveldwerk kan een indruk worden gegeven van de omvang van dit verschijnsel in het Rotterdamse. In totaal is er tijdens de periode van dataverzameling (15 maanden: oktober 2019 tot januari 2021) contact geweest met 386 jongens/mannen waarbij sprake was van (vermoedens van) betaalde seksuele dienstverlening. De onderzoekers probeerden hierbij altijd zoveel mogelijk dubbelingen te voorkomen (dezelfde persoon niet onnodig meermaals aanspreken), maar het is gezien het online en anonieme karakter van de werkwijze van deze groep niet te zeggen dat het hier ook om 386 individuen gaat. De (opgegeven) leeftijd vanuit bij het internetveldwerk gesignaleerde jongens/mannen loopt van 18 tot 57 jaar; met als gemiddelde leeftijd 27 jaar.

De 20 mannen die we spraken voor de interviews waren 18 tot 36 jaar oud. Hun gemiddelde leeftijd is 28 jaar. De leeftijd waarop zij voor de eerste keer betaalde seksuele contacten hadden, varieert van 8 jaar (een situatie van dwang tot betaalde seksuele handeling) tot 32 jaar; met als gemiddelde leeftijd 22 jaar. De leeftijd van jongens/mannen uit de bestudeerde PMW casuïstiek varieerde van 14 tot 44 jaar.

Het vaakst noemden de respondenten hun werk escort of sekswerk. De terminologie sekswerker of 'sex worker' leek wat frequenter onder respondenten wiens moedertaal niet Nederlands is ten opzichte van alternatieven zoals paydaten of escorten. Een paar respondenten gebruikten woorden als gigolo of sugarbaby. De meeste respondenten die we spraken in de interviews leveren seksuele diensten aan mannen, een kleiner deel ook aan stellen of vrouwen. Een respondent werkt uitsluitend met vrouwen als klant. De meerderheid van de respondenten identificeert zichzelf als homoseksueel.

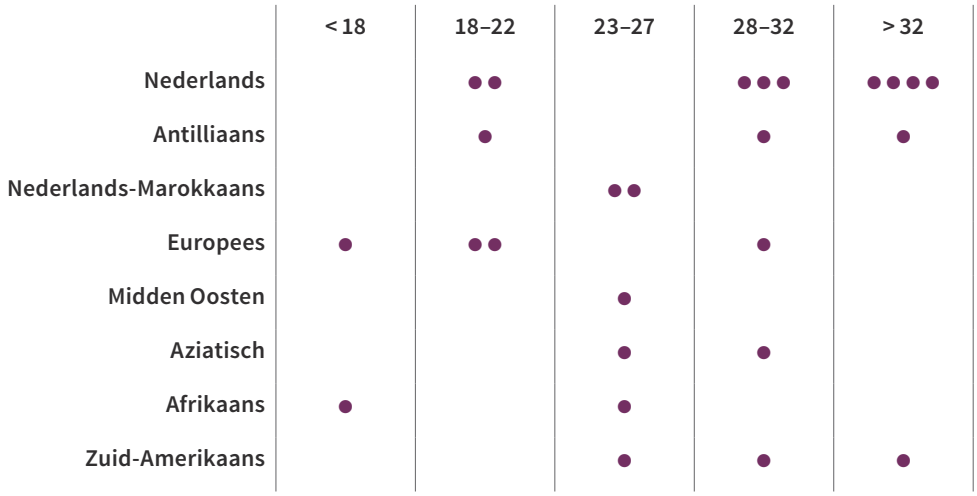

Fig.1 Spreiding van de respondenten en casuïstiek ten aanzien van leeftijd en land/regio van herkomst, voor zover bekend

3.2 Waarom sekswerk?

Respondenten vertelden over verschillende redenen waarom zij doen wat ze doen, maar voor allemaal geldt dat, net als andere werkenden, simpelweg geld verdienen onderdeel van de motivatie is. Voor een deel van hen gaat het om de hoofdinkomsten, voor de anderen om extra bijverdiensten. Een deel van de respondenten doet sekswerk als bijbaan naast hun studie: zij ervaren sekswerk als een vorm van inkomen dat beter verdient dan typische studentbijbanen en welke zij zelf flexibeler in kunnen richten. Dit past bij het beeld wat verschillende eerdere studies al lieten zien, namelijk dat er een groep studenten is die met seks geld verdient (o.a. Janssen en Veninga, 2016, Sagar e.a., 2016, Brennan, 2017 en Van Stempvoort, 2019). Brennan (2017) merkt daarbij op dat het voor mannelijke student sekswerkers gaat om een haalbare manier tot "meer besteedbaar inkomen en het vermijden van laag betalende tijdelijke of parttime bijbanen" (p.5). Dit beeld zien wij bevestigd door de respondenten: door de relatief hogere verdiensten per uur zijn ze minder tijd kwijt aan werk, wat meer ruimte laat voor studie en sociaal leven.

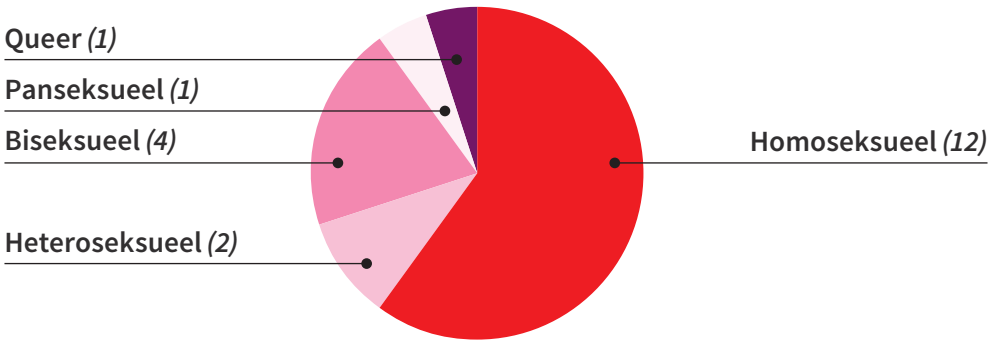

Fig. 2 Seksuele oriëntatie respondenten

“Ik zie het meer als een bijbaan. Want in de horeca werken, of wat dan ook, is gewoon geen optie voor mij want die tijd heb ik niet. … Sowieso heeft school altijd voorrang en als ik dan klaar ben met school 's avonds laat … en ik zie dan dat ik een of twee uur over heb dan kan ik even kijken of er mensen zijn die nu willen afspreken.”
Respondent, 18 jaar

Een groot deel van de respondenten liet weten dat zij sekswerk doen omdat zij beperkte andere opties hebben om een inkomen te genereren. Dit kwam vaker voor bij respondenten zonder Nederlandse nationaliteit of verblijfsrecht dan Nederlandse respondenten. Redenen waarom ander werk geen mogelijkheid was, waren onder andere: geen verblijfsrecht in Nederland, moeilijkheden met het krijgen van een werkvergunning (bijvoorbeeld bij buitenlandse studenten) en verlies van inkomen door de COVID-19-pandemie. Dit gebrek aan (ervaren) keuze alternatieven maakt deze personen kwetsbaarder. Respondenten geven aan dat zij vanuit financiële stress makkelijker dingen doen die ze eigenlijk niet zouden willen. We komen hier in het volgende hoofdstuk op terug.

“Ik ben niet iemand die mijn handje ophoudt, dat heb ik nooit gedaan. Altijd mijn eigen geld gaan regelen. … Ik mag eigenlijk niet klagen. Het enige wat het is, omdat mijn verblijfsdocument is ingetrokken, kon ik niet meer werken. Al werk ik wel, maar dan zwart.”
Respondent, 26 jaar

“Ik ben… een student hier, dus ik heb eerst een werkvergunning nodig. Het was daardoor erg moeilijk voor mij om een goede baan te krijgen. … Geen werkgever wil dat gedoe doorlopen. … Niemand had vacatures; alleen maar omdat je een werkvergunning nodig hebt, willen ze je niet. Dat frustreerde me, want je moet je toch je rekeningen betalen. En toen besloot ik iets anders te gaan zoeken, waarvoor je geen werkvergunning nodig hebt, of wat je vanuit huis kunt doen. Dus zocht ik online en toen zat escort al wel ergens in mijn achterhoofd.”
Respondent, 25 jaar

“Nu, door COVID, ben ik twee banen verloren. Dus ik besloot het weer te gaan doen, gewoon om wat geld te verdienen. Zodra ik het financieel weer red, stop ik weer.”
Respondent, 34 jaar

“Ik heb echt niet superveel genoten van het geld dat ik verdiende. Het was best wel noodzakelijk dat ik het verdiende. Een soort van redding geweest om even alles op de rit te hebben en te houden. Ik kon ook niet zonder, financieel gezien niet. Aan de ene kant vind ik het ook wel weer jammer, je zou dit eigenlijk als extra bonus moeten zien, tenminste in mijn beleving dan. Ik liep heel erg vaak achter de feiten aan en dan kon ik eigenlijk ook niet zo genieten van de winst om het zo maar te zeggen. Het was meer gaten vullen. Maar ja, wel fijn dat het kon op deze manier. Het is meer mijn redding geweest, zo voelt het ook een beetje.”
Respondent, 36 jaar

Een aanzienlijk deel, circa een derde, van de respondenten vertelt te zijn gestart met sekswerk doordat iemand hen betaling voor seks proactief aanbood zonder dat ze daar zelf op dat moment naar op zoek waren. Een respondent vertelde dat hij werd overgehaald door mensen die hij ontmoette die al sekswerk deden. Onderzoekers zien het als problematisch dat het ongevraagd suggereren van betaling voor seks, veelal door potentiële klanten, ook voorkomt bij minderjarigen: in dit onderzoek was dit het geval bij 2 respondenten en aanvullend zagen we het terug in een geval binnen het casuïstiekonderzoek. We komen hier in hoofdstuk 6 'Kwetsbaarheden' uitgebreider op terug.

> Ik heb ook wel eens toen ik 17 was, geld gekregen voor seks. Maar daar heb ik dan zelf niet om gevraagd. Maar dat gebeurde dan zo, van hierzo."
> *Respondent, 18 jaar*

Respondenten die in het verleden waren gestopt, noemen regelmatig dat dit te maken had met het in een relatie zitten. Met het uitgaan van die relatie verviel een reden voor hen om het sekswerk niet te doen en werd het werk hervat. Een deel van de respondenten is vanwege gezondheidsredenen gestopt door de COVID-pandemie, terwijl zoals hierboven genoemd diezelfde pandemie en diens economische implicaties ook juist een factor kan zijn om te (her)starten. Herhaaldelijk noemden respondenten dat het wegvallen van de noodzaak van (extra) cash, door bijvoorbeeld het krijgen van een voldoende betalende andere baan, een reden was om te stoppen met sekswerk.

3.3 Hoe richt hij het sekswerk in?

Zelfstandig georganiseerd 'outcall' sekswerk, waarbij de dienstverlening wordt aangeboden bij de klant in diens woning of hotelkamer, wordt door het merendeel van de respondenten aangeboden, gevolgd door zelfstandig georganiseerd ontvangen van klanten thuis (incall). Een respondent werkt voor een bemiddelingsbureau waarbij hij klanten met een lichamelijke of verstandelijke beperking bezoekt: dit vind veelal plaats in de instellingen waar deze personen wonen. De mannelijke sekswerkers binnen dit onderzoek maken maar heel beperkt gebruik van vergunde werkplekken. We weten dat er in de loop van de tijd steeds minder vergunde werkplekken beschikbaar zijn voor sekswerkers in Nederland in het algemeen, voor mannen geldt dit nog veel sterker. Waar er nog een enkele Nederlandse sekswerker is die bij een club of escortbureau werkt, blijken vergunde werkplekken in zijn geheel niet te worden gebruikt door migranten sekswerkers en door jongere sekswerkers (jonger dan 28 jaar) in ons onderzoek.

Opvallend is dat werken voor een escortbureau door de een als een beschermende factor wordt genoemd - als een filter en regelaar tussen sekswerker en klant – terwijl dit voor de ander juist een grensoverschrijdende factor kan zijn.

Een respondent vertelt dat toen hij werkte bij een escortbureau hij klanten niet kon weigeren, waarna hij besloot daar te vertrekken om als zelfstandig sekswerker verder te gaan. Hij startte bovendien bij dit (niet in Rotterdam gevestigde) escortbureau voor zijn 18e verjaardag. Dit signaal is via de vertrouwenspersoon seksbranche doorgegeven aan de desbetreffende regio.

“ Sommige klanten vind jij niet fijn maar die klant vindt jou wel fijn. Dan zeggen ze, ja je verdient zoveel: je gaat gewoon. … Dan moet je nu naar een klant of anders.. (Interviewer: Of anders?..) Of anders wordt je geslagen. … Of anders breng ik je niet en moet je lopen.”
Respondent, 21 jaar

“ Dan [zonder escortbureau] kan letterlijk jan en alleman zo in contact met je komen. Dat is te direct ook, nu heb je gewoon een bureau ertussen. Die filtert en die stelt de vragen, waardoor het toch serieuzer wordt en ze hebben toch een bepaalde reputatie al opgebouwd in de loop der tijd. Op een gegeven moment was het ook gewoon nummer 1. Een dus echt goed aangeschreven bureau, dan is het fijn om daar ook onderdeel van te zijn. Dat geeft toch een geruststellender gevoel.”
Respondent, 36 jaar

Helder wordt dat voor verschillende sekswerkers verschillende manieren van inrichten van het werk beter werkt. Zo wordt ook het werken vanuit de eigen woning wordt door de respondenten anders beleefd. Door sommigen wordt dit als onveiliger genoemd vanwege hun privacy of omdat ze de date niet kunnen beëindigen door te vertrekken. Anderen geven aan dat ze zich in de eigen omgeving juist veiliger voelen dan in een onbekende omgeving.

“ Als ik iets niet wil doen - wat ik heel vaak heb gehad – er komt iets waarvan ik denk: ‘nee dat ga ik niet doen’, dan ga ik gewoon weg. Het is niet dat ik het per se voor het geld doe. … Ik ontvang niet. Ik verplaats alleen. Dat vind ik ook een stuk fijner, want mijn thuis is mijn veilige haven en als ik naar mensen toe ga, ik kom daar binnen en ik zie bijvoorbeeld een heel vies huis of een onverzorgd iemand, dan zeg ik nee en ga ik er vandoor.”
Respondent, 26 jaar

“ Ik vind het het fijnst om klanten bij me thuis te ontvangen, daar voel ik me het veiligst. Maar wanneer ze erop staan dat ik naar hen toekom, in die gevallen ga ik eigenlijk nooit wanneer ik geen vertouwen voel, wanneer ik me niet echt zeker voel. Of ik ontmoet hem in een hotelkamer, in een appartement, of andere plek.”
Respondent, 25 jaar

“ Thuis is prima voor mij. Maar er is wel een probleem met vanuit huis werken. Want iemand zou kunnen merken dat er veel mensen komen en gaan, omdat we met zijn tweeën werken, he? Daarom kijk ik ook wel naar outcalls. Omdat mijn vriend al klanten ontvangt bij ons thuis.”
Respondent, 35 jaar

Twee respondenten geven aan ook ervaring te hebben met het werken vanuit een onvergund bordeel: het gaat dan vaak om een ruimte/woning die door een derde wordt gefaciliteerd, maar waarvoor geen exploitatievergunning is afgegeven. De faciliteerders van een dergelijke werkplek ontvangen van de sekswerker(s) dan een vergoeding of percentage. Er kan ook sprake zijn van een wederdienst in seksuele handelingen, waarbij de vrijwilligheid/afhankelijkheid binnen deze deal mogelijk in het geding zou kunnen zijn. We komen hierop terug in paragraaf 4.3.

> “Het is geen officieel huis, het is gewoon een appartement van een oudere man en hij had daar veel jongens waarvoor hij de klanten regelde. We hoefden hem niets te betalen, we moesten gewoon met hem douchen terwijl hij ons pijpte, dat was het zo’n beetje. En hij bleef dan letterlijk de hele nacht en regelde klanten voor ons. We hadden dan wel vijf of zes klanten per dag. Ik werkte daar dan twee of drie dagen. Maar toen heeft de gemeente de boel gesloten. Ja, ze kwamen erachter en gaven hem een hoge boete en hebben het gesloten.”
> *Respondent, 28 jaar*

Een kwart van de respondenten gebruikt slechts een platform, zoals een bepaalde profielsite of de werkplek van een exploitant. Alle overige respondenten gebruiken een mix van verschillende platforms via welke ze in contact komen met hun klanten. Op de ene respondent die uitsluitend werkt met vrouwelijke klanten na, maken alle respondenten in ieder geval ook gebruik van online kanalen om klanten te werven. Dit is weer een groter aantal dan bleek uit een Haags onderzoek uit de periode 2009-2012: 76% van de mannelijke sekswerkers kwam daar in contact met klanten via het internet, tegen 12% die via (homo)-ontmoetingsplaatsen klanten ontmoeten en eveneens 12% die gebruik maakt van het uitgaanscircuit / horeca voor contact met (potentiele) klanten (Van Gelder, 2014). Onderzoek van Los (2014) vanuit de Politie Rotterdam bevestigt deze tendens: ook hier wordt geobserveerd dat jongens en klanten vooral contact leggen via internet, en vrijwel niet meer via traditionele vindplaatsen als straat en mannenontmoetingsplaatsen. Incidenteel signaleerde Los jongens in horeca, sauna’s en seksbioscopen, maar het hoofddeel gaat om contactlegging via het internet. In de volgende paragraaf gaan we dieper in op de verschillende digitale platforms die we verkenden binnen het onderzoek en het online veldwerk daarbinnen.

Enkele respondenten vertelden dat zij naast direct/fysiek sekswerk ook het aanbieden van online seksuele diensten hebben aangeboden, soms gestuurd door de COVID-19-pandemie. Het kan dan gaan om direct online 1-op-1 contact met een klant, om webcammen, of om het verwerven van inkomsten via fanpagina’s zoals OnlyFans. We komen hier in de volgende paragraaf op terug.

Diensten die door de respondenten het meest worden aangeboden zijn respectievelijk fysieke seks, erotische massages, kinky spel, ‘boyfriend experience’/ dating ervaring, praten/gesprekken, het begeleiden van de klant bij het verkennen van seksuele identiteit en webcamseks.

Onderzoekers horen veelvuldig terug dat alcohol- en drugsgebruik een veelvoorkomend onderdeel is van de klantcontacten, veelal op verzoek van de klant.

> Ik hou er niet zo van om drugs te gebruiken als ik bij een klant ben: ik wil alert blijven. Maar soms willen zij het wel en ok, het betaalt beter. Dus ik doe dan dit, ik gooi mijn haar waardoor het voor m'n gezicht hangt en doe dan net of ik het opsnuif. Ik roep dan zoiets als 'oh ja, ik voel me nu zo lekker, schat'. Ik berg de coke snel op en later, als ze om wat meer vragen, vertel ik ze dat ik nogal wel een goed adresje weet en dan verkoop ik het ze weer, haha."
> *Respondent, 35 jaar*

Verschillende respondenten benoemen verschillende negatieve aspecten van het drugsgebruik, zoals het risico op grensoverschrijdend gedrag, het gewend raken aan de kwaliteit van seks onder invloed en de 'day-after'-effecten van drugsgebruik. Zie eventueel verder ook hoofdstuk 6. Daarnaast worden ook de positieve effecten van drugsgebruik genoemd: het seksueel makkelijker opgewonden raken door drugs, het verdienen van meer geld door langer durende dates, makkelijkere dates doordat klanten minder 'presteren' en klanten die onder invloed meer waardering uiten en guller worden.

1	Vragen naar bepaalde extra identificeerbare informatie van de klant
2	Luisteren naar eigen intuïtie of onderbuikgevoel
3	Zelfverdedigingsvaardigheden
4	Iemand op de hoogte brengen van de (locatie van de) date
5	Vooraf duidelijke afspraken maken met de klant
6	Werk en privé duidelijk gescheiden houden
7	Samenwerken met een andere sekswerker

Fig.3 Top meest genoemde zelfzorgtechnieken

> Klanten hebben, in mijn financieel voordeel, ook wel domme fouten gemaakt onder invloed van drank."
> *Respondent focusgroep*

Bij het uitvragen van hoe zij hun werk organiseren, vroegen onderzoekers ook aan respondenten hoe zij vormgeven aan zelfzorg en veiligheid tijdens hun werk. Het viel op dat de sekswerkers in eerste instantie veelal aangaven daar niet veel aan te doen, terwijl bij doorvragen bleek dat zij een heel aantal veiligheids- en zelfzorgtechnieken bezigen om hun werk beter, veiliger en efficiënter te maken. Individuele respondenten noemden tot wel 15 technieken die zij toepassen. Uit eerder onderzoek bleek ook al dat mannelijke sekswerkers, vaak al doende, zich verschillende technieken vaardig maken die hun persoonlijke veiligheid vergroten binnen dit werk wat zich vaak buiten het publieke oog afspeelt (Parsons, Koken en Bimbi, 2008).

Het meest genoemd werd het vragen naar bepaalde extra identificeerbare informatie van de klant zoals een concreet adres, telefoonnummer of een foto. Het gaat hierbij dan niet alleen om het vergroten van veiligheid, maar ook om het verkleinen van tijd investeren in 'fakers'. Een faker is iemand die zich online presenteert als betalende klant, maar dit niet is. Even vaak werd genoemd dat de respondenten goed luisteren naar hun eigen intuïtie of onderbuikgevoel wanneer ze bij iemand binnen stappen. Eventueel kan een respondent de date dan afbreken indien nodig. De techniek die vervolgens het vaakst genoemd werd (6x), is een vertrouwen in de eigen zelfverdedigingsvaardigheden, en dat dat vertrouwen hen zelfverzekerdheid geeft ook wanneer zelfverdediging niet nodig blijkt. Even vaak werd genoemd om iemand op de hoogte brengen van de date, eventueel door het delen van een live GPS locatie.

Deze laatste maatregel laat het belang zien van dat in ieder geval iemand in de omgeving van de sekswerker op de hoogte is van het werk. Voor hen die helemaal niet uit de kast zijn als sekswerker is deze voorzorgsmaatregel niet beschikbaar.

Een deel van de respondenten gaven aan dat hun gevoel van veiligheid vergroot wordt door samen te werken met een andere sekswerker, bijvoorbeeld in een trio. Ironisch genoeg is het samenwerken door sekswerkers vanuit een werkplek binnen de huidige regelgeving niet toegestaan en lopen sekswerkers daarmee juist risico op problemen met handhavers. In het volgende hoofdstuk komen we terug op de steun die de respondenten ervaren binnen de sekswerk community.

> "Het was een soort groepsseks en ik had misschien niet helemaal meer controle, en sommige mensen neukten me heel ruw, probeerden me misschien te fisten, maar ik had dat niet in de gaten. En dat merkte hij. … Ik voel me altijd veilig, als hij bij mij is … (Interviewer: Hebben jullie dan tekens ofzo, dat je elkaar iets kunt zeggen?) We hebben oogcontact."
> *Respondent, 35 jaar*

3.4 Waar is hij te vinden? Online platforms

Vanuit literatuur en de praktijkervaring van PMW is reeds bekend dat mannelijke sekswerkers veelvuldig gebruikmaken van online platforms, met name Bullchat en Boys4u. Onderzoekers hebben er binnen dit project uitgebreid op ingezet om op deze platforms en tevens op nog minder verkende platforms zoals Grindr, Planet Romeo/Hunqz, Rentmen, Instagram en OnlyFans veldwerk te verrichten. Een aantal platforms werden verkend maar leverden weinig resultaat voor wat betreft sekswerk door mannen en jongens, zoals Hornett, Scruff, Gay.nl, altijdsex.nl, suikerarrangement.nl en Chill. We zullen deze hier verder niet inhoudelijk behandelen.

In deze paragraaf gaan we uitgebreider in op de uitkomsten van onze inzet op achtereenvolgens de volgende online platforms.

Online (gay) platforms die zich niet specifiek richten op sekswerk:
- Grindr
- Instagram/Onlyfans
- Bullchat

Online advertentiesites welke zich richten op sekswerkers in bredere zin:
- Kinky
- Sexjobs

Online advertentiesites welke zich specifiek richten op mannelijke sekswerkers:
- Hunqz
- Rentmen
- Boys4u

Ook vanuit de interviews blijkt een intensief gebruik van digitale platforms. Op de ene respondent die uitsluitend werkt met vrouwelijke klanten na, maken alle respondenten in ieder geval ook gebruik van online kanalen om klanten te werven. Daarbij is Boys4u het meest populair, gevolgd door Bullchat en Hunqz. Het kanaal Bullchat blijkt niet te worden gebruikt door de respondenten in ons onderzoek van jonger dan 23 jaar.

> “Op Hunqz en Kinky. Alleen Kinky dat heb ik wel, maar daar krijg ik eigenlijk heel weinig klanten uit. … Je hebt een aantal mensen die reageren. ‘Ik ben geil. Wil je nu, nu komen?’ Die hou ik een beetje op afstand, daar ben je gewoon wat voorzichtiger mee, want daar is het fakegehalte best hoog. … Ik heb door de jaren wel geleerd … ik hou het wel kort. Mannen hebben ook wel de neiging om er een hele sekschat van te maken. Kost me te veel tijd, dus, ja weet je, ‘hoi ja, leuk dat je me bericht, waar hou je van waar wil je afspreken.’ Krijg je een antwoord uit. Dan wijs ik door naar mijn WhatsApp, dan kun je controleren of iemand serieus is of niet. … In het verleden heb ik wel eens een afspraak gehad … bleek het adres niet

te bestaan. ... Dus nu wil ik wel 's vragen wat is de kleur van je voordeur? Kun je op Google Maps bekijken. Dat zijn hele kleine dingen om het risico te verminderen dat ik twee uur bezig ben met reizen en voor een dichte deur sta."
Respondent, 30 jaar

3.4.1 *Grindr*

Specifiek Grindr was een nieuw platform welke vanuit PMW niet eerder verkend was voor veldwerk. We hebben fors geïnvesteerd op aanwezigheid daar. Grindr is een dating app voor man-man dating. Grindr is een GPS-gebaseerd platform waarbij de gebruiker de mogelijkheid heeft om waar deze ook is direct in contact te komen met gelijkgestemden die in diens omgeving online zijn. Grindr is eerder ook wel omschreven als moderne "gemobiliseerde intimiteit", waarbij deze technologie het begrip van nabijheid en intimiteit in een community doet verschuiven (Stempfhuber en Liegl, in: Brennan, 2017). Grindr is een plek waar niet openlijk geadverteerd mag worden, wat het lastiger maakt om te herkennen of mannen voor gratis of betaalde sekscontacten of erotische massages adverteren.

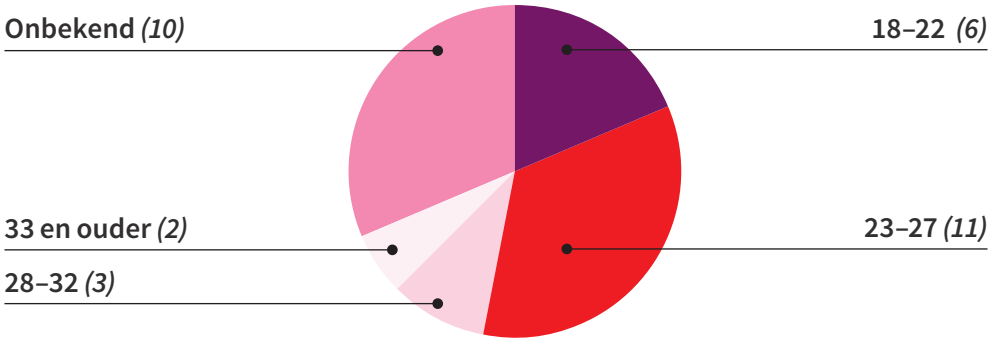

Fig.3 Leeftijden van mannelijke sekswerkers op Grindr. Op dit platform zijn we geen profielen tegengekomen van minderjarigen.

Onderzoekers leerden 'codetaal/ jargon' en konden zo meer informatie vergaren. Uit de interviews leerden we dat respondenten soms gebruik maakten van datingapps zoals Grindr, maar kwamen daar dan ook van terug na bijvoorbeeld geblokkeerd te worden. Onderzoekers observeren ook tijdens de onderzoeksperiode dat de codetaal en de manieren om met beperkende regels om te gaan en ze te omzeilen constant in ontwikkeling zijn. Als jongens op Grindr actief zijn, adverteren ze zelden expliciet met hun aanbod. Soms doen ze het subtiel, door het aanbieden van massages of door aan te geven een sugardaddy te zoeken. Onderzoekers vonden drie keer een profiel waaruit expliciet bleek dat er paydates werden aangeboden. In de periode augustus 2019 en december 2020 is er 117 keer online contact geweest op Grindr. Gedurende deze periode is er contact gelegd met 34 sekswerkers.

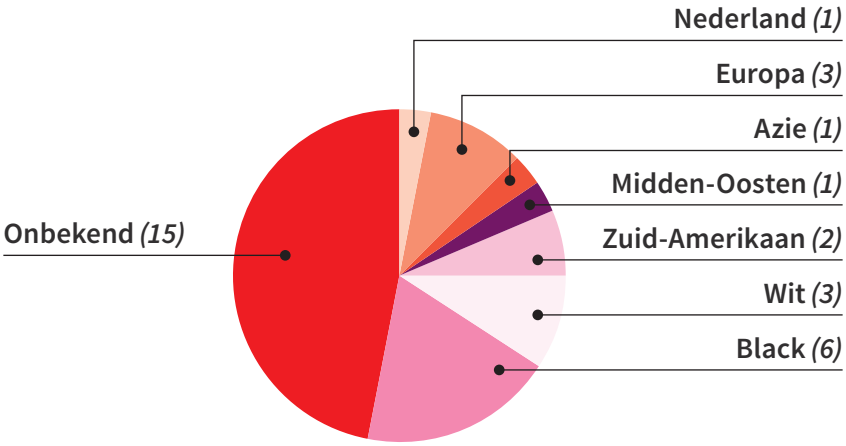

Fig.4 Roots van mannelijke sekswerkers op Grindr

Ondanks dat het profiel van de veldwerker gericht is op sekswerkers, waren er ook mensen die de veldwerker met vragen rondom seksuele diversiteit benaderden. Soms leidde een dergelijk contact later tot een gesprek of vraag over sekswerk. Het valt sowieso op dat sommige jongens gedurende de tijd telkens het contact weer aanhalen, met af en toe een 'hoi' of een vraag. Onderzoekers merken dat actieve outreach op Grindr weinig effectief lijkt. Vrijwel alle door ons actief benaderde profielen gaf geen respons. Een presente maar meer passieve aanwezigheid op Grindr leek beter te werken.

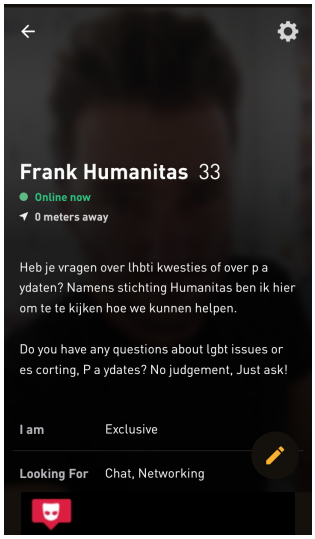

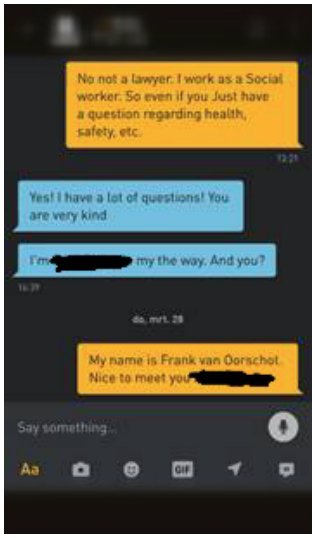

Afb.1 Screenshot van het Grindr profiel van een van de onderzoekers/veldwerkers

Afb.2 Screenshot van een chatgesprek op Grindr

Een groot deel van de mannen kiest er op Grindr voor om zowel roots als leeftijd niet te delen. Het is belangrijk om hierbij op te merken dat bij zowel de leeftijd als de etniciteit data niet altijd op waarheid is gebaseerd hoeft te zijn in verband met commerciële of privacytechnische afwegingen. Voor wat betreft afkomst valt het onderzoekers verder op dat sommige mensen dit definiëren met het land waar hun roots liggen. Anderen kiezen voor een groter gebied en weer anderen definiëren hun roots door het benoemen van hun huidskleur. Opvallend is dat er geen groot verschil waarneembaar was tussen witte mensen en mensen van kleur als het om sekswerkprofielen op Grindr aankomt.

Ook op Grindr tekent de mobiliteit van mannelijke sekswerkers zich duidelijk af. Profielen van mannen geven regelmatig aan dat zij tijdelijk in de stad of zelfs in het land zijn. Het is belangrijk te benoemen dat Grindr werkt via een locatieservice. Hij toont je de profielen die het dichtst bij zijn. Voor premium leden is het mogelijk profielen te bekijken die verder van hen verwijderd zijn. Dat gaf onderzoekers de unieke mogelijkheid om ook te kijken of we iets kunnen zeggen over de spreiding over de stad Rotterdam. De getoonde regio's in figuur 5 zijn dus de locaties waar de onderzoeker die veldwerk deed zich bevond op het moment van contact en waar de sekswerker dan ook is. Toch is ook via Grindr van ruim de helft onduidelijk waar de profielen actief waren. Dit is te verklaren omdat deze personen nieuwe profielen gebruikten. Voor 'New Users' is er een speciale balk bovenaan de app, waarin nieuwe profielen, tijdelijk, in de spotlight staan. Als een profiel in deze lijst staat, is dit zichtbaar voor alle gebruikers, waardoor de zichtbaarheid van een profiel significant stijgt. Dit is ook de reden waarom het lastig is langdurig contact met sekswerkers te onderhouden via Grindr, omdat de profielen al snel verdwijnen doordat sekswerkers steeds nieuwe profielen aanmaken.

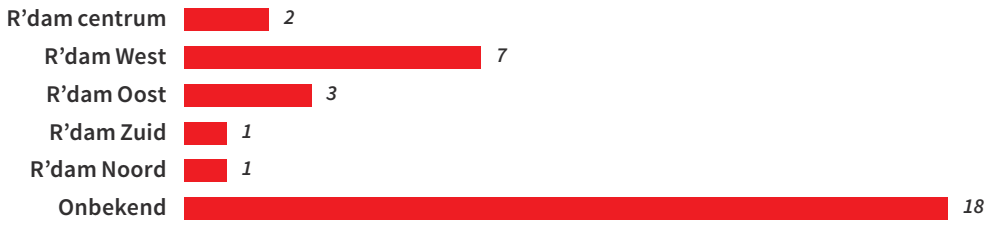

Fig.5 Regio van mannelijke sekswerkers op Grindr

Wanneer er goed contact was met mannelijke sekswerkers waren de onderwerpen van gesprek voornamelijk gericht op het beginnen met (bepaalde vormen van) sekswerk. Andere onderwerpen die aan bod kwamen waren bijvoorbeeld wetgeving in de seksbranche en toegang tot SOA testen.

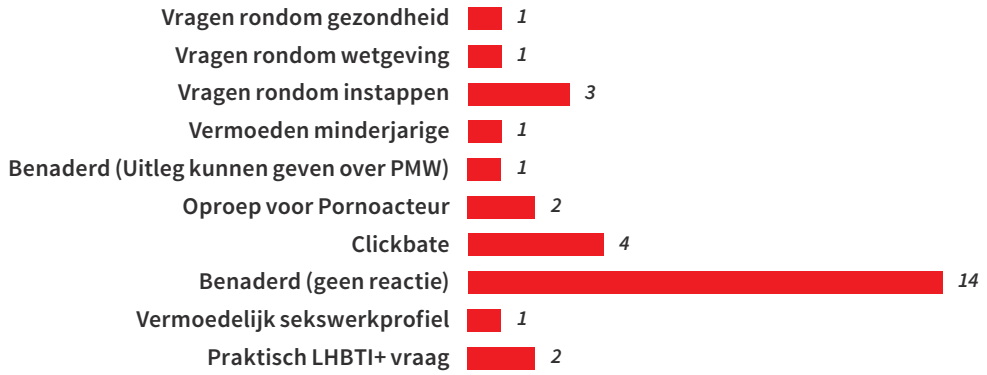

Fig.6 Topics met mannelijke sekswerkers op Grindr

Er is uit de contacten op Grindr tijdens de onderzoeksperiode een concreet signaal van mensenhandel naar voren gekomen. Tijdens aanwezigheid van een onderzoeker in The Hang-Out010 werd er een profiel aangewezen waarvan de persoon wist dat deze op dat moment minderjarig was en sekswerk deed. Hiervan is melding gedaan bij het CPM (Controleteam Prostitutie en Mensenhandel) van de AVIM (Afdeling Vreemdelingenpolitie, Identificatie en Mensenhandel) van Politie Rotterdam. Daarnaast observeerden onderzoekers een aantal keer signalen welke zouden kunnen duiden op mogelijke kwetsbaarheid en risico van afhankelijkheid vanwege het beperkt beheersen van de Nederlandse taal.

De app is geheel anoniem door het gebruik van 'nicknames' of profielnamen, waarbij zoals eerder aangegeven gebruik wordt gemaakt van bepaalde codetaal. We delen hierbij een paar voorbeelden.

I give 👼: is een profielnaam die een tijd lang door meerdere jongens met een Latijns-Amerikaanse achtergrond is gebruikt. De profielen wisselden vaak, maar dezelfde foto's kwamen telkens terug. Tegelijkertijd ontvingen we via The Hang-Out010 - het huiskamerproject voor LHBTQ+-jongeren in Rotterdam, tevens onderdeel van Humanitas ESSM - dat er actief jongens uit Colombia en Venezuela naar Nederland werden gehaald om hier in onvergunde huizen sekswerk te doen. Dit werd gelinkt aan de hier genoemde 'I give massage' profielen. Er waren signalen dat er mogelijk ook sprake was van minderjarige jongens. Hiervan werd melding gemaakt bij het CPM van AVIM Politie Rotterdam. De profielen zijn na een paar maanden langzaam van het platform verdwenen.

💎 & 🌹: Een diamant en roos emoji bleken subtiele tekens om in je profielnaam duidelijk te maken dat je benaderbaar bent voor een paydate. Omdat er niet actief geadverteerd mag worden als sekswerker, verzinnen de mannen codetaal om door de gebruikersrichtlijnen heen te glippen. Het is merkbaar dat de controlemechanismen toegepast door Grindr en daarmee de codetaal welke sekswerkers gebruiken, constant evolueert. Online platforms en apps die internationaal opereren,

weren vermoedelijk sekswerkers met name omdat zij willen voorkomen dat zij het aan de stok krijgen met de Amerikaanse FOSTA/SESTA wetgeving ('Fight Online Sex Trafficking Act' en 'Stop Enabling Sex Trafficking Act'), welke in de praktijk neerkomt op een jacht op sekswerkers. Inmiddels worden de diamanten en rozen dan ook niet meer geaccepteerd in profielnamen op Grindr. Onderzoekers observeren momenteel dat jongens hun Instagram linken aan hun Grindr profiel en hier duidelijk maken dat ze benaderbaar zijn voor betaalde seksuele diensten of content, via bijvoorbeeld een OnlyFanspagina.

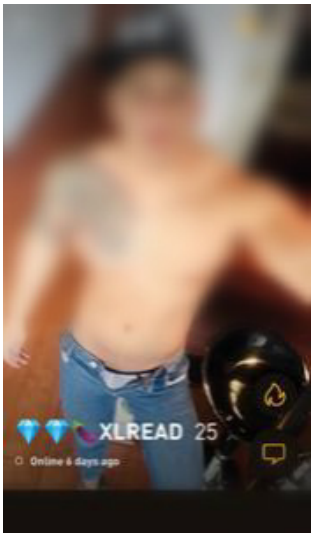

Afb.3 Screenshot van een Grindr profiel waar gebruik wordt gemaakt van de diamant emoji

3.4.2 *Instagram en Onlyfans*

In steeds toenemende mate hebben jongens een account op een platform voor betalende fans, zoals OnlyFans en Justforfans, aan hun Instagram profiel gekoppeld. Mannen verzamelen eerst een fanbase via socials zoals Instagram, maar ook via doorverwijzingen vanuit Grindr. Op Instagram zelf is naakt niet toegestaan, maar door sexy halfnaakte foto's te uploaden verzamelen mannen fans die vervolgens worden doorverwezen om zich te abonneren op het OnlyFans profiel. Het verdienmodel bij OnlyFans is als volgt: op een OnlyFans pagina kunnen personen seksueel expliciete content uploaden. Volgers kunnen zich vervolgens op deze pagina abonneren en betalen een maandelijks bedrag om toegang tot de pornografische content te krijgen. Dit platform wordt steeds vaker ook gebruikt door reeds actieve mannelijke sekswerkers, zeker tijdens de COVID-19-pandemie. Daarnaast zien we dat er mensen starten met deze vorm zonder dat iemand daarvoor al ervaring met sekswerk heeft.

Bij online vormen van sekswerk zoals webcammen en het maken van pornografisch videomateriaal hoeven sekswerkers, klanten en platforms zich niet aan landsgrenzen te houden. Er zijn profielen zichtbaar met tekst in meerdere talen en met verschillende internationale nummers. Dit maakt het inschatten van omvang, bereik van de doelgroep, hulpverlening alsmede handhaving en controle heel moeilijk. Onderzoekers merkten zo bijvoorbeeld advertenties op van betaalde webcammers die sterk minderjarig oogden, wat niet is toegestaan. We hebben hiervan een melding gemaakt bij het CPM van AVIM Politie Rotterdam, maar de politie bleek hier weinig mee te kunnen doen.

3.4.3 *Chatsites: Bullchat*

Gedurende de tijd van dit onderzoek zijn we online eveneens actief geweest op diverse chatsites: Bullchat.nl, Gaychat.nl, Gay.nl en Homo.nl. We hebben daar contact gelegd met 54 mannelijke sekswerkers uit Rotterdam, waarvan 53 via

Bullchat. We richten ons in dit deel van de rapportage dan ook verder op dit chatplatform. Zoals we ook in de resultaten van de interviews hebben kunnen zien, blijkt Bullchat een succesvoller platform voor mannelijke sekswerkers in Rotterdam dan Grindr. Een belangrijke reden hiervoor is vermoedelijk dat men via Bullchat wel als sekswerker mag adverteren. Hoewel Bullchat zich, net als Grindr, niet uitsluitend richt op sekswerk worden sekswerkers op Bullchat niet geweerd. Sinds 2020 moeten sekswerkers die dit openlijk vermelden €0,99 cent betalen om toegang te krijgen tot de chat.

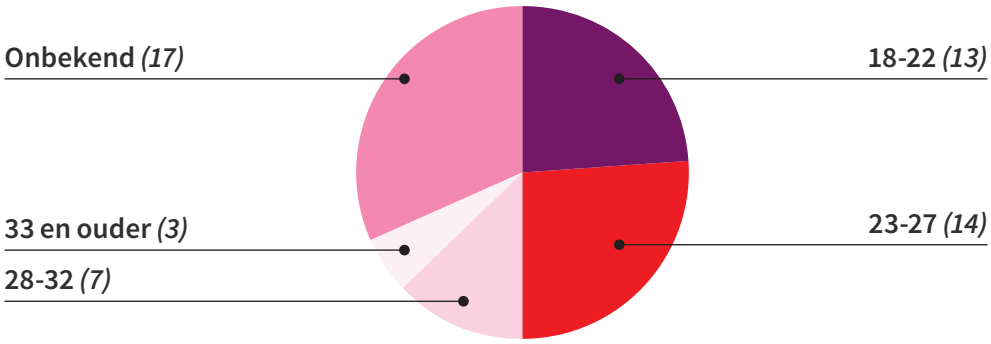

Fig.7 Leeftijden van mannelijke sekswerkers op Bullchat. Op dit platform zijn we geen profielen tegengekomen van minderjarigen.

Ook op chatsites geven de meeste sekswerkers geen leeftijd en etniciteit op. Het valt wel op dat de gemiddelde leeftijd van sekswerkers op chatsites hoger ligt dan op Grindr, bij de mannen die dit wel weergeven. Op Bullchat lijken relatief veel mannen met een Midden-Oosters/Arabisch uiterlijk actief. Verder valt op dat deze mensen en de mensen die zich als Black identificeren hun etnische afkomst in hun naam vermelden als selling point, zoals in nicknamen als bijvoorbeeld "!!$BIG_BLACK_COCK". Dat de sekswerker seksuele diensten tegen betaling aanbiedt, wordt op de chatsite vaak heel duidelijk aangegeven, bijvoorbeeld pay-dates, erotische massage of BDSM. De verdere details qua specifieke handelingen en prijs blijven regelmatig nog vaag en worden later besproken. Specifieke dingen als Fetisj/BDSM worden benoemd om specifieke klanten met die interesse aan te spreken, zodat deze doorverwezen kunnen worden naar bijvoorbeeld een eigen BDSM pornokanaal of website.

Uit de gesprekken die de onderzoekers voeren op de chatsite komen regelmatig vragen rondom toegang tot SOA onderzoek en sociale voorzieningen naar voren. Opvallend is dat er sinds de COVID-19-pandemie op dit platform een toename te zien was aan vragen van sekswerkers die in financiële nood verkeren.

Fig.8 Topics met mannelijke sekswerkers op Bullchat

Een sekswerker die de respondenten spreken op dit medium geeft aan moeite te hebben met uit het wereldje komen. De persoon lijkt behoefte te hebben aan steun en onderzoeker/veldwerker voerde een bovengemiddeld lang gesprek met hem online. De persoon in kwestie heeft echter slechte ervaringen met hulpverlening en slaat aanbod van onderzoeker tot mogelijkheden van hulp af. Onderzoeker laat wel directe contactgegevens achter. Later vernemen onderzoekers viavia dat de authenticiteit en betrouwbaarheid van de onderzoeker na de chat door de jongere geverifieerd is binnen het eigen peer netwerk.

> “Uit een dana [huis] komen, is lastig als je er eenmaal in zit”
> *Sekswerker op Bullchat, 21 jaar*

Op een chatsite kan de onderzoeker ook zelf aangesproken worden door aanwezigen in de chatroom. Soms gaat het hier om sekswerkers, soms om klanten van sekswerkers en soms om derden die iets willen opmerken, of de veldwerker tot iets (seksueels) proberen uit te nodigen. Tijdens deze onderzoeksperiode werd een van de onderzoekers aangesproken door iemand die aangaf regelmatig als klant gebruik te maken van betaalde diensten van mannelijke sekswerkers. De persoon in kwestie blijkt de veldwerker op het hart te willen drukken dat de mannelijke sekswerkers lang niet zo hulpbehoevend zijn als ze lijken. Hij licht dit toe door aan te geven dat ze bijvoorbeeld verdienen met paydates terwijl ze ook een uitkering ontvangen. Hij weet dit doordat hij zelf als ambtenaar werkt bij een gemeente (regio Rotterdam) en, zodra hij persoonsgegevens van de mannen/jongens met wie hij paydate heeft weten te verzamelen, hen checkt in de gemeentelijke systemen. Onderzoeker heeft aangegeven dit onethisch gedrag en machtsmisbruik te vinden en heeft dit signaal gedeeld met de Rotterdamse vertrouwenspersoon seksbranche.

De signalen van kwetsbaarheid die op chatsites naar voren kwamen zijn voornamelijk gekoppeld aan de financiële nood waarin sommige jongens zich bevinden. Er zijn geen signalen van uitbuiting of mensenhandel geweest. Ook op dit plat-

form hebben onderzoekers te maken gehad met mannen die jongens benaderen of zij bereid zijn om seksuele handelen te verrichten tegen een vergoeding.

3.4.4 *Kinky*

Kinky.nl is een advertentiesite waar sekswerkers van verschillende genders diensten aanbieden. We vonden daar tijdens verschillende veldwerkmomenten 33 profielen van mannelijke sekswerkers in Rotterdam, welke we allen actief hebben benaderd. Hier is geen directe reactie op terug gekomen.

Bij Kinky valt op dat de leeftijd van de mannelijke sekswerkers gemiddeld relatief hoog ligt in vergelijking met het totale beeld van de online platforms. Verreweg het grootste deel van de sekswerkers specificeren hun roots niet in hun profiel. Tekenend voor het beeld op Kinky is verder dat waar de sekswerkers die we vinden via de meeste online platforms zich met name lijken te richten op sekswerk met mannelijke klanten, op Kinky duidelijk meer de mannelijke sekswerkers vertegenwoordigd zijn die (ook) diensten voor vrouwelijke klanten aanbieden. Circa een derde van de sekswerkers die we contacteren (13/33) biedt escortdiensten aan voor mannen; de overigen bieden escort aan voor vrouwen, vrouwen en mannen, vrouwen en stellen (totaal 14/33) of hebben het niet nader gespecificeerd (6/33).

Op Kinky zijn onderzoekers geen profielen tegengekomen waarbij signalen van kwetsbaarheid of signalen van uitbuiting zijn geobserveerd.

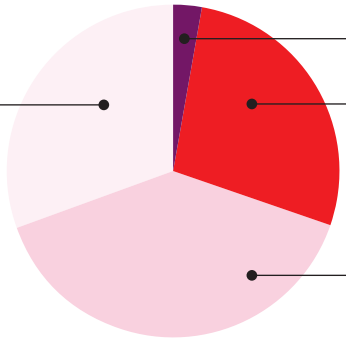

Fig.9 Leeftijden van mannelijke sekswerkers op Kinky. Op dit platform zijn we geen profielen tegengekomen van minderjarigen.

3.4.5 *Sexjobs*

Ook Sexjobs.nl is een advertentiesite waar sekswerkers van verschillende genders diensten aanbieden. We vonden hier tijdens verschillende veldwerkmomenten op het platform 36 profielen van mannelijke sekswerkers in Rotterdam, welke we allen actief hebben benaderd. We kwamen hier het grootste aandeel mannelijke sekswerkers van 33 jaar of ouder tegen. De roots/herkomst van de sekswerkers

werden zelden gespecificeerd. Op Sexjobs zijn de seksuele handelingen die worden aangeboden vaak gedetailleerd gespecificeerd, zoals aanbod rimmen of voeten voor fetisjisten. Ook op Sexjobs is het zichtbaar dat de focus zich sterker verschuift naar de vrouwelijke klanten: 23 van de 36 mannelijke sekswerkers geven aan (ook) diensten aan te bieden voor vrouwen.

Op Sexjobs hebben onderzoekers twee keer een signaal geobserveerd dat mogelijk een teken van kwetsbaarheid of afhankelijkheid zou kunnen zijn: het ging in beide gevallen om iemand die expliciet aangaf in financiële nood te zijn. Uit de contacten is één concrete hulpvraag naar voren gekomen, welke eveneens te maken had met een situatie van acute financiële nood.

Een heel opmerkelijk resultaat naar aanleiding van veldwerk op Sexjobs was dat onderzoekers een advertentie tegen kwamen waarin een vergunde werkplek voor mannelijke sekswerkers in Rotterdam werd aangeboden. Dit is zo opmerkelijk omdat er al jaren geen vergunde locatiegebonden bordelen meer bekend waren in Rotterdam waarbinnen mannelijke sekswerkers klanten konden ontvangen. We hebben getracht in contact te komen met de adverteerder, maar helaas geen reactie ontvangen. Via overleg met de vertrouwenspersoon seksbranche in Rotterdam hebben we kunnen achterhalen dat dit om een privéhuis met escortvergunning gaat waar voorheen enkel vrouwen werkten. Vanuit deelname aan het overleg Nederlands-Vlaams Netwerk M$W, waar hulp- en zorgverleners die zich bezig houden met ondersteuning aan mannelijke sekswerkers en ervaringen en informatie uitwisselen, hoorden we dat in een andere stad een zelfde ontwikkeling met een privéhuis had plaatsgevonden. We stuitten op deze advertentie tussen de eerste en tweede sluitingsperiode vanwege de COVID-19-pandemie. Het is onduidelijk wat het vervolg hierop zal zijn.

3.4.6 *HUNQZ*

Hunqz.com is een advertentiesite specifiek voor mannelijke sekswerkers. Deze site is gekoppeld aan de gay datingsite PlanetRomeo. Je kunt als potentiële klant berichten versturen vanaf de eigen PlanetRomeo profiel naar het gewenste profiel op HUNQZ. Tijdens de verschillende veldwerkmomenten op dit platform troffen we 107 profielen van mannelijke sekswerkers die actief zijn in Rotterdam, welke we allen outreachend hebben benaderd. Dit was samen met Boys4u verreweg het grootste aantal profielen van mannelijke sekswerkers.

Het valt hier op dat ruim de meerderheid van de profielen op HUNQZ van mannen van boven de twintig, een groot deel zelfs ruim daarboven. Het valt op dat de mannen die hier adverteren veel persoonlijke en professionele details delen met hun potentiële klanten. Ook valt op dan men specifieker is over de eigen herkomst. Mannelijke sekswerkers met een Latijns-Amerikaanse achtergrond (32/107) en met een Nederlandse achtergrond (14/107) zijn de grootste groepen, gevolgd door West-Europees (7/107) en 'mixed' (7/107). Andere etnische achter-

gronden zien onderzoekers hier minder terug. Mogelijk dat dit beïnvloed wordt door het format van HUNQZ. Er is weinig mogelijkheid tot discretie op dit platform. Sekswerkers hebben net als op Kinky en Sexjobs hier ook profielen met vaak duidelijke foto's en beschrijvingen van wat mogelijk is. Doorgaans staat er ook al een prijs genoemd. Dat maakt dit een platform dat uitermate geschikt is voor sekswerkers die hun werk professioneel aan willen pakken en wellicht minder belang hechten aan het werk anoniem en privacyveilig uitvoeren.

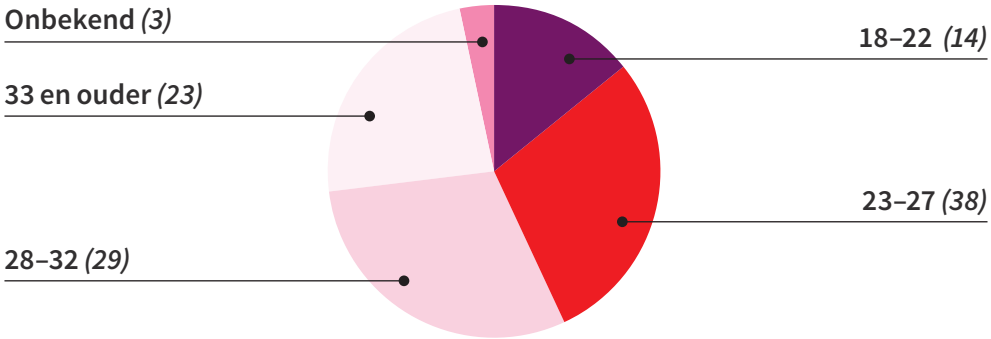

Fig.10 Leeftijden van mannelijke sekswerkers op Hunqz. Op dit platform zijn we geen profielen tegengekomen van minderjarigen.

Het overgrote deel van de outreach op HUNQZ leidde niet tot directe reacties. De veldwerkers kregen een concrete hulpvraag over verblijfsrecht door een vluchteling die sekswerk doet. Opvallend in het bijzonder bij HUNQZ was dat adverteerders van diensten zoals een erotische massage zich niet identificeerden met de term sekswerk. Het benadrukte weer het belang van aansluiten bij terminologie die iemand zelf gebruikt.

> “Bedankt maar ik ben geen sekswerker. Ik geef massages.”

Vanuit het veldwerk op HUNQZ kwamen geen aanvullende concrete signalen van uitbuiting danwel kwetsbaarheid naar voren. Wel herkenden we dezelfde foto's van een persoon die we eerder op Grindr zagen en waarvan een zorgmelding bij de politie was gemaakt.

3.4.7 *Rentmen*

Rentmen.eu is een advertentiesite waar specifiek mannelijke sekswerkers diensten aanbieden. We vonden daar tijdens verschillende veldwerkmomenten 18 profielen van mannelijke sekswerkers die actief zijn in Rotterdam. Klanten moeten een profiel aanmaken voordat zij contact kunnen leggen met de sekswerkers. Op onze outreachende contactlegging kwamen reacties, waaronder ook gesprekken over dit onderzoeksproject en interesse in de interviews. Van de 18 profielen bleken er op Rentmen 13 sekswerkers die aangeven beschikbaar te zijn om naar Rotterdam

te reizen vanuit bijvoorbeeld Amsterdam of het buitenland. Uit de literatuur, praktijkervaring van PMW en de interviews weten we dat het sekswerk van mannen gekenmerkt wordt door een hoge mate van mobiliteit. Ook hier wordt vrij specifiek in de advertenties aangegeven welke diensten tot de mogelijkheden behoren. Naast 'full service sekswerk' en fysieke (escort) dates met seksueel contact, worden er bijvoorbeeld ook strip performances aangeboden. Om een beeld van de variatie geven, hebben we de gevonden diensten op dit platform weergegeven in figuur 13.

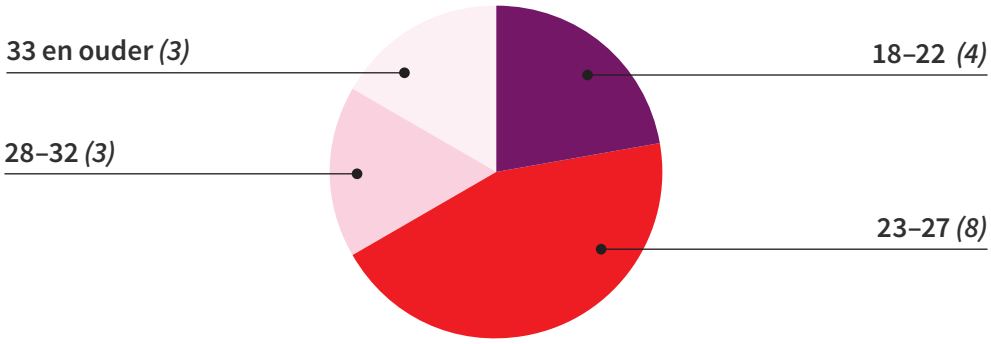

Fig.11 Leeftijden van mannelijke sekswerkers op Rentmen. Op dit platform zijn we geen profielen tegengekomen van minderjarigen.

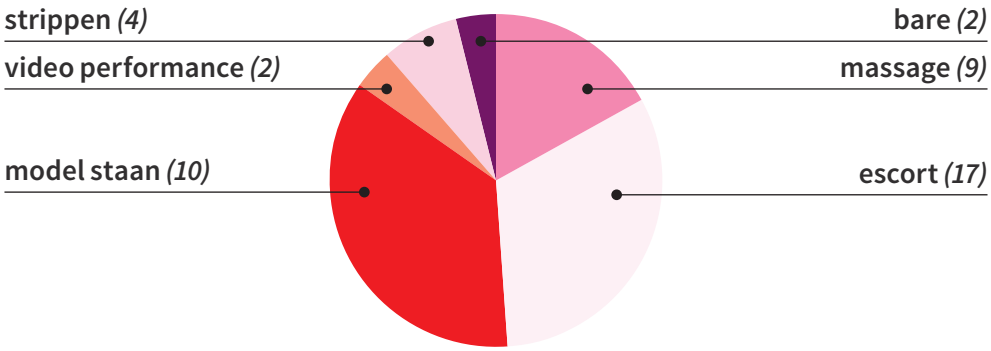

Fig.12 Geadverteerde diensten van mannelijke sekswerkers op Rentmen. Op dit platform zijn we geen profielen tegengekomen van minderjarigen.

Er zijn op Rentmen geen signalen van mensenhandel gevonden tijdens ons onderzoek. Zoals te zien in figuur 13 wordt bare (seks zonder condoom) door twee personen ook expliciet in de advertentie als dienst aangeboden: dit zou mogelijk een signaal kunnen zijn van kwetsbaarheid en risico's voor de betreffende sekswerker.

3.4.8 *Boys4u*

Ook Boys4u.nl is een site met advertenties welke zich specifiek richt op mannelijke sekswerker. Klanten betalen hier, door middel van het afsluiten van een abonnement of door middel van het inbellen op een betaalde telefoonlijn, om in contact te kunnen komen met de sekswerkers (en de volledige advertentie met foto's te kunnen zien). Hier hebben we 104 mannelijke sekswerkers in Rotterdam actief benaderd. Dit was samen met HUNQZ verreweg het grootste aantal profielen van mannelijke sekswerkers. Ook vanuit Boys4u is er relatief veel interesse gekomen in het onderzoek en de interviews. Vragen die we kregen gingen bijvoorbeeld over de toegang tot SOA testen, of ander aanbod voor sekswerkers bij Door2Door.

Boys4u lijkt vooral populair onder de jongere sekswerkers: leeftijdsgroepen 18 tot en met 22 jaar en 23 tot en met 27 jaar. Alle profielen die wij gevonden hebben bieden 'full service sekswerk'. Uit het veldwerk op Boys4u zijn verder geen directe signalen van kwetsbaarheid of uitbuiting gekomen.

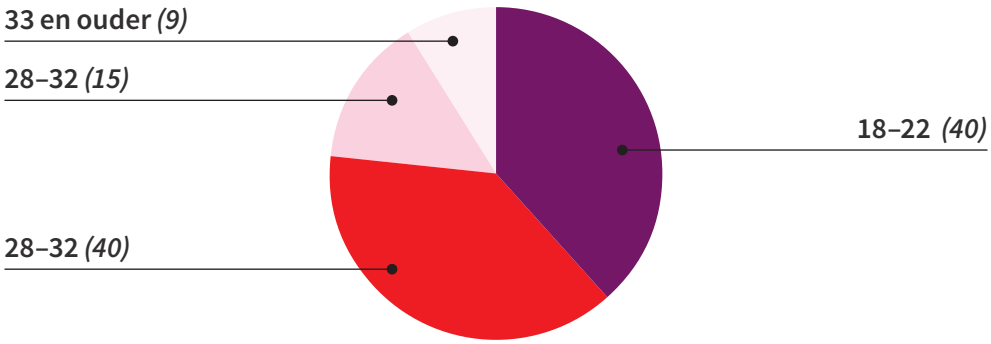

Fig.13 Leeftijden van mannelijke sekswerkers op Boys4u. Op dit platform zijn we geen profielen tegengekomen van minderjarigen.

3.5 Waar is hij te vinden? Resultaten van offline veldwerk

Uit het offline veldwerk wat wij verrichten op mannen-ontmoetingsplaatsen (MOP) en in de roze horeca zijn geen concrete aanwijzingen van betaalde seksuele diensten naar voren gekomen. Bij de ontmoetingsplaatsen in en bij parken observeerden de onderzoekers wel een aantal keer contacten waarbij de onderzoekers een inschatting maakten van een groot leeftijdsverschil (ogenschijnlijke 55+ man met een ogenschijnlijke 20+ jongen). Uit onze praktijkervaring met mannelijke sekswerkers weten we dat hier mogelijk sprake kan zijn van betaalde dienstverlening; het was voor onderzoekers op die momenten echter niet mogelijk om dat met zekerheid vast te stellen. Onderzoekers hoorden wel verhalen dat er in en rond roze horeca klantenwerving plaats kan vinden door mannelijke sekswerkers, maar hebben dit tijdens de onderzoeksperiode niet concreter kunnen maken dan 'horen zeggen'.

Vanuit de gemeente hebben we tweemaal berichten ontvangen van signalen van (uitbuiting binnen) betaalde seksuele contacten bij de MOP in het Kralingse Bos. Hierop zijn we gevraagd deel te nemen aan een door de gemeente geleide werkgroep die zicht moest krijgen op de situatie in het Kralingse bos. Hierbij waren meerdere partijen aanwezig, die geen van allen de zorgen tot sekswerk danwel mensenhandel konden bevestigen. Naar aanleiding van de zorgen hebben we extra aandacht besteed aan het MOP in het Kralingse Bos. Tijdens onze bezoeken zijn er echter geen zorgelijke zaken gesignaleerd. Vanuit Roze in Blauw waren er signalen gemeld dat de activiteiten in het Rozenpark aan het verschuiven waren. Dit hebben wij ook opgevolgd. Er zijn op beide locaties wel tekenen van seksuele handelingen (condoomverpakkingen) gevonden, maar geen signalen van (uitbuiting binnen) betaalde seksuele contacten.

Bezoeken aan de roze horeca werden wisselend ontvangen. Veel van de bars lijken bang om geassocieerd worden met sekswerk, omdat ze bang zijn beschuldigd te worden van het runnen van een sekslocatie zonder vergunning. Mogelijk dat het stigma op sekswerk hierbij ook een rol speelt. We komen hier in paragraaf 5.1 verder op terug. Bij de meeste locaties waren we bij vervolgbezoek wel welkom om ons promotiemateriaal neer te leggen.

Uit een casus die we bestudeerden in het kader van dossieronderzoek kwam naar voren dat er een minderjarige jongen is die online door oudere mannen benaderd werd en overtuigd werd om tegen betaling seksuele handelingen te verrichten: de afspraak vond vervolgens plaats op een MOP. Uit geen van de overige casuïstiek en geen van de interviews kwam verder naar voren dat de MOP's danwel de roze horeca een rol spelen als plek waar sekswerk plaatsvindt. We hebben geen enkele bevestiging van de MOP's of roze horeca als plek waar klanten worden geworven. Uit het offline veldwerk wat wij verrichten op mannen-ontmoetingsplaatsen en in de roze horeca zijn evenmin signalen van mensenhandel naar voren gekomen.

Tijdens het onderzoek komt de onderzoekers/veldwerkers daarnaast ter ore dat er ook afgesproken wordt op toiletten op het Centraal Station van Rotterdam of op toiletten op MBO-scholen. Onderzoekers hebben dit niet zelf vast kunnen stellen, maar hebben naar aanleiding hiervan wel extra flyers en posters opgehangen op scholen. Naar aanleiding hiervan hebben geen mannen of jongens contact met ons opgenomen. Dit signaal blijft daarmee ook van 'horen zeggen'. Uit geen van de interviews of het dossieronderzoek komen toiletten naar voren als werkplekken die mannelijke sekswerkers zelf gebruiken. Tenslotte hebben we flyers en posters bezorgd aan het adres van de SOA-poli/GGD, het AZC, het JIP en (nacht)opvang- en hulpvoorzieningen voor jongeren. Dit leidde tot een aantal telefoongesprekken met hulpverleners van opvangvoorzieningen voor advies over ondersteuningsaanbod bij LHBTQ+-vragen of voor informatie over signalen van jeugdprostitutie. Ook dit leidde echter verder niet tot concrete casuïstiek van mannen of jongens die betaalde seksuele contacten hebben.

Zoals eerder opgemerkt in hoofdstuk 2 werden de mogelijkheden tot offline veldwerk tijdens dit onderzoek echter wel ernstig belemmerd door de maatregelen inzake de COVID-19-pandemie.

Ondanks de beperkingen lijkt het online en offline veldwerk wel een impact te hebben op de toegang van mannelijke sekswerkers in Rotterdam tot de hulpverlening. Er is in ieder geval een duidelijke stijging zichtbaar in 2020 ten opzichte van 2019 in de bezoekersaantallen van Door2Door (27 mannelijke bezoekers in 2019, 63 in 2020) en het aantal jongens en mannen die in contact staan met PMW (5 mannelijke cliënten in 2019, 16 in 2020).

4 Niet zomaar werk

Sekswerk is niet zomaar werk. Net zoals bij veel andere vormen van werk heeft sekswerk impact op de werker. In dit hoofdstuk behandelen we zowel de positieve als negatieve impact die uit dit onderzoek naar voren is gekomen. In het bijzonder vragen we in de derde paragraaf aandacht voor ervaringen van geweld en/of uitbuiting waar sekswerkers in dit onderzoek mee te maken kregen, waarna we afsluiten met aandacht voor de impact van de COVID-19-pandemie op mannelijke sekswerkers in Rotterdam.

4.1 Positieve impact op de persoon en diens leven

Wat wellicht evident lijkt, maar belangrijk is om niet aan voorbij te gaan, is dat vrijwel alle respondenten melden dat het geld wat ze verdienen met de betaalde seksuele diensten een belangrijke, zo niet de belangrijkste, positieve factor voor hen is. Respondenten geven aan dat het een manier is waarop ze goed geld kunnen verdienen in verhouding tot de gewerkte uren. Ze lichten bijvoorbeeld toe dat dit inkomen hen in staat stelt om schulden af te betalen of bedragen naar het land van herkomst kunnen sturen, waar hen dat met andere vormen van werk niet zou lukken. Ook is het een vorm van inkomen welke voor hen een bepaalde flexibiliteit met zich meebrengt: ze kunnen werken wanneer ze willen of daar noodzaak toe voelen. Andere respondenten vinden in sekswerk een toegang tot inkomsten, waar ze geen mogelijkheden zien of hebben om ander werk te krijgen.

> “Er zijn voor mij geen mogelijkheden om ergens te werken, dus dit helpt me om iets te kunnen verdienen, om mezelf te ondersteunen. En het helpt me te geloven dat ik toch niet zo nutteloos ben. … Ik kan mensen blij maken en mensen zijn blij met mij. … Ik doe in ieder geval iets, en ik maak anderen daar blij mee. Plus het maakt mijn leven makkelijker, daar ben ik ook blij mee.”
> *Respondent, 25 jaar*

> “Op een gegeven moment dacht ik laat ik het eens proberen en toen ging dat best goed. (Interviewer: Wat sprak je daarbij aan?) Ja, ik weet niet. Eerlijk, het geld verdienen. Want het was voorheen moeilijk omdat ik ook studeer en daarnaast heb ik eigenlijk geen tijd om in de horeca te werken.”
> *Respondent, 18 jaar*

Naast het geld dat mensen verdienen met wat ze doen, is dan verreweg de meest genoemde positieve impact die respondenten aangeven te ervaren het toenemen van zelfverzekerdheid, door aantrekkelijk of gewaardeerd gevoeld worden, of door het hebben van financiële onafhankelijkheid.

1	Toename zelfverzekerdheid
2	Plezier hebben
3	Verschillende mensen ontmoeten / netwerken
4	De waarde van sekswerk voor de klant, hen blij kunnen maken
5	Verder ontdekken van de eigen seksualiteit

Fig.14 Top meest genoemde positieve impact, naast het vergaren van inkomen

“Ik vind het gewoon leuk om betaald te worden voor iets seksueels. … Het was een soort idee van macht misschien. En aandacht. Ik ben mooi, deze persoon vindt me zo leuk dat hij me daar geld voor wil geven. Er is nooit een situatie geweest waarin ik dacht: ik heb geen geld, ik weet niet wat ik moet doen, ik ga sekswerk doen. Het was een bewust besluit en het geld is belangrijk en leuk, maar is niet het belangrijkste voor me zou ik zeggen, of dat was het in het begin in ieder geval niet.”
Respondent, 20 jaar

“Dit werk zorgt er wel weer voor, dat je dan wel die knop kan omzetten, dat je wel weer in een omgeving komt, of tenminste dat ik gewild ben, want ze kiezen jou uit. Dat kan dan weer een extra boost geven, dan heb je weer een verzetje gehad. Anders blijf je in een sleur of negatief gevoel hangen, waarin je thuis zit. En over allerlei problemen zit na te denken, waar je geen oplossing voor hebt en kan vinden. Dit draagt er wel aan bij.”
Respondent, 36 jaar

Naast de stijging van het zelfbeeld noemen veel mannen ook het plezier dat zij zelf ervaren tijdens de seks als een positief effect van het werk. Ook het positieve effect van het seksuele contact op de klant wordt genoemd. Een respondent specialiseerde zich als sekswerker in het werken met mensen met een lichamelijke of verstandelijke beperking. Het werk bracht de klanten zichtbaar iets positiefs, wat hem voldoening in zijn werk gaf. Hij heeft er dan ook moeite mee dat er vanuit de maatschappij soms weinig waardering is voor sekswerk.

“Mensen reageren over het algemeen wel chill. Sommigen dan weer niet, maar dan vind ik echt dat zij helemaal ongelijk hebben. Als iemand vindt dat een gehandicapte die nooit van zijn leven is aangeraakt, die overgeleverd is voor een beetje aanraking aan betaalde seks.. ts … Dan denk ik van: hoe denk jij dat dan op te lossen? Denk je dat je een beter persoon bent door er niet naar te kijken? Ik vind van niet. … Ik ben gewoon heel erg overtuigd dat ik met iets goeds bezig

ben. Was het beter geweest als ik bij de McDonald's werkte? Dan lachen klanten voor een minuutje en vervolgens lopen ze met dertig extra kilo. Ben ik dan goed bezig zogenaamd? Omdat er geen stigma op zit. Ik zou vinden dat dáár stigma op mag zitten."
Respondent, 31 jaar

De sekswerkers die we spreken vertellen ook verhalen over klanten zonder fysieke beperking die hun seksualiteit willen verkennen, die een plek zoeken om uiting te geven aan homoseksuele behoeften, die openlijk over hun gevoelens willen praten, of simpelweg op zoek zijn naar nabijheid omdat dit nergens anders kan. Respondenten ervaren hun ondersteunende rol daarbij als positief.

"Ik heb ook een aantal klanten die in de kast zijn met vrouw en kinderen. Sturen ze vrouw en kinderen naar Center Parcs, hebben ze een weekendje alleen. Ik vind het herkenbaar. Ik ben ook niet uit de kast bij mijn ouders. Dat deel je dan."
Respondent, 30 jaar

"Ik ervaar het positief, want werk is werk voor mij. En mensen zijn ... ik heb de indruk dat mensen eenzaam zijn. Ze hebben ondersteunend gezelschap nodig, of ze hebben seks nodig, of iets goeds dat ze kunnen hebben. ... Ja, ik geef mensen geluk. Mensen vinden het ook leuk, soms praten ze ook over persoonlijke dingen, ervaringen. Dat kan fijn zijn."
Respondent, 35 jaar

Ook noemen respondenten het positieve effect van het ontmoeten van veel verschillende mensen en de mogelijkheid tot netwerken die dit geeft. Voor sommige mannen heeft het goede contact met een klant tot een aantal goede connecties geleid. Maar ook als het niet tot blijvende connecties leidt, wordt het leren kennen van verschillende mensen en verschillende werelden gezien als een positieve levenservaring.

Als laatste wordt door meerdere mannen genoemd dat ze het werk gebruiken als een manier om zelf hun seksualiteit verder te ontdekken. Om op deze manier geld te verdienen met iets waar ze 'toch al' nieuwsgierig naar waren.

Twee respondenten geven aan, naast het inkomen wat het hen geeft of gaf, geen andere positieve impact te ervaren door het sekswerk. Alle andere respondenten rapporteren een mix van zowel positieve of negatieve invloeden door hun sekswerk.

4.2 Negatieve impact op de persoon en diens leven

Het werk als sekswerker heeft op de respondenten ook een negatieve impact. De meest genoemde negatieve invloeden die zij met ons deelden zijn in een aantal categorieën samen te pakken: zie figuur 16. Bij de negatieve impact door stigma vallen twee aspecten in het bijzonder op: klanten tegenkomen die hen respectloos behandelen en uitingen van geïnternaliseerd stigma ofwel zelfstigma.

1	Negatieve impact door stigma op sekswerk
2	Angst voor impact op eigen gezondheid; door SOA's, door drugsgebruik of door COVID
3	Ervaren druk om meer te doen, grenzen over te gaan met het vooruitzicht op meer geld verdienen
4	Negatieve impact op privé intieme relaties, zoals verlies in interesse in seks

Fig.16 Top meest genoemde negatieve impact

> Sommige klanten weten niet hoe ze zich moeten gedragen. Ik heb een klant; hij werkt bij ..., doet daar iets belangrijks, en hij behandelt de jongens van de club als stront. 'O ja, kom gewoon, zorg ervoor dat 'ie hard wordt, ga maar in bed liggen', weet je. Behandelt mensen letterlijk als stront, zoals 'o god, haal die andere jongen hier weg. Hier is geld, ga weg'. Hij praat zo. En hij is niet de enige klant, er zijn veel van dat soort klanten."
> *Respondent, 28 jaar*

> Ik was gestopt omdat ik met kinderen werk. Overdag met kinderen en dan 's avonds dit, dat vind ik een beetje raar. ... Daar voel ik mij niet fijn bij. Ik vind het niet erg dat ik dat in het verleden heb gedaan maar ik vind dat lastig met kinderen. Dan voel ik mij als twee personen en ik wil graag mezelf blijven. (Interviewer: Heb je dan het gevoel dat je iets fouts doet als je paydate?) Eigenlijk wel. Ik weet het niet, dan lijkt het of ik twee gezichten heb zegmaar."
> *Respondent, 21 jaar*

Door een kwart van de respondenten wordt genoemd dat zij een angst hebben voor risico's voor hun gezondheid, bijvoorbeeld door risico's van drugsgebruik of door kans op SOA's.

> Om van XTC of van enige drugs te herstellen, heb ik van die middagdutjes waardoor ik mijn avondslaap ook vernachel. En pas na een week denk ik: 'ik ben er weer.' Ik vind drugs, het is lekker, maar het hakt er bij mij stevig in. Ik trek het niet."
> *Respondent, 30 jaar*

Veel klanten vragen om bare (seks zonder condoom) en niet alle respondenten geven aan met zekerheid hier hun grens in aan te kunnen geven. Tijdens het online veldwerk observeren onderzoekers inderdaad een grote vraag naar bare seks onder homomannen. Met de opkomst van effectievere behandel- en preventiemaatregelen van HIV, zoals PrEP, en meer bewustzijn over wat een positieve diagnose betekent, lijkt de angst voor HIV-besmetting de afgelopen jaren te zijn afgenomen. Dat is op zichzelf een positieve ontwikkeling. Er kan echter een soort schijnveiligheid in de community ontstaan, waarbij mannen weinig angst hebben om besmet te raken en hierdoor meer seksueel risicovol gedrag kunnen gaan vertonen. Andere SOA's hebben de reputatie met een 'simpele antibioticakuur' te bestrijden te zijn. Een grotere acceptatie van en vraag naar bare seks vergroot mogelijk de druk op mannelijke sekswerkers om onveilige seks te hebben. Wanneer een sekswerker in financiële nood zit, dan zal het moeilijker zijn een klant op deze basis te weigeren.

> Sommige klanten willen geen condooms, dat gebeurt. ... als ik geld nodig heb, zal ik instemmen met de klant. Dat gebeurt, het is de situatie die mensen ertoe dwingt om een andere beslissing te nemen."
> *Respondent, 35 jaar*

Ruim de helft van de respondenten geven aan door het grote aanbod van geld mogelijk sneller over persoonlijke grenzen heen te gaan, omdat het voelt alsof het zonde is om het geld te laten liggen. Respondenten beschrijven hierin regelmatig een dilemma te ervaren wat ze keer op keer proberen af te wegen, voor zover hun financiële situatie dat toelaat. Een van de respondenten geeft aan dat het werk en het leven erbij als een soort verslaving kan werken en dat hij hierdoor het gevaar loopt het werk boven sociale contacten te prioriteren.

> Soms dan denk ik wel van "oh, ik mag wel wat rustiger aan doen met werken", want het is best wel verleidelijk als ik, zeker de afgelopen dagen, dan krijg ik best wel wat berichtjes binnen en het is heel verleidelijk om op iedereen te reageren, om met iedereen af te spreken, omdat je denkt, "nou dat is geld wat binnenkomt" , maar op zich heb ik de laatste tijd ook best wel wat verdiend, dus denk ik van "oké, ik mag ook wel wat rustiger aandoen, ik hoef het niet allemaal aan te nemen." Ook gewoon op jezelf letten en bijvoorbeeld ik had vanavond eigenlijk een boeking maar die heb ik afgezegd, want ik ben even niet in de juiste headspace om dat te doen."
> *Respondent, 18 jaar*

Sinds het begin van de COVID-19-pandemie is er nog de extra zorg rondom coronabesmetting bijgekomen. Sindsdien is de financiële druk toegenomen, door de momenten wanneer er een werkverbod gold en door het feit dat de financiële steun voor sekswerkers niet toegankelijk is voor de gehele doelgroep, en voelen veel sekswerkers zich gedwongen toch te besluiten om te gaan werken.

> “De COVID situatie is ook te angstaanjagend voor me. Maar op dit moment heb ik het geld wel nodig.”
> *Respondent, 20 jaar*

Verder geeft bijna driekwart van de respondenten aan dat het werk een negatief effect heeft op hun privéleven. Op de momenten dat men er voor kiest zijn identiteit als sekswerker niet met naasten te delen ervaren zij de negatieve effecten van het leiden van een dubbelleven. Een respondent geeft ook aan dat hij regelmatig echt moet investeren in tijd doorbrengen met zijn familie omdat hij voor zijn werk zoveel reist. Ook in de relaties waarbij mensen op de hoogte zijn, worden negatieve gevolgen beschreven. Sommige partners kunnen het niet accepteren, sommigen fetisjeren het juist. Een kwart van de respondenten noemt ook dat het sekswerk een negatieve impact kan hebben op het privé seksleven met hun partner(s). Dit sluit aan bij bevindingen van McLean (2012) die negatieve impact op het privé seksuele leven van mannelijke sekswerkers omschrijft, en waarbij de drempel van de sekswerkers om hulp te zoeken om deze negatieve impact te managen, de individuen in de groep verder isoleert.

> “Ik ben heel open [over het sekswerk]. Het enige wanneer ik er erg gesloten over ben, is bij de jongens met wie ik aan het daten ben. Omdat de meeste jongens als ik ze vertel ‘ik ben sekswerker’, ze allerlei fantasieën krijgen, en dat vind ik niet leuk. Dus ze zeggen ‘oh, je moet wel heel goed zijn in seks’.’
> *Respondent, 28 jaar*

> “Af en toe kan mijn libido zo ver weg zijn, mijn partner gaat dan een beetje lopen klagen en dat voelt het bij mij dat hij om seks vraagt en dat moet je niet doen want dan blokkeer ik helemaal.”
> *Respondent, 35 jaar*

De leeftijdsgroep 23 tot 28 jaar noemt duidelijk meer negatieve impact dan de andere jongere en oudere groep sekswerkers in dit onderzoek. Vanuit het onderzoek hebben we hier niet direct een verklaring voor.

4.3 Geweld en misbruik

4.3.1 *Geweld binnen sekswerk*

Wanneer de respondenten gevraagd wordt naar ervaringen met geweld geeft een ruime meerderheid aan deze ervaringen niet te hebben. Dit is in contrast met onderzoek naar geweldservaringen onder sekswerkers in Nederland waar een hoge prevalentie bleek van geweld onder zowel mannelijke als vrouwelijke sekswerkers, en waarbij mannelijke sekswerkers zelfs vaker te maken kregen met bepaalde vormen van seksueel geweld zoals ongewenste seksuele diensten of afpersing voor seks (Kloek en Dijkstra, 2018). Onderzoekers verwachten dat dit verschil mogelijk verklaard zou kunnen worden in de definitie van geweld: we komen hier verderop op terug. Net zoals bij de vraag naar zelfzorg- en veiligheidstechnieken waarbij bij doorvragen wel zaken naar boven kwamen die onderzoekers als dusdanig zouden labelen, verhalen de respondenten ook hier over zaken die door onderzoekers als gewelddadig en grensoverschrijdend beschouwd zouden kunnen worden. Zo is er bijvoorbeeld de respondent die vertelt over de klant die hem bestal of de klant die de deur blokkeerde voor de sekswerker toen deze weer wilde vertrekken. Het feit dat deze sekswerker dit adequaat op wist te lossen en met de-escalerende interventies uit de situatie weg wist te komen, maakt dat het willen beletten van iemand om te mogen vertrekken naar de inschatting van onderzoekers niet minder grensoverschrijdend. De respondent beschouwt dit incident zelf echter niet direct als een gewelddadige situatie, mogelijk dat dit wordt beïnvloed door het eerder genoemde verschijnsel dat het voor mannen moeilijker zou kunnen zijn om zichzelf te zien als slachtoffer.

Vier respondenten geven aan geweld te hebben meegemaakt. Twee van hen maakten een verkrachting (niet-consentuele penetratie) mee. Een van hen werd gedwongen tot seksuele contacten tegen betaling. De vierde respondent vertelt dat hij weleens een klap kreeg van een klant, zonder dat daar vooraf afspraken over waren gemaakt als onderdeel van het seksuele spel. Verschillende respondenten geven aan dat drugsgebruik van de klant een rol kan spelen bij agressief gedrag.

> “Ik ben wel eens een keer geslagen. Door een klant. … Ik stond gewoon meteen bij de deur. … Hij was ook onder invloed. Dan zegt hij: doe ook mee met XTC of coke. Zo heb je er weleens mensen bij zitten.”
> *Respondent, 21 jaar*

Een respondent licht toe dat instanties altijd lijken te denken dat ‘payboys’ zielige slachtoffers zijn, maar dat dat erg meevalt. Misschien moeten we ons wat meer zorgen maken over de klanten: hij kent verschillende voorbeelden van klanten die vertellen eerder beroofd te zijn door iemand die zich voordoet als een sekswerker.

> Ik hoor wel vaak agressie naar slachtoffers toe, maar naar de klanten toe dan. Dat zij veel agressie krijgen van payboys die onder invloed komen. Dat is wel een dingetje. We zijn niet altijd slachtoffers. Er zijn ook payboys met slechte bedoelingen... en door hun moet ik mezelf dan twee keer bewijzen."
> *Respondent, 26 jaar*

4.3.2 Uitbuiting en minderjarigheid binnen sekswerk

Ruim een kwart van de respondenten die we interviewden vertelden ons dat ze hun eerste betaalde seksuele contact als minderjarige hadden. Een van deze respondenten werd als jong kind slachtoffer van seksueel misbruik door een familielid en vervolgens door dat familielid aangeboden aan derden voor seksuele contacten tegen betaling. Bij de overige respondenten die als minderjarigen ervaring opdeden met betaalde seks, is er geen sprake gebleken van geweld of dwang in die zin. Vanuit de aanvullende casuïstiek analyse van de zaken die bij PMW tijdens de onderzoeksperiode bekend waren, komen er nog 3 casussen bij waarbij er sprake was van betaalde seks als minderjarige.

> Ik ken er geen, nee. (Interviewer: Je was wel zelf minderjarig toen je met sekswerk begon?) Dat is waar. Maar dat was nog steeds een beslissing die ik voor mezelf nam. Toen deelde ik dat natuurlijk nog niet met mensen. Ik denk ook dat mensen meestal verwachten, dat wanneer het om een minderjarige gaat, dat het niet hun eigen beslissing is om sekswerk te doen. ... Ik kan alleen voor mezelf praten. Voor mij was het niet gedwongen. (Interviewer: Denk je dat het een goede zaak voor je was in je ontwikkeling of seksuele ontwikkeling om sekswerk te doen op zo'n jonge leeftijd?) In feite wel. Sekswerk zelf was niet het probleem. Seks hebben met oudere mannen was het probleem. (Interviewer: bedoel je onafhankelijk of er al dan niet voor betaald werd?) Ja. ... (Interviewer: als een organisatie het op de een of andere manier zou hebben ontdekt en zou hebben gezegd: laten we je beschermen, dit kan geen goede keuze zijn die je voor jezelf maakt. Hoe zou dat zijn geweest voor jou als 15-jarige?) Verontrustend. Daar had ik niet aan gedacht. Ik denk dat het problematischer zou zijn geweest voor me dan het sekswerk zelf."
> *Respondent, 20 jaar*

Onder het Nederlandse strafrecht valt betaalde seksuele dienstverlening door minderjarigen onder mensenhandel, ook wanneer er niet direct een mensenhandelaar of pooier is.

Een andere respondent beschrijft in een situatie te hebben gezeten waarvan onderzoekers zich afvragen of dit niet als een uitbuitingszaak behandeld had moeten worden, hoewel dat indertijd door betrokken politie en hulpverleningsprofessionals niet als zodanig gelabeld lijkt te zijn. Deze respondent was op moment van de afhankelijkheidsrelatie en vermeende uitbuiting meerderjarig. Daarnaast komen

er uit de aanvullende casuïstiek analyse nog twee meerderjarige personen naar boven waarbij sprake zou zijn geweest van seksuele uitbuiting binnen internationale mensenhandel.

> Wij kregen een keer gigantische ruzie samen, tot op vechten toe. Toen ben ik zo geflipt dat de crisisdienst erbij is gekomen en de buren hebben toen ook de politie erbij gehaald, zo erg was het. … Toen hadden we tien dagen contactverbod. Die (red. de politie) wisten niet hoe de situatie was. Nee, ik heb dat daar ook nooit verteld. … Dat (red. vriendjes van meisjes die gesignaleerd worden als 'loverboys') is ook veel meer bekend bij iedereen. Jongenssituatie is anders. Mensen weten wel dat het er misschien is, maar praten daar op de een of andere manier niet over. … Maar op dat moment had ik een heel bebloed gezicht want hij had in mijn neus gebeten waar ik een gigantisch litteken van heb. Maar het huis was ook kort en klein en helemaal over de zeik. Dus toen kwam het niet in me op 'ik doe paydate werk'. … Niet zo zwart wit denken, dat jongens ook 9 van de 10 keer het zelf uitlokken en dat het voor meisjes zielig is en dat ze dan wel ingrijpen. Snap je hoe ik dat bedoel?"
> *Respondent, 35 jaar*

Het aandeel minderjarigheid en mensenhandel onder mannelijke sekswerkers wat uit dit onderzoek naar voren kwam is aanzienlijk lager dan de uitkomsten van een onderzoek in Eindhoven: daar vonden de onderzoekers dat het overgrote deel van de jongens tussen de 14 en 23 jaar waar zij contact mee kregen als minderjarige begon in de seksindustrie en dat er in de meeste gevallen geen sprake was van een eigen of vrijwillige keuze (Van Went en Castelijns, 2018). Onderzoekers kunnen dit verschil niet verklaren. Mogelijk dat er een verschil is in de context van Rotterdam of Eindhoven. Opvallend is dat Van Went en Castelijns (2018) in de tekst herhaaldelijk aanhalingstekens plaatsen rond de term vrijwilligheid ("…meerderjarig, 'vrijwillig' in de jongensprostitutie…", p.11), bijvoorbeeld wanneer gesproken wordt over respondenten die aangaven te zijn gestart met sekswerk uit financiële nood, ter ontdekking van hun seksualiteit of uit nieuwsgierigheid. Mogelijk dat er een verschil is tussen beide onderzoeken in definitie van sekswerk/prostitutie, dwang en van vrijwilligheid en zou dit een rol kunnen spelen in de uiteenlopende bevindingen. Vanuit de ons beschikbare informatie is het in ieder geval beperkt helder hoe binnen het Eindhovense onderzoek deze concepten gedefinieerd en afgebakend werden. Verderop in dit hoofdstuk komen we ook nog terug op de complexiteit van het definiëren van dwang en slachtofferschap.

Een deel van de respondenten geeft aan dat ze de indruk hebben dat het voorkomt dat er ook minderjarigen in deze industrie werkzaam zijn. Geen enkele van de respondenten geeft aan vanuit hun netwerk of contacten concrete gevallen te kennen van uitbuiting of mensenhandel. Een respondent vertelt over een situatie een aantal jaren terug waarbij hij werkte bij een onvergund bordeel. Hij vraagt zich af of dat wellicht als uitbuiting zou worden gezien, hoewel hij toevoegt het zelf niet als dwang of misbruik te hebben ervaren. Hij haalt daarbij tevens ook het aspect aan dat mannen zichzelf wellicht ook minder snel als slachtoffer zullen zien.

> Zoals ik al zei, mannelijke sekswerkers praten er niet over, dus zelfs als ze dat (red. gedwongen) zijn en ik ken ze, zouden ze het me nooit hebben verteld. Zelfs toen ik in Utrecht werkte, werkte ik eigenlijk ook voor iemand - ook al kreeg ik bijna al het geld - maar ik praatte er niet over. Maar die situatie was totaal anders, want ik werd niet gedwongen."
> *Respondent, 28 jaar*

Markant gegeven is dat er tijdens de onderzoeksperiode juist een grote zaak speelde in Utrecht over uitbuiting van minderjarige en meerderjarige jongens die vanuit een woning van verdachten te werk werden gesteld en klanten ontvingen: de rechtbank oordeelde hierin dat er sprake is van mensenhandel en veroordeelde de twee verdachten tot zes jaar cel en tbs met dwangverpleging (Rechtspraak, 2021).

Uit ons onderzoek komen herhaaldelijk vragen naar voren als: wie bepaalt wat grensoverschrijdend is, wat dwang is en wat slachtofferschap is? Is dat de sekswerker, de hulpverlener, de politieagent? Het strafrecht biedt een wettelijk kader, maar dit blijkt niet altijd in overeenstemming met hoe een betrokkene dit zelf ervaart. In de interviews binnen dit onderzoek hadden we gevraagd naar ervaringen met geweld, maar hebben we – in tegenstelling tot bijvoorbeeld het onderzoek van Kloek en Dijkstra (2018) – niet gedetailleerd uitgevraagd of respondenten ervaringen met mogelijke voorvallen hebben welke vanuit het onderzoek als gewelddadig werden gelabeld. Concluderend kunnen we stellen dat er verschil is in ervaringen met geweld tussen respondenten, maar dat verschillende ervaringen in verschillende contexten door respondenten ook anders worden gelabeld. In de focusgroepen zijn we verder ingegaan op dit onderwerp: respondenten herkenden enerzijds verschillen in definities van geweld onderling en anderzijds een over het algemeen relatief hoge drempel om iets als gewelddadig te labelen. Ze noemden dat het man-zijn hier wellicht een rol in zou kunnen spelen. Een respondent merkte ook op dat hij eenzelfde incident wellicht tussen een man en een vrouw makkelijker als geweld zou labelen vanwege de machtsongelijkheid tussen hen, dan wanneer het om twee mannen gaat. Veel respondenten bevestigen het beeld uit de interviews: het moet echt flink uit de hand lopen, willen zij een situatie labelen als gewelddadig.

> Marteling of fysiek geweld.. ja, dat zie ik als geweld."
> *Respondent focusgroep*

> Wanneer een klant de deur op slot doet en me niet weg wil laten gaan? Dat zie ik niet als geweld. Dan moet ik bumper kleven ook als geweld opvatten."
> *Respondent focusgroep*

Dit geldt niet voor alle mannelijke sekswerkers: een andere respondent merkt in het groepsgesprek dat hij wel sneller dan de anderen van geweld zou spreken. Hij noemt het voorbeeld waarbij hij afspraken met een klant heeft gemaakt: wanneer de klant dan tijdens de date de grenzen op gaat zoeken en hij daardoor opnieuw nee moet zeggen, dan ervaart hij dat als niet consensueel en gewelddadig.

Dat een verschil kan bestaan in definities van geweld en misbruik is ook helder wanneer het gaat om het onderwerp mensenhandel. Iemand onder valse voorwendselen met geweld dwingen tot werk in de seksindustrie valt onder het wetsartikel mensenhandel. Iemand – tegen een afgesproken fee - legaal danwel illegaal helpen aan papieren en tickets om te migreren en het faciliteren van huisvesting en werkplek in sekswerk in het land van bestemming, is volgens de wet ook mensenhandel. Plambech (in Verhoeven, 2017) beschreef ook al dat bijvoorbeeld migrerende sekswerkers uit Afrika het, alle opties wegend, gunstiger vinden om in Europa te blijven binnen een contract met soms zeer moeilijke en uitbuitende omstandigheden, dan om terug te keren naar Afrika. Zij maken de afweging dat de situatie van de gesloten deal, waarbinnen het werk wordt verricht en schulden worden terugbetaald, een tijdelijk karakter heeft. Hun sterke ambities voor een beter leven zorgen ervoor dat ze zich kunnen focussen op een ingebeelde toekomst waar de schuld is ingelost en het verdiende geld van henzelf is. Er dient rekening te worden gehouden met het feit dat hedendaagse arbeidsmigrantie georganiseerd is en dat bijvoorbeeld schuld een belangrijk onderdeel kan zijn van deze organisatie (Verhoeven, 2017). Onderzoekers kennen voorbeelden waarbij (LHBTQ+) migranten, die zo naar Europa komen en hier sekswerk doen, deze deal eerder zien als redding dan als uitbuiting. Een respondent vertelt hierover:

> “Dit is niet nieuw: veel vrienden van mij uit Latijns-Amerika zijn door iemand gebracht. Misschien door een vriend, of misschien via een contract waarbij ze omdat ze gebracht worden een bedrag betalen. Ik heb bijvoorbeeld een vriend uit Brazilië en deze persoon kwam naar Spanje en moest daarvoor 6000 euro betalen, voor de plek. En daarvoor ook al, als je in Spanje of Italië op straat wilde werken, moest je misschien wel 1000 euro betalen om daar te mogen staan. Maar mensen vonden dat niet erg omdat ze veel geld verdienden. Ze zeiden oké, over twee dagen heb ik die 1000 en daarna kan ik hier werken en de rest is voor mij. (Interviewer: Het is dus een goede deal voor hen dan, bedoel je? Maar misschien zegt de Spaanse politie of de Nederlandse politie dan bijvoorbeeld; maar dit is uitbuiting. Zou je dat dan als uitbuiting beschouwen? Hoe kijk jij naar dat beleid?) Ik denk dat het dramatisch is wanneer de persoon waarvan de politie zegt dat er uitbuiting is, dat wanneer die persoon antwoordt dat hij zich goed voelt en hij zich niet in die situatie bevindt en je legt uit dat het anders zit, dat de politie dan probeert om een manier te vinden om de zaak zo te draaien dat het wel uitbuiting is, terwijl de mensen die in de zaak zitten zeggen dat dat niet zo is.”
> *Respondent, 35 jaar*

4.4 Impact van de COVID-19-pandemie

De COVID-19-pandemie en de daardoor ingestelde lockdown maatregelen raakten ook sekswerkers en de seksindustrie. Van half maart 2020 tot juli 2020 en

van half december tot heden was sekswerk als contactberoep niet toegestaan. Exploitanten in de seksindustrie zijn, als horeca-onderneming, langer gesloten.

Verreweg de meeste sekswerkers konden geen aanspraak maken op de door het kabinet in het leven geroepen noodsteun om banen en inkomens te beschermen (De Wildt, Andeweg en Sondeijker, 2020). Sekswerkers die mogelijk wel in aanmerking kwamen voor overheidssteun ter compensatie van de coronamaatregelen betreft sekswerkers die in loondienst werken (wat in de praktijk zo goed als niet voorkomt) en sekswerkers die als zelfstandig ondernemer bij de Kamer van Koophandel geregistreerd staan. Dit geldt voor geen van de respondenten die wij spraken voor dit onderzoek. Velen van hen kwamen tijdens het afgelopen jaar in financiële nood. In de media ontstond er een beeld van sekswerkers die 'onverantwoordelijk' doorwerken en vanuit gemeenten en politie werden er repressieve acties uitgevoerd jegens sekswerkers waarvan het vermoeden bestond dat zij doorwerkten. Respondenten in ons onderzoek geven aan dat ze zich niet geholpen voelden. Uit onderzoek van De Wildt, Andeweg en Sondeijker (2020) onder sekswerkers in Brabant bleek ook dat zowel sekswerkers als exploitanten zich sterk gediscrimineerd voelden, onder andere omdat er onvoldoende goede financiële steun beschikbaar was en omdat sekswerk later dan andere contactberoepen weer werd toegestaan.

Twee van de respondenten in ons onderzoek geven expliciet aan uit dringende geldnood nog te werken tijdens de COVID-19 periode. Het zich niet aan de regels houden en de gezondheidsrisico's voor henzelf nemen zij niet licht op, maar ze geven aan zich genoodzaakt te voelen te blijven werken omdat het voor hen niet mogelijk is aanspraak te maken op financiële hulp en het leven toch geld blijft kosten.

> "Ja, ik werk nu voor de vaste lasten die ik heb. Je huur is niet gestopt, dat je moet eten is niet gestopt. Daar moet je voor betalen."
> *Respondent, 25 jaar*

> "In maart was het moeilijk toen ze begonnen met de lockdown. … Ik heb continu tijdens al die weken van de lockdown gewerkt, ik ontving mensen bij mij thuis, ik ging naar mensen toe. Soms waren dat klanten die ik al kende, soms nieuwe klanten, maar je bent altijd bang omdat je het niet weet. Zelfs als je dit werk mag doen, op dit moment kun je dit werk eigenlijk niet doen, dan ben je iets extra's aan het doen, weet je. Maar ik stopte geen moment met werken. Ik had dat [die optie] niet."
> *Respondent, 30 jaar*

Een andere respondent is juist tijdens de pandemie weer begonnen met sekswerk doordat hij zijn werk in de culturele sector verloor. Sekswerk is voor hem iets wat hij langere tijd had gedaan tijdens zijn studententijd voor parttime inkomsten. Nu is sekswerk iets wat voor hem een soort eigen vangnet vormt: iets waar altijd op teruggevallen kan worden bij financiële nood.

> Nu, door COVID, ben ik twee banen kwijt geraakt. Dus ik besloot: laten we het maar weer gaan doen. Gewoon om toch wat geld binnen te krijgen. Zodra ik het financieel weer red, stop ik ook weer."
> *Respondent, 34 jaar*

In de interviews kwam terug dat er veel meer online activiteit is op gay platforms gedurende de periodes van lockdown. Dit was voor onderzoekers ook merkbaar tijdens het veldwerk. In de periodes dat sekswerkers niet mochten werken, kregen de mannen nog steeds veel verzoeken van mensen die af wilden spreken.

Ook voor wat betreft offline werkplekken had de pandemie impact op de seksbranche. Onderzoekers hoorden van een privéhuis waar doorgaans alleen vrouwelijke sekswerkers werken die, mogelijk in een poging om ook maar andere verdienmodellen te proberen, zich tussen de eerste en de tweede lockdown ging richten op het aanbieden van vergunde werkruimte voor mannelijke sekswerkers. Ook waren er geluiden dat een vergund bedrijf welke ook als cruiseplek fungeerde voor mannen en mannelijke sekswerkers mogelijk het niet zal redden om een doorstart te maken na de opheffing van de maatregelen. De COVID-19-pandemie en -maatregelen treffen de sector zwaar.

Onderzoekers/veldwerkers investeerden, samen met collega's van PMW en Door2Door, erin om sekswerkers tijdens de periode van financiële en mentale stress zo goed mogelijk te informeren en ondersteunen. We gaven informatie over mogelijkheden voor steun en verwezen waar nodig en wenselijk door. Tijdens de eerste en tweede lockdown kwamen onderzoekers zo in contact met mannelijke sekswerkers die aangaven in een andere situatie niet makkelijk in te zijn gegaan op outreachende contactlegging van een organisatie. Op dit moment stond het water hen dusdanig aan de lippen dat zij over hun zorgen stapten rondom anonimiteit en privacy danwel de ervaren drempel om om hulp te vragen en de 'hand op te houden'. Tijdens de focusgroep kwamen zij hierop terug: respondenten gaven aan dat het hen heeft opgeleverd dat zij nu beter op de hoogte zijn wat een hulporganisatie kan bieden en dat zij door de voor hen prettige bejegening door de onderzoekers daar ook meer vertrouwen in hebben gekregen.

> Ik vind het fijn om nu te weten dat jullie bestaan en een backup zijn."
> *Respondent focusgroep*

Ook waren er mannen die aangaven eerder wellicht niet ingegaan te zijn op een interview, maar waarvoor de kleine vergoeding van 30 euro voor geïnterviewden heel welkom was. We bespraken dit reeds uitgebreider in paragraaf 2.5. Waar respondenten voor de COVID-19-pandemie de vergoeding leken te zien als bedankje maar er verder niet enorm gebrand op waren, werd het tijdens de ontstane crisissituatie helder dat een aantal respondenten financieel zo aan de grond zat dat de vergoeding wel een belangrijke motivator werd om mee te werken.

5 Wie is er voor hem? Ervaren steun en behoeftes

In dit hoofdstuk komen we terug op behoeftes die de mannelijke sekswerkers aangaven te hebben qua steun en hoe zij momenteel steun ervaren. We hebben hierbij aandacht voor de steun (of het gebrek daaraan) vanuit de eigen omgeving, waarmee we zowel refereren naar de privé kring en steun uit de sekswerk community. Daarnaast bespreken we de steun die mannelijke sekswerkers aangaven te ervaren vanuit hulp- en zorgverlening, vanuit de overheid en vanuit de politie.

5.1 Steun van eigen omgeving

5.1.1 *Dubbelleven naar familie en vrienden*

Voor veel van de mannelijke sekswerkers in ons onderzoek is het lastig of zelfs onmogelijk om dat deel van hun leven te delen met de mensen in hun omgeving. De mannen die het wel gedeeld hebben met bepaalde vrienden, beschrijven dat ze het fijn vinden om geen dubbelleven te hoeven leiden. Veel respondenten beschrijven echter dat het voor hen niet mogelijk is iemand in vertrouwen te nemen, wat betekent dat er geen steun vanuit de omgeving is. Bij enkelen waarbij de familie er achter is gekomen is zelfs de steun weggevallen, omdat deze het werk en/of het seksuele gedrag afkeuren. En soms delen sekswerkers niet uit angst dat dit zou kunnen gebeuren.

> “Dit onderwerp is heel moeilijk om te bespreken met mijn vrienden en cultuur omdat ze een heel ander beeld van mij hebben. Dat verwachten ze ook totaal niet. We waren in de stad aan het chillen. Zegt iemand: ‘vieze vuile kankerhomo’. Dat je denkt doe ff normaal, waarom scheld je hem uit? Zegt iemand: ‘ja deze homo zit hierzo, gek, zit me aan te kijken’. Heel stoer allemaal. Kom ik voor hem op, zegt ’ie: waarom, ben je ook homo dan? Nee tuurlijk niet, maar laat die gozer met rust. Heb ik geen zin in. Geen politie, geen gezeik. … Maar ik kan niet tegen hun zeggen van: hé uh, het zijn ook maar mensen. Als ik voor die homo’s op kom.. dan is dat, laat stáán als ik hier over begin te praten.. Over van ik doe sekswerk, ik neuk jongens. Dat is totaal niet aan de orde, dat kan niet.”
> *Respondent, 26 jaar*

> “Daarom is het zo moeilijk voor me om vrienden te maken hier. Mijn situatie gaat niet dan niet alleen over het werk als sekswerker, maar ik ben ook illegaal in Nederland. Die twee dingen samen, dat maakt het best gevaarlijk. Als ik daar open naar mensen over ben, kunnen mensen me aangeven.”
> *Respondent, 30 jaar*

Genoemd wordt ook dat dat respondenten niet open zijn over het werk wat ze doen omdat ze ervan uitgaan dat dit werk iets tijdelijk is. Tijdens de focusgroep

werd nog benadrukt dat zelfstigma en gebrek aan zelfacceptatie ook een obstakel kan zijn voor het delen van het werk met anderen.

Onderzoek van McLean (2012) toonde eerder al aan dat gebrek aan steunende netwerken kan leiden tot verergering van internalisering van stigma. McLean wijst erop dat de toename van sekswerk via online platforms de isolatie verder kan versterken. Ook binnen ons onderzoek zien we dat de respondenten heel solistisch werken. Een deel van hen is open over hun manier van geld verdienen naar bepaalde mensen in de eigen omgeving, maar een groot deel van de respondenten houdt het vrijwel geheim. Morrison en Whitehead (2007) bespreken eveneens het stigma op mannelijk sekswerk en hoe mannelijke sekswerkers zelf bewust zijn van deze impact. Ook uit ons onderzoek komt naar voren dat respondenten zich goed bewust zijn van de impact van stigma en vooroordelen door wat ze doen.

“(Interviewer: Wat maakt dat privacy zo belangrijk voor je is?) Ik denk het feit dat ik niet uit de kast ben bij mijn ouders en mijn ouders niet te kakken wil zetten. (Interviewer: Gaat het dan om dat het man-man contacten zijn, dat het betaalde contacten zijn of is het allebei?) Homo én escort. Ik denk niet dat mijn ouders zouden zeggen: ‘zo hebben we je echt opgevoed.’ Ik denk niet dat zij daar om staan te springen.”
Respondent, 29 jaar

“Er is nog steeds stigma. Het gebeurt, veel mensen doen het, maar er zit nog steeds stigma omheen. Mensen praten er dan liever niet over, of negeren dat het gebeurt. Dus ja, het is goed dat de gemeente onderzoek doet en dingen blootlegt. Want dit is het leven, weet je.”
Respondent, 34 jaar

5.1.2 *Gebrek aan inclusie door de sekswerk of queer community*

De meeste jongens en mannen die wij spreken ervaren ook weinig steun vanuit de sekswerk community. Een groot deel van de respondenten kent geen andere sekswerkers, of slechts een of twee, soms vrouwen. Wanneer ze wel andere sekswerkers kennen, is dat vaak om praktische redenen: bijvoorbeeld wanneer de klant een trio zoekt. Het belang van anonimiteit zorgt dat de mannelijke sekswerkers contact met collega’s afhouden.

“Er zijn heel veel klanten die trio’s willen en gangbangs of weet ik veel hoeveel lullen. Dat is eigenlijk waar meeste mensen op zoek naar zijn. … Ik hou wel een beetje afstand. Met twee jongens is het chill. (Interviewer: En beschouw je die dan ook als vrienden of dat niet?) Nee. … Hoe ik het zeg. Eigenlijk heb ik een dubbelleven.”
Respondent, 26 jaar

Een respondent geeft aan dat hij wel geprobeerd heeft om betrokken te zijn bij een belangenvereniging van sekswerkers, maar dat naar zijn idee de mannelijke sekswerkers daarbinnen te vaak werden vergeten.

> Een van de redenen dat ik weg ben gegaan bij ... [zelforganisatie van sekswerkers] omdat het iedere keer alleen maar over meiden ging. ... Alles is over vrouwen of transvrouwen, en ik ben het er ook mee eens dat zij te maken krijgen met veel gevaren, maar mannelijke sekswerkers krijgen ook te maken met gevaren."
> *Respondent, 28 jaar*

> Het community gevoel met andere sekswerkers is belangrijk. Want wat sekswerk kwetsbaar maakt, is dat het veel eenlingen zijn. Stigma is het grootste probleem. De sekswerker houdt het geheim en de klant houdt het geheim."
> *Respondent focusgroep*

Een van de respondenten die wel steun ervaart aan het contact met andere sekswerkers legt uit waarom dat voor hem zo belangrijk is.

> Ik voel me op mijn gemak bij mensen die soortgelijke ervaringen hebben en ik er niet op aan zou worden gekeken omdat ik open was over het doen van dit gemarginaliseerde ding. Het is een vangnet, als er iets gebeurt, als iets je een ongemakkelijk gevoel geeft, dan kan ik naar deze mensen om erover te praten."
> *Respondent, 20 jaar*

Hoewel binnen de queer community man-man-contacten minder een taboe zijn, lijkt er ook binnen deze subcultuur een stigma op sekswerk te bestaan. Morrison en Whitehead (2007) noemen dat hun respondenten juist het idee hebben dat het stigma evenveel een rol speelt onder homoseksuele mannen dan onder heteroseksuelen. Dit werd herkend door respondenen tijdens de focusgroep. Respondenten benadrukten dat het meer van de persoon afhangt, dan van diens seksuele oriëntatie.

> Er worden ook in de community grapjes gemaakt en memes, hoor. Openlijk erover praten is moeilijk, ook met LHBT-ers."
> *Respondent focusgroep.*

Onderzoekers liepen tijdens veldwerk ook binnen beide werelden tegen stigma en vooroordelen aan. Toen onderzoekers de roze horeca bezochten en kenbaar maakten vanuit welke achtergrond zij kwamen en vroegen of er mogelijkheid zou zijn om foldermateriaal achter te laten, liet een eigenaar van een bar weten niets te moeten weten van deze 'cash fags' en ze de bar uit te werken wanneer hij ze tegen zou komen. In een andere bar werd het verzoek van onderzoekers om flyers achter te laten geweigerd: men wilde hier niets mee van doen hebben. Dit zou mogelijk ook te maken kunnen hebben met een repressief beleid vanuit vergunningverleners en handhaving: een horeca-uitbater zonder sekswerk ex-

ploitatievergunning kan bang zijn voor boetes of andere bestuurlijke maatregelen wanneer er de indruk zou ontstaan dat sekswerk vanuit diens zaak wordt toegestaan. Zo kan stigmatiserend en buitensluitend gedrag richting (vermoedelijke) mannelijke sekswerkers versterkt worden, zelfs binnen een community van seksuele diversiteit.

5.2 Steun van hulp- en zorgverlening

5.2.1 *Wantrouwen en zorgen om anonimiteit*

De meeste mannelijke sekswerkers die we spraken hebben weinig tot geen ervaring met gespecialiseerde hulpverlening als dat van Prostitutie Maatschappelijk Werk of hulp- of zorgverlening anderszins waarbij het sekswerk open onderwerp van gesprek is. Vaak is er wel contact met de GGD voor SOA onderzoek, maar dat contact is vluchtig en men voelt er niet altijd het vertrouwen om openheid te geven over het sekswerk. Verschillende respondenten geven aan een drempel te ervaren in het vragen van hulp bij organisaties wanneer ze dat nodig zouden hebben. Sommige respondenten geven aan geen vertrouwen te hebben dat ze door hulp- en zorgverleners zonder stigma te woord zullen worden gestaan, waardoor ze hulp vermijden. Ze zijn daarnaast bang om door contact met organisaties hun anonimiteit te verliezen.

> “Bijvoorbeeld een vriendin van mij die dit werkt ook doet, zij heeft [verblijfs] papieren. … Haar maatschappelijk werkers proberen dan ‘daar is ook deze baan, je krijgt geen uitkering, je kunt deze andere baan proberen’. Dan zie je dat het een heel, ik zie het als een heel conservatieve manier, ze willen het beheersen.”
> *Respondent, 30 jaar*

Ook kan de locatie van een organisatie een rol spelen bij het besluit van de mannen om al dan niet hulp te zoeken. Zo kan bij een locatie in een (voor hen) bekende omgeving de angst voor herkenning te groot zijn. Anderzijds dient de bereikbaarheid van een locatie goed te zijn. Door het bestaan van een drempel tot contact benadrukken respondenten ook het belang van een outreachende benadering door hulp- en zorgverleners.

Verder worden zaken als lange wachtlijsten en het telkens doorverwijzen binnen hulp- en zorgverlening genoemd als drempel. Op het moment dat men eindelijk de stap durft te nemen om hulp te vragen, dan wordt het als demotiverend ervaren dat ze tegen wachtlijsten aanlopen, of telkens te horen krijgen dat ze ergens anders beter geholpen kunnen worden.

5.2.2 *Behoefte aan een luisterend oor en praktische hulp*

De COVID-19-pandemie heeft ervoor gezorgd dat respondenten die eerder een drempel ervaarden, door een plotseling verlies in inkomen, nu wel bij een hulporganisatie durfden/moesten aankloppen. Het ging daarbij dan veelal om een vraag tot praktische hulp bij financiële nood.

Overige zaken waar respondenten aangeven behoefte aan te hebben in contact met hulp- en zorgverleners zijn voor een luisterend oor en een oordeelloos gesprek over hun werk en seksualiteit. Ook het aanbieden van laagdrempelige en breed beschikbare SOA testen wordt door de respondenten als heel belangrijk genoemd. Voor een respondent was specifiek het aanbod van gratis Nederlandse lessen een motivator om in contact te komen.

Er wordt veelvuldig aangegeven dat er behoefte is aan hele praktische informatie hoe het werk goed, succesvol en veilig ingericht kan worden. Dit is in lijn met een New Yorks onderzoek van Parsons, Koken en Bimbi (2008) onder homo- en biseksuele mannelijke escorts die online diensten aanbieden. Respondenten gaven daar aan behoefte te hebben te leren over marketing, professionaliseren van klantcontacten en belasting- en inkomensbeheer. Uit ons onderzoek komt behoefte aan informatie over hoe te starten, wat de regels zijn en hoe risico's te minimaliseren. Respondenten geven aan dat ze steun en informatie, in verband met anonimiteit, het liefst online willen ontvangen.

> “Dat [je grenzen aangeven] leer je wel. (Interviewer: Dat leer je allemaal in je eentje.) Er is geen gids voor escorts. Dit is escorts voor dummy's. … Misschien dat je dan zo, niet dat je mensen uitnodigt om escortwerk te doen, maar als je een pdf-verhaal op je website zou zetten naar aanleiding van je onderzoek met een aantal tips voor beginnende escorts, ik denk dat je daar sommige jongens echt mee helpt. … Ik had het wel gelezen. … Ook dingen als: stort geen 4000 euro op je rekening in een keer, als je dat nooit hebt gedaan gaan er allerlei.. als je gezeik wilt hebben, met de belastingdienst, met de bank, moet je dat soort dingen niet doen.”
> *Respondent, 30 jaar*

5.2.3 *Behoefte aan ondersteuning door ervaringsdeskundigen*

Verschillende respondenten geven aan dat ze het zouden waarderen om via peer contact vanuit ervaringsdeskundigheid ondersteuning te ontvangen. Het belang van leren van ervaren mannelijke escorts komt ook in ander onderzoek naar voren (Parsons, Koken en Bimbi, 2008). Respondenten geven aan dat ook hierbij online de voorkeur heeft. In het bijzonder wordt genoemd dat respondenten met andere sekswerkers informatie uit zouden willen wisselen over slechte klanten om elkaar daarvoor te kunnen waarschuwen en van elkaars ervaringen te leren.

Als kanttekening wordt er door een respondent aangegeven dat ook bij organisaties die geleid worden door sekswerkers de genderkloof soms in stand gehouden wordt. Hij geeft aan dat bij organisaties de focus vaak toch vooral op de vrouw ligt en dat de mannen vaak niet aan bod komen, naar zijn ervaring, ondanks dat zij ook steun nodig kunnen hebben. Het gaat bij de inzet van ervaringsdeskundigheid dan echt om de inzet van mannelijke sekswerkers. Binnen de focusgroep wordt tevens genoemd dat het belangrijk is voor vertrouwen van migranten sekswerkers of sekswerkers van kleur dat hulp- en zorgverleners ook diverse etnische achtergronden hebben.

5.2.4 *Onbekendheid met instanties*

De beschikbaarheid van informatie over geschikte organisaties wordt ook genoemd als reden waarom mannen nog niet om hulp hebben gevraagd. Mannen weten simpelweg niet dat gespecialiseerde hulp- of zorgverlening bestaat. Het ontbreken van up-to-date professionele websites met informatie die zich richt op hen als groep draagt bij aan de drempel om met een organisatie in contact te komen.

5.3 Steun van de overheid

5.3.1 *Wantrouwen naar inenties*

Respondenten geven weinig blijk van steun die zij ervaren vanuit de overheid in hun werk als sekswerker. Een deel van de respondenten uiten waardering dat de Gemeente Rotterdam onderzoek laat doen om meer te weten te komen over mannelijke sekswerkers, maar tegelijkertijd ervaren ze ook wantrouwen naar de intenties van de gemeente. Ze horen in de media ook uitingen vanuit de politiek die sekswerk aan banden willen leggen en zijn bang dat dit onderzoek en hun inbreng daarbij wellicht tegen hen gebruikt kan gaan worden en kan leiden tot meer repressie.

> “Ik denk dat het [dit onderzoek] een goed idee is, maar met onderzoek krijg je ook veel informatie. Dus laten we zeggen dat ik 1000 goede dingen zeg, maar dan horen zij waarschijnlijk alleen ‘o, we zouden een extra verbod op sekswerkers moeten krijgen’”
> *Respondent, 28 jaar*

> “Ik had gehoord dat het in opdracht was van de gemeente, dus ik dacht wel ‘is dit niet in opdracht van de stad om al die escorts te ondermijnen en weg te krijgen?’”
> *Respondent, 18 jaar*

5.3.2 *Belemmerende wet- en regelgeving*

Het wantrouwen naar de overheid wordt gevoed doordat sekswerkers de wet- en regelgeving vanuit de overheid veelal niet als helpend ervaren. Ondanks dat sekswerk legaal is in Nederland, is het naleven van de regels eromheen complex. Wet- en regelgeving is apart geformuleerd voor deze branche en van gemeente tot gemeente sterk verschillend. Dit maakt het extra complex voor mannelijke sekswerkers, daar zij meestal in verschillende steden werken. In het bijzonder is het voor een mannelijke sekswerker hoogdrempelig om volgens de regels te werken als deze dat zou willen. Er is in Nederland een enorme schaarste aan keuze in toegestane plekken of wijzen voor mannelijke sekswerkers om hun werk vorm geven. Zoals eerder genoemd is er in heel Nederland maar één vergunde seksclub in Amsterdam expliciet voor mannelijke sekswerkers. Er zijn vooralsnog geen andere clubs of privéhuizen die zich richten op deze groep. Ook het aantal vergunde escortbedrijven waar mannelijke sekswerkers welkom zijn, is zeer beperkt. Om als zelfstandig sekswerker aan de slag te gaan met escortdates, heb je een vergunning nodig en een inschrijving bij de Kamer van Koophandel. In de praktijk is het bijna onmogelijk om deze vergunning van de lokale gemeente te krijgen: waar het in Rotterdam onder bepaalde voorwaarden nog wel mogelijk is om een zelfstandige escortvergunning aan te vragen, zijn er andere gemeenten die het totaal niet toestaan. Naast het doen van zelfstandig sekswerk met een sekswerkvergunning, is het in de Gemeente Rotterdam eveneens mogelijk om binnen de eigen woning klanten te ontvangen, maar alleen wanneer dit niet professioneel/bedrijfsmatig is, wat een onduidelijk kader blijkt. Ook is het niet toegestaan om binnen een woning bijvoorbeeld met twee sekswerkers samen te werken, terwijl respondenten aangeven dit voor hun veiligheid juist een prettige optie te vinden. Voor de mannelijke sekswerkers in dit onderzoek bleken de regels onduidelijk en ingewikkeld te zijn.

> “Ik zie de regels, denk ik, als een manier om de sekswerker te controleren en het moeilijk te maken. Bijvoorbeeld dat idee, dat je niet vanuit je eigen huis mag werken. Voor mij is dat echt de raarste en meest belachelijke regel die je kunt hebben hier. Want wanneer je naar iemand anders zijn huis gaat, kan er veel meer gevaar zijn, veel meer dingen kunnen gebeuren. In je eigen omgeving ben je veilig, heb je al je materiaal, kun je letten op hygiëne, kun je.. alles is anders.”
> *Respondent, 30 jaar*

Het algemene beeld uit de interviews is dat de mannelijke sekswerkers niet goed op de hoogte zijn van de regelgeving rondom sekswerk: wat de kaders en hun rechten en plichten zijn. Een deel van de respondenten lijken het eigenlijk ook niet zo interessant te vinden wat de formele regels zijn; ze zijn toch niet voornemens om hun activiteiten te formaliseren bijvoorbeeld omdat ze deze vorm van inkomen vergaren als een tijdelijke beschouwen. Sommige respondenten denken de regels te weten, maar bezitten over incorrecte informatie. Anderen geven aan graag te weten wat de regels zijn, maar hebben moeite ervaren om heldere infor-

matie te achterhalen. Bij verschillende respondenten merken onderzoekers wel een behoefte aan informatie: zij willen gelijk van de gelegenheid van het contact met de interviewers gebruikmaken om zich daarover te laten informeren (waar onderzoekers na het interview dan tijd voor maakten). Wanneer onderzoekers vragen naar de visie op het actuele sekswerkbeleid vinden we veel diversiteit in de meningen en visies van de respondenten. Dat respondenten vaak niet goed op de hoogte blijken van de formele beleidskaders maakt het mogelijk ook lastiger voor hen in om hier eenduidig stelling in te nemen.

> “Toen ik begon, was ik op zoek naar informatie over legaal sekswerk. Ik vond toen ergens dat Nederland het legaal toestaat om sekswerk te doen. Maar ik kon geen informatie vinden over hoe je gelegaliseerd kunt worden, ik kon niets vinden dat daarmee verband hield. … Ik bedoel, sekswerk is niet illegaal in Nederland, maar het doen op een illegale manier is wel crimineel. Dat is wat ik ervan begrijp. Maar ik heb niet veel meer informatie over hoe ik dit dan legaal kan doen. Ik heb gezocht op Google en ik probeerde informatie te vinden, maar ik kon maar weinig vinden. Want je kunt nergens informatie hierover vinden. Daardoor ging ik me zorgen maken of ik op een bepaalde manier in de problemen kan raken. … Ik heb geen idee wat er met me zou gebeuren.”
> *Respondent, 25 jaar*

Verschillende respondenten geven aan dat er juist minder speciale regels zouden moeten gelden voor sekswerk. Respondenten zijn verbaasd waarom het niet altijd mogelijk is om te beslissen om in de eigen woning diensten aan te bieden aan klanten. Wat in ieder geval vaak genoemd wordt door respondenten is de weerstand of bezwaren tegen een registratie of vergunningenstelsel van (individuele) sekswerkers.

> “Ik weet niet of ik het de komende tien jaar zal doen, of dat ik er een fulltime baan van zal maken. Ik weet niet wat ik daarna ga doen. Is het eigenlijk wel normaal om zoiets geregistreerd te hebben, dat is iets waar ik wel aandacht voor zou hebben. Voor mij dat is waarom [ik geen vergunning wil]. Ik denk dat ik dit niet wil omdat het ergens voelt als de daadwerkelijke beslissing dat iets zoals dit onderdeel is van mijn leven.”
> *Respondent, 20 jaar*

De combinatie van de praktische onmogelijkheid om volgens de regels te werken met het reële risico voor bestuursrechtelijke maatregelen vormen een sterke barrière om contact te hebben met autoriteiten. We komen in de volgende paragraaf terug op wat dit betekent voor het contact met een handhavend orgaan als de politie. Voor sommige mannelijke sekswerkers zou verbreding en vergemakkelijking van wijzen om formeel te kunnen werken bij kunnen dragen aan toegang tot contact met autoriteiten of instanties wanneer ze hulp nodig hebben of in nood zijn.

> Ik weet eigenlijk niet of ik me zou kunnen registreren [als sekswerker] in Nederland. Als dat het geval is, dan zou ik wel verwachten dat ik ook steun kan krijgen..."
> *Respondent, 20 jaar*

5.3.3 *Roep om inzet op verhindering van seks met minderjarigen*

Een paar jonge respondenten geven expliciet bij onderzoekers aan dat er wat hen betreft vanuit de overheid, in plaats van naar sekswerk, meer aandacht uit mag gaan naar repressie van oudere mannen die zich bezighouden met (grooming tot) seks met minderjarigen of inperking van de (online) ontmoetingsplaatsen die dit mogelijk maken, los van of dat nu om betaalde of onbetaalde seks gaat.

> Ik denk dat ze [de overheid] eerder [moeten zoeken] naar hoe het überhaupt kan dat minderjarigen in contact kunnen komen met mannen die er op uit zijn om seks te hebben met minderjarigen en kinderen. Want als je zulke platforms niet ondermijnt of stopzet dan blijf het gebeuren."
> *Respondent, 18 jaar*

5.3.4 *Roep om inzet op destigmatisering van sekswerk*

Verschillende respondenten geven aan dat ze het belangrijk zouden vinden dat de overheid haar energie inzet op destigmatisering van sekswerk, dat dat hun situatie zou verbeteren. Respondenten zijn sceptisch over het effect van de huidige inzet van de overheid op het dossier sekswerk: sommigen geven aan dat hun leven daardoor juist moeilijker in plaats van veiliger wordt gemaakt. Respondenten geven aan het niet eerlijk te vinden dat, ook wanneer zij zich wel aan alle regels rondom vergunningen en belastingen zouden houden, zij er weinig voor terug zouden krijgen qua sociale zekerheid en voorzieningen. Sommige respondenten vertellen dat sekswerkers niet meegenomen werden in compensatiemaatregelen tijdens de corona.

> Net als bij elke andere baan, als we belasting betalen, geef ons dan ook sociale zekerheid. Ik zou meer belasting betalen als het ook meer op zou leveren. Zoals betere gezondheidszorg, weet ik het, zoals normale arbeidsvoorwaarden. Als je in de supermarkt werkt, heb je nu betere arbeidsvoorwaarden en rechten dan als sekswerker."
> *Respondent, 30 jaar*

> Ik denk dat het [overheidsbeleid] een manier is om dit werk op de een of de andere manier onder controle te krijgen en het te vermijden. Ik zie dit niet als een welkom werk. ... Je ziet bijvoorbeeld ook tijdens corona dat ze niets doen voor de sekswerkers. ... Het is een hele conservatieve manier. Ik ervaar het alsof het niet welkom is. Maar tegelijkertijd begrijpen ze niet echt hoe belangrijk het is, ook dit werk. Omdat dit voor sommige mensen de enige manier is waarop je

persoonlijk intiem contact hebt. Sommige mensen zaten maanden zonder seks, zonder aanraking. Dat heeft invloed op je leven, op je energie, je werk, weet je. En ik zie niet dat mensen seks hier serieus nemen. Ze zien het meer, ik denk niet dat ze het als iets zien wat je nodig hebt voor een gezond leven."
Respondent, 30 jaar

5.4 Steun van politie

In de vorige paragraaf zetten we uiteen hoe de bestaande wet- en regelgeving de drempel voor deze groep naar autoriteiten kan verhogen. Een belangrijk handhavend orgaan in wet- en regelgeving is de politie. Respondenten vertelden uitgebreid en uitgesproken over hun contact met de politie, of gebrek daaraan. Opvallend is dat het vertrouwen van respondenten in de politie als orgaan om steun en hulp aan te kunnen vragen erg laag is. Slechts één respondent in ons onderzoek zei dat hij zich op zijn gemak zou voelen om contact op te nemen met de politie in geval van nood, terwijl een andere deelnemer zei dat hij waarde ziet in gerandomiseerde politiecontroles (hierover hierna meer). De rest van de deelnemers zeiden dat ze meestal zouden aarzelen om de politie te bellen, tenzij de situatie absoluut kritiek was, terwijl sommigen hoe dan ook negatief waren over deze mogelijkheid.

Deze bevindingen zijn in lijn met eerder onderzoek. Zo bleek uit een recent Canadees onderzoek (Crago e.a., 2021) dat 31% van de sekswerkers in Canada het alarmnummer 911 niet zou bellen als zij of een andere sekswerker te maken hadden met onmiddellijke dreiging van geweld, uit angst voor politie. Van de sekswerkers die de afgelopen 12 maanden geweld meemaakte, deed een op de zes geen aangifte gedaan bij de politie. De politie was een van de minst gerapporteerde hulpbronnen. In plaats daarvan nemen sekswerkers hun toevlucht tot andere sekswerkers, vrienden en andere klanten voor hulp,. De meest genoemde angsten waren mogelijke intimidatie door de politie, ongerechtvaardigde detentie of arrestatie van mensen die dicht bij hen staan en die kunnen worden gezien als profiteren van hun sekswerk (collega's, familie, partners, vrienden) omdat ze bijvoorbeeld hetzelfde huis of uitgaven delen. In tegenstelling tot Canada, waar het kopen van seksuele diensten strafbaar is, is het in Nederland aanbieden en kopen van seksuele diensten gelegaliseerd. Toch constateren Kloek en Dijkstra (2018) dat slechts 13% van sekswerkers die fysiek geweld hebben meegemaakt, aangifte heeft gedaan bij de politie. Dat percentage kelderde tot 8% voor degenen die seksueel geweld hebben meegemaakt. Sekswerkers zijn bang dat een aangifte bij de politie en het informeren van autoriteiten dat ze sekswerk verrichten, gevolgen kan hebben voor hun leven, zoals uitgezet worden omdat ze thuis werken, een boete krijgen voor werk zonder vergunning of controle door de belasting. Verder zijn ze bang dat ze vanwege hun werk mogelijk niet serieus zullen worden genomen door de politie.

Ook binnen dit onderzoek onderscheiden wij gelijksoortige redenen welke voor mannelijke sekswerkers de toegang naar de politie belemmeren. We bespreken in deze paragraaf achtereenvolgens vier categorieën. Enerzijds zijn respondenten bang dat contact met de politie zal leiden tot negatieve gevolgen vanuit diens rol als handhaver, zowel in het geval van ontbreken van de juiste sekswerk vergunningen als de juiste verblijfspapieren. Anderzijds is er wantrouwen in de politie door negatieve ervaringen in het verleden. We onderscheiden hierbij wantrouwen in de politie vanuit een andere culturele achtergrond of land van herkomst en wantrouwen in de politie door eerdere negatieve ervaringen met de politie in Nederland.

> Ik denk dat wanneer het een hele slechte ervaring zou zijn en het me zou beschadigen als persoon, dan zou ik praten met de politie over wat er was gebeurd, dan zou ik dat doen, maar het belangrijkste is dat het echt slecht zou moeten zijn en ik schade had, dan zou ik praten."
> *Respondent, 29 jaar*

5.4.1 *De politie als handhaver: consequenties bij (onvergund) sekswerk*

Om wat nader een beeld te geven van de context waarin de politie zich beweegt ten opzichte van mannelijke sekswerkers, willen we hier allereerst een beeld schetsen van de positie en werkwijze van de politie zoals deze ons bekend is geworden.

De politie voert controles uit binnen de vergunde en onvergunde delen van de seksbranche. In de regio Rotterdam en Zuid-Holland-Zuid worden deze controles uitgevoerd door het CPM (Controleteam Prostitutie en Mensenhandel) van het AVIM (Afdeling Vreemdelingenpolitie, Identificatie en Mensenhandel) van Politie Rotterdam. Voorheen had de politie hierbij zowel een bestuursrechtelijke (controleren en handhaving gemeentelijk vergunningenstelsel) en een strafrechtelijk (opsporen mensenhandel en veiligstellen slachtoffers) taak. Zeer recentelijk heeft er een wijziging plaatsgevonden waarbij handhavende ambtenaren van de gemeente belast zijn met de bestuursrechtelijke controles en de politie zich richt op opsporing en vervolging van mensenhandel in de seksbranche. De opsporing en vervolging van mensenhandel in andere arbeidssectoren dan de seksindustrie vindt veelal plaats door de Inspectie SZW (Inspectie Sociale Zaken en Werkgelegenheid; voorheen Arbeidsinspectie).

De meeste controles van de politie richten zich op vrouwelijke sekswerkers en in minder mate op trans sekswerkers. Mannelijke sekswerkers worden in verhouding zelden door de politie gecontroleerd. Dit blijkt een landelijk verschijnsel waardoor de politie korpsoverstijgend van tijd tot tijd een dag gericht op mannelijke sekswerkers organiseert. Dit vond tijdens de looptijd van dit onderzoek voor zover bij onderzoekers bekend drie keer plaats. Twee keer is hier een onderzoeker op uitnodiging van de politie bij aangesloten. De derde keer kwam de uitnodiging

dusdanig kort van tevoren dat het voor geen van de onderzoekers mogelijk bleek aan te sluiten: wel boden we aan om telefonisch bereikbaar te zijn, mocht een van de sekswerkers behoefte hebben aan contact met ons. Tijdens deze controledagen tracht de politie online afspraken te maken met mannelijke sekswerkers. Zij doen zich hierbij voor als klant. Op het moment dat er een locatie en tijd is afgesproken voor de afspraak, wordt op deze locatie de sekswerker opgewacht of opgezocht. Zodra er contact is tussen de rechercheur die zich voordeed als klant en de sekswerker, komen overige handhavers in de situatie. Wanneer er een hulpverlener van PMW bij de controle betrokken is, sluit deze op dat moment ook aan. Op dat moment wordt er uitleg gegeven over waarom deze controles plaatsvinden en wordt de identiteit van de sekswerker en diens informatie gecheckt. Er wordt gekeken of de sekswerker via de formele wegen werkt, maar er wordt vooral gepeild of de persoon het werk vrijwillig doet en of deze veilig is.

Observatie van de onderzoekers is dat de mannen aangeven dat de bejegening in de gespreksvoering over het geheel correct en respectvol verloopt en dat de controles daadwerkelijk tot doel lijken te hebben om uitbuiting en mensenhandel op te sporen in de zin dat er geen boetes uitgedeeld worden. Echter valt het de onderzoekers ook op dat de meeste jongens zich dermate overdonderd voelen door de onverwachte situatie, dat ze dicht lijken te klappen en ze de informatie niet echt lijken te verwerken en vooral zo snel mogelijk uit de situatie weg lijken te willen. Ook kwam het voor dat men een sekswerker trof die al meerdere malen in aanraking was geweest met justitie voor andere delicten. Hij geloofde niet dat de politie er dit keer wel was om hem te helpen waar nodig en dat het hier rechercheurs van een specifieke afdeling gericht op de seksbranche betrof. Hij was niet in staat de verschillende afdelingen van elkaar te scheiden: politie is politie.

Geen van de respondenten in ons onderzoek heeft ervaring met de politie in de zin dat zij door hen gecontroleerd zijn als sekswerker. Zij noemen echter wel de bij hen bekende handhavende opdracht van de politie als belemmering om contact te leggen met de politie wanneer zij in nood zouden zijn.

Veel van de respondenten in ons onderzoek begeven zich, in de wijze waarop zij hun sekswerk vormgeven, buiten de kaders van wet- en regelgeving. In de vorige paragraaf beschreven we reeds dat het voor de meesten ook onhaalbaar lijkt om dit werk volgens de regels te doen dat de daaruit voortvloeiende angst voor boetes belemmerend werken in contact met autoriteiten. Hoewel de politie tijdens de controles waarbij ze aanwezig waren niet heeft beboet, zijn er het verleden wel bestuursrechtelijke maatregelen opgelegd naar aanleiding van hun controles. Van een aantal respondenten horen we terug dat zij ook contact hebben met vrouwelijke sekswerkers en de verhalen van de politie die je 'van de regen in de drup helpt' wel kennen. Respondenten zijn niet alleen bezorgd dat contact met de politie kan leiden tot boetes, maar ook dat het zich bekendmaken bij de politie als sekswerker een sneeuwbaleffect van ongewenste gevolgen kan veroorzaken zoals problemen met de belastingdienst of een verhuurder. Ook uit eerder

onderzoek bleek dat sekswerkers afzagen van contact met de politie, ook na ervaringen met geweld, uit angst om hun anonimiteit als sekswerker kwijt te raken met alle mogelijke nadelige gevolgen van dien (Kloek en Dijkstra, 2018).

> “Dat is echt het laatste wat ik zou bellen. Dan moet hij echt een wapen … Dan moet er echt een pistool tevoorschijn komen, dan zou ik wel bellen. Maar nee. … Ik heb geen zin in boetes of ze gaan toch niks doen. Ze komen toch twintig minuten later. Dan ben je hem al lang gesmeerd. Eigenlijk is het best wel gênant voor mijzelf ook. Dan mep ik iemand eerder dan dat ik de politie bel. … Volgens mij komt de belastingdienst dan erachter en heb je een hoop problemen als je echt de waarheid zou vertellen over betalende seks. Ik heb daar geen zin in. (Interviewer: Ben je dan bang dat de politie met de belastingdienst in contact staat en dat je dan meer shit hebt?) Ja, ze komen erachter. De gemeente komt erachter. Allerlei problemen.”
> *Respondent, 28 jaar*

> “Ik zou nog steeds bang zijn dat ze me zouden herkennen als zonder vergunning en dat ze dan aandacht hebben voor watvoor reden dan ook dat ik ze gebeld zou hebben, maar ook handelen op het feit dat ik dit niet legaal doe.”
> *Respondent, 20 jaar*

5.4.2 *De politie als handhaver: consequenties bij het niet hebben van de (juiste) verblijfspapieren*

In ons onderzoek kwamen we jonge sekswerkers tegen die in Nederland studeren en wonen met een studentenvisum waarmee ze niet mogen werken in loondienst, een sekswerker wiens visum is verlopen en een sekswerker die startte met sekswerk tijdens een asielprocedure waarbinnen hij niet mocht werken. Het gemeenschappelijke element bij deze respondenten was hun bezorgdheid dat contact met de politie hun verblijf in het land zou kunnen bedreigen of een uitwijzingsproces zou kunnen veroorzaken. Wellicht is dit ook niet helemaal onterecht: zoals eerder aangegeven is het politieteam dat de seksbranche controleert op mensenhandel ook organisatorisch verbonden aan de vreemdelingenpolitie.

> “Ik heb geen legale vergunning, dus als ik naar de politie zou gaan: helpen ze me dan, of zal het dan juist averechts in mijn gezicht ontploffen?”
> *Respondent, 25 jaar*

> (Interviewer: Je hebt verteld dat je geen verblijfsstatus hebt in Nederland. Heb je ook contact gehad met de politie?) "Nee." (Interviewer: Als je een serieus problem zou hebben met bijvoorbeeld een klant, zou je dan overwegen om de politie te bellen?) "Nee, echt nooit." (Interviewer: Hoe zou je de situatie dan oplossen?) "Ik heb geen idee. … Ik had eens een klant, hij deed raar, en toen zei hij dat hij de politie zou bellen over mij, het was heel beangstigend want het was ook nog bij mij thuis. Gelukkig was dat de enige slechte situatie [die ik heb meegemaakt]. Ik heb wel andere slechte dingen meegemaakt, zoals klanten die weigeren om me te betalen. Maar dan kan ik echt niet de politie bellen. Als ik een probleem heb, moet ik het maar accepteren."
> *Respondent, 30 jaar.*

5.4.3 *Gebrek aan vertrouwen in politie vanuit land van herkomst*

Sommige deelnemers met een vluchtelingen- en allochtone achtergrond gaven ook aan dat ze zouden aarzelen om contact op te nemen met de politie omdat ze dat niet zouden doen in hun land van herkomst, terwijl eerdere negatieve ervaringen met de politie in hun land van herkomst een sterke psychologische drempel vormen om hulp te bereiken.

> Ik zou eerlijk gezegd wel aarzelen [om de politie te bellen], door een slechte ervaring welke ik eerder met politie in …[land in het Midden-Oosten] heb gehad. Dat was niet in Nederland; ik weet wel dat de politie hier anders is en dat ze getraind zijn om met dit soort situaties om te gaan en om mensenrechten van sekswerkers te respecteren. In het algemeen, de privacy van mensen. Dus als het echt heel, heel dringend of belangrijk is, dan zou ik wel bellen."
> *Respondent, 25 jaar*

5.4.4 *Gebrek aan vertrouwen in politie door negatieve ervaringen*

Er lijkt een kloof te bestaan tussen de politie en de sekswerk community of in het bijzonder ook de gay community. Waar enerzijds sekswerkers wantrouwen ervaren naar de politie, toont de politie zich anderzijds ook niet competent in het omgaan met mensen uit deze gemarginaliseerde groepen. Eerder onderzoek toonde ook aan dat sekswerkers geen contact opnemen met de politie in geval van nood omdat ze bang zijn dat de politie hen toch niet serieus neemt of niets zal doen met de melding of aangifte (Kloek en Dijkstra, 2018). Tijdens de feedbackronde na het delen van de eerste resultaten uit het onderzoek vertelde een respondent dat zijn vertrouwen in de politie als plek om om hulp te vragen tot een 0-punt was gezakt na een negatieve ervaring bij het willen doen van aangifte.

> Ik zou niet zomaar de politie bellen: ben bang dat je dan van de regen in de drup komt. Een ex, die wist dat ik dit werk deed, die dreigde eens om me via social media te outen. Ik ben toen naar het politiebureau gegaan, maar ik voelde me totaal niet begrepen. "Is dat niet de kat op het spek binden", zei die agent.

(Onderzoeker: Wat bedoelde hij daarmee?) Dat je als escort een relatie aangaat en dat deelt. … Ik moest aandringen dat ze de aangifte op zouden nemen. Dat is uiteindelijk wel gebeurd maar volgens mij hebben ze er helemaal niets mee gedaan. … Ik ben later nog nagebeld door Roze in Blauw: die hadden veel meer begrip voor de situatie. … Maar deze attitude geldt niet alleen voor sekswerkers, hoor, maar ook ten opzichte van migranten, homo's en vrouwen. Zodra je in een andere groep valt, je er anders uitziet."
Respondent, 30 jaar

Hoewel sommige respondenten aangeven mogelijk iets meer vertrouwen te kunnen vinden in gespecialiseerde politieteams die zich bezighouden met specifiek het onderwerp sekswerk of gespecialiseerde teams zoals Roze in Blauw, blijft de bereidheid om contact met de politie op te zullen nemen in geval van nood laag.

Ook tijdens het aansluiten van een van de onderzoekers bij een controle-dag van de politie werd geconstateerd dat er nog winst te behalen is in de aansluiting die de politie kan maken bij de community. Het bleek voor de agenten uitdagend om afspraken te maken met mannelijke sekswerkers en ook wanneer er wel een afspraak werd gemaakt, kwam het voor dat de sekswerker niet op kwamen dagen. Onderzoekers hadden de indruk dat de contactlegging bemoeilijkt werd door een gebrek aan kennis over termen die door homoseksuele en biseksuele mannen on- en offline worden gebruikt. Vanuit onze respondenten kwam naar voren dat veel van hen, voor hun veiligheid en ter behoeve van het voorkomen van 'fakers', vertrouwen op hun onderbuikgevoel en intuïtie. Het niet kennen van jargon is een duidelijke rode vlag, waardoor de sekswerkers mogelijk afhaakten en waardoor de politie er niet in slaagde om contact te krijgen.

> [Benaderde sekswerker:] "Top?" [refererend naar welke seksuele diensten de klant wil]
> [Agent die zich voordoet als klant:] "Ik ben een top gast 👍 "

Het politieteam lijkt hoofdzakelijk te bestaan uit cis-hetero-mannen, waarbij het wellicht ook niet verwonderlijk is dat er minder natuurlijk aansluiting is met de doelgroep. Rechercheurs van de politie hebben bij onderzoekers zelf ook aangegeven te herkennen dat zij hierin aansluiting missen en ervoor open te staan om hier meer over te leren. In hoofdstuk 7 met aanbevelingen zullen we ook hierop terugkomen.

5.4.5 *Lage aangifte- of meldingsbereidheid maakt extra kwetsbaar voor misbruik*

Tenslotte gaven respondenten aan dat zij het gevoel hebben dat bepaalde klanten of andere derden goed weten dat sekswerkers niet makkelijk naar de politie zullen stappen om melding te maken of aangifte te doen en dat zij vermoeden dat hierdoor makkelijker over hun grenzen heen worden gegaan. Een betere verhouding tussen sekswerkers en politie zou daarmee ook een preventieve werking kunnen hebben op het voorkomen van geweld en grensoverschrijdend gedrag naar sekswerkers. We komen hier in het volgende hoofdstuk op terug.

6 Kwetsbaarheden

Vanuit de onderzoeksopdracht is gevraagd expliciet te kijken naar de omstandigheden die mannelijke sekswerkers in Rotterdam kwetsbaarder maken, alvorens aanbevelingen te doen hoe zij hier mogelijk beter in gesteund zouden kunnen worden. In dit hoofdstuk vatten we de in ons onderzoek gevonden kwetsbaarheden dan ook samen.

6.1 Sekswerk bij gebrek aan andere opties om in levensonderhoud te voorzien

Het komt voor dat mannen aan sekswerk beginnen als het voor hen niet mogelijk is om op een andere manier geld te verdienen. Sommigen zijn hier met een studentenvisum en kunnen geen werkvergunning krijgen, maar zijn verantwoordelijk voor familie in hun thuisland en kiezen hierdoor noodgedwongen voor sekswerk. Of mannen die in het geheel geen verblijfsvergunning hebben voor verblijf in Nederland. Of mannen die door een gebrek aan een vaste woon- of verblijfplaats moeite hebben met solliciteren doordat er om een adres wordt gevraagd (waarbij er een vicieuze cirkel ontstaat: voor werk heb je een woonadres nodig, voor een woning heb je werk nodig), maar vanwege een verblijfsstatus als EU-onderdaan in Nederland ook geen toegang hebben tot sociale voorzieningen. Het niet beschikken over de juiste papieren en een gebrek aan kennis van de Nederlandse taal maakten dat respondenten geen toegang hadden tot ander werk dan sekswerk. Ook uit onderzoek van Van Went en Castelijns (2018) kwam reeds naar voren dat gebrek aan verblijfsstatus en/of kennis van Nederlandse instanties en taal een kwetsbaarheid kan vormen.

We spraken in dit onderzoek met veel mannen die sekswerk doen omdat ze geen mogelijkheden zagen om via andere wegen een inkomen te genereren. Ze zien sekswerk dan als de enige manier om zichzelf staande te kunnen houden. Deze afhankelijkheid van sekswerk als enige bron van inkomsten in een situatie van een tekort aan financiële middelen brengt kwetsbaarheid met zich mee. Het valt zwaarder om dingen te doen waar je anders, in een situatie van minder schaarste en meer keuzemogelijkheden, niet voor zou kiezen. Het vooruitzicht op meer geld door meer te doen met meer klanten, brengt een reëel risico op grensoverschrijding met zich mee.

> “Sommige klanten willen geen condooms, dat gebeurt. ... Als ik geen financiële problemen zou hebben of ook ander werk zou hebben, dan kan ik het minder doen. Ja, het kan dan makkelijker zijn om rustig na te denken over seks, ik kan het dan beter managen. Maar als ik moet jagen naar geld, dan is het van ‘oké, ik heb het nu nodig’. Dus als ik geld nodig heb, zal ik instemmen met de klant. Dat gebeurt, het is de situatie die mensen ertoe dwingt om een andere beslissing te nemen.”
> *Respondent, 35 jaar*

> Ik was achttien en omdat ik geen Nederlands sprak, lukte het me niet om werk te vinden. Ik moest iets doen en toen begon ik met sekswerk."
> *Respondent, 28 jaar*

Vanzelfsprekend kan dit eveneens gelden voor andere vormen van arbeid, bijvoorbeeld iemand met een verblijfsstatus als EU-onderdaan die, zonder financiële buffer of steun, in de horeca of de bouw werkt en zo ook makkelijker over eigen grenzen heen zou kunnen gaan wat eveneens lichamelijke en mentale risico's kan hebben.

6.2 Drugsgebruik

De opkomst van chemseks binnen de queer community en inmiddels ook in hetero kringen, zorgt ervoor dat mannelijke sekswerker snel in aanraking komen met een vraag naar drugs. Het kan gaan om een verzoek om samen met de klant te gebruiken: veel klanten vinden het fijn om met de sekswerker drugs te gebruiken tijdens de seks voor een intensere ervaring. Het komt ook voor dat de sekswerker gevraagd wordt of deze drugs kan regelen. Hierin is het belangrijk om als sekswerker duidelijk je grens te kennen en stevig genoeg in de schoenen staan om deze grens aan te geven en er niet overheen te gaan. We horen van respondenten dat het bewaken van grenzen een uitdaging kan zijn bij (frequenter) drugsgebruik.

> De eerste keer dat ik met drugs experimenteerde was tijdens escort, twee drie jaar terug toen ik daar voor het eerst mee in aanraking kwam. Nu zie ik jongens van 18, 21 die zeggen: 'doe ik ook.' Iedereen heeft zijn eigen redenen. Voor mij is een reden om drugs te gebruiken om je ellende te vergeten en ik denk ook dat je dan een soort gevoel krijgt alsof je vriendjes bent - kunstmatige liefde, fake love - want je bent happy en geil en wilt elkaar knuffelen. Dat gebeurt als je die rotzooi neemt. (Interviewer: Kan dat ook iets leuks geven?) Niet in die mate. Die mate in de gay community. Ik zeg geniet er van een keer per drie maanden, per twee maanden. Maar ik heb mezelf betrapt: het werd een keer per week. Het is zo lekker."
> *Respondent, 30 jaar*

6.3 Hoge drempel voor het inschakelen van politie of autoriteiten

We zagen dat de mannelijke sekswerkers in ons onderzoek beperkt steun ervaren van zowel het eigen netwerk als van instanties en dat zij sterk op zichzelf terug geworpen zijn. Het gebrek aan ervaren steun en daarmee de bereidheid om om hulp te vragen lijkt het meest uitgesproken richting formele autoriteiten en in het bijzonder de politie. Respondenten geven aan ook in onveilige situaties deze drempel te ervaren. Onderzoekers zien hierin een extra potentiële kwetsbaarheid voor de mannelijke sekswerkers.

Tijdens een focusgroepgesprek in ons onderzoek uitten respondenten bovendien de zorg dat deze drempel en de lage aangiftebereidheid onder sekswerkers het risico op geweld verder verhoogt. Uit eerder onderzoek kwam ook reeds naar voren dat klanten vermoedelijk weten dat de kans op aangifte door een sekswerker kleiner is (Kloek en Dijkstra, 2018). Mogelijk dat dit voor mensen met kwade bedoelingen sekswerkers tot een makkelijker slachtoffer van geweld en misbruik maakt. Tijdens de focusgroep werd benadrukt dat wanneer de politie meer steun zou tonen door repressiever op te treden bij grensoverschrijdend gedrag door klanten of derden, dat dit een preventieve werking kan hebben op voorkomen van geweld naar sekswerkers.

> “Die klanten zijn vol zelfvertrouwen: ze hebben het gevoel dat ze alles kunnen doen wat ze willen. Alsof wij buiten de wet vallen. Ze nemen sekswerk niet serieus als een beroep. … Klanten moeten weten dat er ook repercussies kunnen zijn.”
> *Respondent focusgroep*

De kwetsbaarheden voortkomend uit de hoge drempel naar politie en autoriteiten zijn in het bijzonder relevant voor de mannelijke sekswerkers in ons onderzoek die, vanwege hun jonge leeftijd of vanwege het niet beschikken over de juiste verblijfs- of vergunningspapieren, verwachten tegen grote problemen aan te lopen wanneer autoriteiten achter hun activiteiten zouden komen.

6.4 Stigma rondom sekswerk

Zoals eerder reeds genoemd is sekswerk nog altijd sterk gestigmatiseerd en krijgen sekswerkers veel te maken met vooroordelen en discriminatie op basis van het werk wat zij doen. Respondenten gaven tijdens de interviews met ons aan dit stigma ook in hun leven te herkennen. Uit onderzoek onder Nederlandse sekswerkers bleek eerder reeds dat verschillende vormen van geweld voortkomen uit het stigma wat ligt op sekswerk (Kloek en Dijkstra, 2018). Enerzijds zouden stigma en discriminatie op zich al beschouwd kunnen worden als vormen van structureel geweld. Anderzijds vormt het stigma op sekswerk en het gebrek aan respect voor sekswerkers een risico om prooi te worden van geweld en grensoverschrijdingen door derden. In de vorige paragraaf gaven we al aan dat een als hoog ervaren drempel richting politie en een lage aangiftebereidheid verder kunnen versterken dat mannelijke sekswerkers zich soms ‘vogelvrij verklaard’ kunnen voelen.

> “Wat ik eens meegemaakt heb.. Het was hier in Rotterdam; ik maak een afspraak met een klant en die klant zegt dat hij een taxi zal sturen. Ik dacht; oh leuk dat de klant mij een taxi stuurt. De taxi kwam, haalde me op. Maar toen ik bij in het adres van de klant was, was er geen reactie. Toen ik weer op mijn stoel zat, besloot ik de klant te bellen en realiseerde dat de telefoon afgaat in de taxi. Het was dezelfde taxichauffeur die de afspraak had gemaakt, alleen om het geld te

krijgen. En hij stuurde me ver weg van Rotterdam, he? (Interviewer: ik begrijp het niet. Dus ik ben een taxichauffeur, ik boek je en ik zeg je dat ik je een taxi stuur en ik kom met mijn taxi om je op te halen om je naar een nepadres te brengen zodat we weer terug rijden zodat jij mij als taxichauffeur voor die hele rit moet betalen?) ... Ja."
Respondent, 35 jaar

Zoals aangegeven beïnvloedt stigma niet alleen hoe sekswerkers behandeld worden, maar ook hun eigen handelen. Het is bekend dat veel sekswerkers hun werk geheim houden en een dubbelleven leiden, als gevolg van een gevoel dat de maatschappij hen veroordeelt (Kloek en Dijkstra, 2018). Ook uit ons onderzoek blijkt dat mannelijke sekswerkers hun werk veelal niet delen, of slechts met een of enkele personen. We zagen dat de sekswerkers weinig steun ervaren van anderen en sterk op zichzelf terug geworpen zijn. Onderzoekers hebben bewondering voor hoe zij veelal zelf 'het wiel uitvonden' om dit werk op een fijne, veilige en succesvolle manier uit te voeren. Diverse zelfzorgmethoden en voorzorgsmaatregelen werden ontwikkeld, gecombineerd met een vertrouwen in de eigen (fysieke) weerbaarheid en intuïtie. Toch achten onderzoekers dit bijna volledig op zichzelf teruggeworpen zijn ook als kwetsbaar. Wanneer ze het werk in het geheim beoefenen en niemand op de hoogte kunnen stellen van bijvoorbeeld hun werklocatie, dan is er ook niemand met deze details als er een onveilige situatie zou ontstaan.

Het geheim houden van het werk uit angst voor oordelen en discriminatie, heeft ook buiten direct onveilige situaties een impact op de veiligheid, gezondheid en welzijn van de sekswerkers. Ieder mens verwerkt de dingen die hij dagelijks meemaakt, deels, door ervaringen met anderen te delen. In het sociaal werk is dit onder andere geformaliseerd in intervisiegroepen, waarin ervaringen met collega's uit kunnen worden gewisseld en feedback en advies kan worden gegeven. Dit draagt bij aan zowel de professionaliteit als aan de eigen mentale gezondheid en weerbaarheid. Voor sekswerkers die niet 'out' zijn is dit haast onmogelijk. Alles wat zij meemaken op het werk, zowel op positief als negatief vlak, houden zij bij zichzelf en ze moeten op eigen houtje de ervaringen van het werkleven verwerken. Dit kan leiden tot vereenzaming en overbelasting.

6.5 Homofobie in de samenleving

Aanvullend op stigma op sekswerk geven respondenten te kennen te maken te krijgen met stigma op homoseksualiteit of homoseksuele handelingen. Veel van de homoseksuele en biseksuele mannen die zijn geïnterviewd geven aan niet openlijk uit te kunnen komen voor hun seksualiteit. Ondanks het feit dat Nederland zichzelf sinds de seksuele revolutie als een progressief land bestempelt, is de seksuele tolerantie en vrijheid in de praktijk vaak verre van een voltooid feit (o.a. Buijs, Geesink en Holla, 2014). Homoseksuele en biseksuele gevoelens worden

binnen veel huishoudens, culturen en vooral straatcultuur niet geaccepteerd. Hierdoor zijn jongens met deze gevoelens niet in staat deze in het openbaar te ontdekken, waardoor zij gedwongen worden dit online en in het geheim te doen. Mannelijke sekswerkers die actief zijn binnen de queer community hebben zo last van een dubbel stigma, met bijgaande risico's van geheimhouding en dubbelleven zoals hierboven beschreven.

> Ik ben een binnenvetter, ik ben dat wel gewend. Dat doe ik al lang. Als het naar buiten klapt, of uit de kast komt zoals ze zeggen, dan ben ik bang dat ik bepaalde mensen kwijt ga raken. Van de mensen van wie ik verwacht dat ik ze kwijt raak. … Hoe dan ook zal ik wel een paar mensen kwijt raken. Terwijl ik favoriete neef ben, de leuke neef ben, de chille neef. Als ze dit van me horen, dan denken ze dat ik ziek ben."
> *Respondent, 26 jaar*

Ook wanneer er in eigen kringen openheid en acceptatie is naar man-man seksuele contacten spelen homofobische sentimenten in de samenleving een rol. Vanuit homofobische tendensen worden queer jongeren die hun seksualiteit ontdekken meer geduwd naar een wereld waarin in het geheim online dating met onbekenden genormaliseerd is en waarin zij daarbij risico's lopen. De schokkende zaak van de Rotterdamse 17-jarige Orlando die betaalde seksuele dates maakte via Grindr en bij zo'n date om het leven kwam, legde deze gevaren pijnlijk bloot (Reijmer, 2020 en Thijssen, 2020). Er is online of offline vrijwel geen begeleiding waar deze jongens terecht kunnen bij hun zoektocht, ook niet bij vragen of problemen. Het gebeurt bovendien nog steeds dat er online nepaccounts zijn die actief op zoek zijn naar homo's en met hen af te spreken om vervolgens deze fysiek te mishandelen of erger. Dit raakt ook mannelijke sekswerkers die zich in de gay scene begeven.

6.6 Verleiding/vraag tot sekswerk bij jongemannen die hier niet naar op zoek zijn

Tijdens het veldwerken, tijdens interviews en tijdens het lezen van casuïstiek komt meerdere keren terug dat mannen online actief benaderd worden door mannen met een aanbod om seksuele diensten tegen betaling te verrichten. Dit gebeurt nog voordat zij zelf enig teken van hebben gegeven hiernaar op zoek te zijn. Het gaat vaak om oudere mannen die jonge onervaren mannen benaderen en hier geld tegenover zetten, of beloftes van mooie spullen.

> In de gay wereld krijg je veel berichten krijgen als 'hey, ik wil dat je model voor me staat' of een paar dagen geleden nog: 'hey, ik wil dat je mijn sugarbaby wordt, ik zou 2500 euro per maand betalen'. Je weet gewoon niet meer wie je moet vertrouwen."
> *Respondent, 28 jaar*

Brennan (2017) observeert eveneens dat jongere mannen frequent geld aangeboden krijgen, waarbij hij opmerkt dat het in het bijzonder de online mogelijkheden van smartphone platforms lijken te zijn die gebruikers stimuleren om de optie van seks voor geld te overwegen. In dit onderzoek was dit het geval bij 2 respondenten en aanvullend zagen we het terug in een geval binnen het casuïstiekonderzoek.

> “Ik heb ook wel eens toen ik 17 was, geld gekregen voor seks. Maar daar heb ik dan zelf niet om gevraagd. Maar dat gebeurde dan zo, van hierzo.”
> *Respondent, 18 jaar*

Ook vanuit het veldwerk signaleren de onderzoekers dat er mannen actief zijn op diverse datingapps die jongens aanbiedingen doen voor het betalen voor seksuele contacten, ook al biedt de persoon zichzelf niet aan.

> “Ik bied je 50 euro om je te zien plassen. 100 euro als ik je mag pijpen.”

Op Grindr werd de veldwerker/onderzoeker zelf ook een aantal keer benaderd of hij wilde meedoen in een pornofilm. Navraag bij The Hang-out010, het huiskamerproject voor LHBTI+-jongeren van Humanitas Rotterdam, en gesprekken in de roze horeca leverden de bevestiging op dat dit voor jongeren uit de community een veel voorkomend verschijnsel is. Onderzoekers zien het als erg problematisch dat ook minderjarigen veelvuldig dit soort voorstellen lijken te ontvangen.

Het is voor menig jongen verleidelijk en makkelijk om hier op in te gaan, het eens uit te proberen. De drempel wordt verder verlaagd doordat er in de maatschappij, maar in het bijzonder ook in de queer community, een trend waarneembaar is van normalisering van commercialisering van seksualiteit. Door de opkomst van social media de afgelopen jaren is er een verandering zichtbaar in wat sociaal acceptabel is om te delen. Door de trend dat veel celebrities er voor kiezen veel bloot (tot zover het mag van de platforms) te laten zien online, kan ervoor zorgen dat dit een meer genormaliseerd beeld is voor social media gebruikers. Een toenemend aantal jongeren verdient inmiddels geld met influencing, waarbij zij betaald krijgen om een bepaald product onder de aandacht van hun volgers te brengen. Deze influencers zijn de nieuwe celebrities. Ook lijken queer porno sterren steeds meer een mainstream celebrity status in de queer cultuur door aanwezigheid op bepaalde feesten en festivals en gastoptredens in films en series. Het is mogelijk geworden voor iedereen met een smartphone om een social media account te koppelen aan fans only sites als OnlyFans, waar tegen betaling iemand meer van zichzelf laat zien. Zeker ook sinds de COVID-19-pandemie lijkt deze trend meer omarmd door internationale en nationale bekendheden zoals acteurs Daniel Newman en Ferry Doedens, waardoor het hebben van een dergelijke pagina aantrekkelijker wordt voor een jongere, zonder dat dit per se gelabeld wordt aan sekswerk. Hoewel een dergelijke ontwikkeling ook een bijdrage zou kunnen leveren aan destigmatisering van betaalde seksuele dienstverlening in de queer community veronderstellen onderzoekers dat dit voor jongeren de drempel ver-

der verlaagt om in te gaan op ongevraagde voorstellen tot betalingen in ruil voor levering seksuele content of seksuele diensten.

Via internet en social media kunnen jongens in de puberteit, vaak zoekend naar hun eigen seksualiteit en seksuele identiteit, via 'een klik op de knop' zonder voorlichting of waarschuwing terecht komen in een wereld die hyper geseksualiseerd is. In deze wereld wordt actief gejaagd op deze onervaren jongens. Er is online een gebrek aan plekken waar er voldoende gemonitord wordt op de echtheid van profielen en leeftijd van de mensen erachter. Verschillende respondenten geven aan dat er wat hen betreft meer repressie uit mag gaan naar (grooming tot) seks met minderjarigen, in plaats van zozeer sekswerk.

> [Er zijn] plaatsen die over seks gaan en die toegankelijk zijn voor minderjarigen. ... Ik denk dat het zeker zo een impact op mensen kan hebben, een negatieve. Wanneer het specifiek over slapen met oudere mannen gaat dan."
> *Respondent, 20 jaar*

Deel III

7 Aanbevelingen

Dat dé Rotterdamse mannelijke sekswerker niet bestaat, betekent dat er geen 'makkelijke antwoorden' zijn op de vraag hoe organisaties het beste kunnen aansluiten bij behoeften en wensen van en kunnen zorgen voor deze groep. Desondanks geven we op basis van onze onderzoeksresultaten een aantal aanbevelingen.

Dit hoofdstuk omvat een aantal algemene aanbevelingen voor alle stakeholders en specifieke aanbevelingen met betrekking tot de sekswerk community, hulp- en zorgverlening, de gemeente en de politie.

7.1 Algemene aanbevelingen

Een gezamenlijk streven om mannelijke sekswerkers te ondersteunen: start Werkgroep "Ondersteuning Mannelijke Sekswerkers"

Hoe het beste kan worden aangesloten bij de behoeften en wensen van de doelgroep en deze groep kan worden ondersteund, gaat meerdere organisaties aan. Dit onderzoeksrapport zouden wij dan ook graag zien als een aanzet tot het vormen van een gezamenlijke initiatief, de Werkgroep "Ondersteuning Mannelijke

Sekswerkers". Dit is een aanbeveling die niet direct uit het onderzoek is gekomen maar waarvan wij menen dat het de doelstelling tot positieverbetering van (jonge) mannelijke sekswerkers kan ondersteunen. In deze Werkgroep zijn idealiter een alle eerder genoemde betrokken organisaties vertegenwoordigd (sekswerk community, politie, gemeente, hulp en zorgverlening). De deelname van mannelijke sekswerkers zelf is hierbij een voorwaarde voor succes. De Werkgroep komt met een bepaalde frequentie bij elkaar om juist punten te bespreken zoals die uit dit onderzoek naar voren komen en ervaringen met de ondersteuning van de doelgroep vanuit de eigen organisaties te delen. Wat kunnen we gezamenlijk en elke organisatie individueel doen om bijvoorbeeld het stigma weg te nemen en de beeldvorming om te buigen?

Geen oordeel over sekswerk en anonieme & laagdrempelige mogelijkheid tot contact

Voor alle partijen geldt dat een niet oordelende respectvolle benadering, laagdrempelige toegang tot steun en heldere informatie belangrijk zijn bij het bereiken en ondersteunen van deze doelgroep. Voor mannelijke sekswerkers is het cruciaal om anoniem contact te kunnen hebben. Idealiter bepalen mannelijke sekswerkers zelf wanneer en hoeveel persoonlijke data ze delen. Laat actief merken dat sekswerk niet veroordeeld wordt. Bied mogelijkheid tot anonieme en laagdrempelige contactlegging.

Oog voor diversiteit onder mannelijke sekswerkers

Gezien de grote diversiteit onder de groep, is het nodig om met sensitiviteit naar beschikbare kennis van mannelijk sekswerk en met een intersectionele bril te blijven kijken naar de persoon en diens unieke context en daarbij te waken voor generaliserende aannames. Het advies aan organisaties die zich (willen) bezighouden met mannelijk sekswerk is, om de dialoog met sekswerkers zelf aan te (blijven) gaan en hun ervaringskennis te (blijven) waarderen.

7.2 Aanbevelingen sekswerk community

Delen van persoonlijke verhalen en perspectieven van mannelijke sekswerkers

Continueer het delen van persoonlijke verhalen en perspectieven van mannelijke sekswerkers die bijdragen aan diverse beeldvorming. Beeldvorming of 'image creation' van actoren speelt een grote rol in de keuze van beleidsstrategieën en het bepalen op welke wijze actoren in beleid tot subject ge- maakt worden (subjectivering). Deze image creation vindt doorgaans toch vooral plaats door journalisten, ambtenaren en professionals uit politie en welzijn. Van Wijk (2019) beargumenteert dat het belangrijk is dat actoren zoals sekswerkers en exploitanten hier zelf actief andere beelden tegenover zetten om actiever invloed uit te

kunnen oefenen op beleidsstrategieën. In aansluiting hierop willen we sekswerkers en de sekswerk community aanmoedigen om bij te blijven dragen aan een minder gestigmatiseerde en meer diverse beeldvorming in het publieke domein. Het artikel dat een van de respondenten na deelname aan dit onderzoek schreef op het platform Red Insight, is hier een goed voorbeeld van (HappyTimes, 2020). Binnen de voorgestelde bijdragen aan minder gestigmatiseerde en meer diverse beeldvorming, kan de positieve impact van sekswerk op de sekswerker en op de klant van de sekswerker ook meer voor het voetlicht worden gebracht.

Gebruik maken van praktijkkennis van ervaren mannelijke sekswerkers en peersupport

Maak praktijkkennis van ervaren mannelijke sekswerkers beschikbaar om het werk veiliger en efficiënter te maken. In het onderzoek zagen we een behoefte aan peer support vanuit de sekswerk community. Toegang tot deze vorm van steun voor de mannelijke sekswerkers zou, zeker in eerste instantie anoniem moeten kunnen en bij voorkeur online. Een genoemde vorm van peer support die zou worden gewaardeerd, is bijvoorbeeld een online gids voor (startende) mannelijke sekswerkers met beproefde tips en best practices hoe het werk beter, veiliger, professioneler, succesvoller en efficiënter ingericht kan worden. We zien in het ontwikkelen van dergelijke informatiedeling bij uitstek een functie voor de expertise van ervaren mannelijke sekswerkers die hier, veelal op eigen houtje, reeds een flinke leercurve in doorgemaakt hebben. Het gaat hierbij dan zowel om informatie en keuzemogelijkheden hoe het werk vorm te geven als om beschermende technieken of competenties om negatieve impact door het werk te minimaliseren. Een andere vorm van peer support zou kunnen zijn het opzetten van een waarschuwingssysteem waarbij (mannelijke) sekswerkers elkaar informeren over en waarschuwen voor 'slechte klanten' waar behoefte aan blijkt. Deze aanbeveling ligt in lijn met het Ugly Mugs project dat SOA Aids Nederland verkent, maar dat vanwege privacywetgeving nog niet tot realisatie is gekomen.

Ondersteuning nodig voor zelforganisatie

We doen deze aanbevelingen aan de sekswerk community, maar realiseren ons tegelijkertijd ook dat het realiseren van een sekswerk zelforganisatie kwetsbaar is. Er zijn in het verleden verschillende initiatieven geweest van zelforganisatie van sekswerk in Nederland, waarbij duurzame aanwezigheid en inzet van die organisaties om verschillende redenen een uitdaging bleek. Rottier (2018) wees eerder aan dat het gebrek aan voldoende en duurzame subsidiering ten behoeve van sekswerk zelforganisaties hun effectiviteit ernstig belemmert. We komen hier in de aanbevelingen aan hulp- en zorgverlening en aan de gemeente op terug.

7.3 Aanbevelingen aan hulp- en zorgverlening

Voortzetten outreach mannelijke sekswerkers

Het onderzoek heeft laten zien dat het voor mannelijke sekswerkers de afgelopen jaren onvoldoende duidelijk was welke ondersteuning er voor hen beschikbaar is in de stad. We constateerden dat intensief inzetten op veldwerk en onderhouden van contact vanuit 'korte lijnen' maakt dat mannelijke sekswerkers beter weten waar zij terecht kunnen. We willen aanbevelen om deze outreach naar specifiek mannelijke sekswerkers voort te zetten.

Hiervoor lichten we enkele werkzame elementen uit.

Investeren in online en offline veldwerk
Blijf investeren op online en offline veldwerk om hulp- en zorgaanbod bekend te maken bij mannelijke sekswerkers. Enerzijds is het belangrijk om te investeren op frequente aanwezigheid en zicht- baarheid op plekken waar mannelijke sekswerkers kunnen komen. Het gaat dan om zowel online als offline plekken. Uit de ervaring binnen dit project blijkt dat er platforms zijn, zoals Grindr en Bullchat, waarbij een meer passieve presentie en beschikbaarheid beter werkt. Op advertentieplatforms zoals Boys4u en Rentmen is een meer actieve benadering nodig: we adviseren dan persoonlijke berichtjes met eventueel verwijzingen naar actueel ondersteuningsaanbod relevant voor mannelijke sekswerkers, bijvoorbeeld een SOAspreekuur of workshop later die week.

Informatiebronnen en zichtbaarheid
Creëer toegankelijke en up-to-date online informatiebronnen waar tijdens veldwerk naar verwezen kan worden. Ook is het belangrijk om offline veldwerk te combineren met aantrekkelijk flyer- en postermateriaal en een informatieve website met gender-inclusief taalgebruik en beeldmateriaal. We bevelen aan dat vanuit veldwerk, de site en promotiemateriaal een overkoepelende herhalende branding wordt gebruikt zodat de doelgroep deze kan herkennen en er vertrouwen kan groeien.

Uitbreiden verkenning
We doen de aanbeveling om platforms voor sugardating uitgebreider te verkennen om te zien of hier mogelijk ook jongens als 'sugarbaby' actief zijn: we hebben hier tijdens dit onderzoek geen signalen van gekregen, maar dit heeft ook nog beperkt expliciete aandacht gekregen van onderzoekers. Ook hebben we bij het onderzoek vooral sekswerkers bereikt die 'full service sekswerk' bieden: ondanks dat we wel ook outreach hebben gedaan richting bijvoorbeeld sekswerkers die webcammen of in pornofilms spelen. We bevelen aan om hier nog pro-actiever naar op zoek te gaan om te zien of er andere mogelijke situaties, kwetsbaarheden en hulpbehoeftes spelen. HRT

Gezien de beperkingen die wij hebben ervaren vanwege de corona-maatregelen doen we de aanbeveling om, zodra de maatregelen dit toelaten, te investeren op offline veldwerk bij roze uitgaansgelegenheden en ontmoetingsplekken om beter te kunnen zien wat dit oplevert.

Vaste contactpersonen en warme overdracht

Zorg voor continuïteit in vaste contactpersonen 'met een gezicht' voor mannelijke sekswerkers zodat vertrouwen opgebouwd kan worden. Het is belangrijk, dat er continuïteit is in de vaste contactpersonen voor de doelgroep: vertrouwen in hulp- en zorgverlening groeit makkelijker in personen 'met een gezicht' die laagdrempelig bereikbaar zijn dan in grotere anonieme hulp- en zorgorganisaties. We merkten dat respondenten vaker contact bleven onderhouden met onderzoekers en dat zij, nu het contact eenmaal toch bestond, makkelijker vragen om hulp stelden. We willen warm aanbevelen dat hulp- en zorgverleners in Rotterdam of daarbuiten die veldwerk (willen) doen naar mannelijke sekswerkers zelf ook laagdrempelige ondersteuning bieden en niet te makkelijk doorverwijzen. Wanneer doorverwijzen voor een bepaald specialistisch of langduriger traject wel nodig geacht wordt, is het belangrijk om het algeheel grote wantrouwen van mannelijke sekswerkers naar instanties goed in het oog te houden en energie te steken in een zo soepel en warm mogelijke overdracht naar de andere hulp- of zorgprofessional, in afstemming met de behoeften van die cliënt.

Betrekken ervaringsdeskundigen

Betrek ervaringsdeskundigheid van mannelijke sekswerkers en investeer in structurele inbedding hiervan in de hulp- of zorgorganisatie. Houd ook aandacht voor ervaring en kennis die voortkomt uit de queer community, mensen van kleur en mensen met een migratieachtergrond. Tenslotte willen we benadrukken dat we binnen dit onderzoek weer hebben ervaren hoe belangrijk de inzet van ervaringsdeskundigheid is. Het leidde tot makkelijkere toegang tot (bijvoorbeeld doordat veldwerk op Rentmen pas vruchten af ging werpen toen berichten werden sturen vanaf een eigen sekswerk-profiel) en aansluiting bij de doelgroep (bijvoorbeeld door het ontstaan van herkenning en gevoeld begrip door het kunnen delen van eigen ervaringen). We willen aanbevelen dat hulp- en zorginstanties die zich inzetten voor mannelijke sekswerkers zich inspannen om ervaringsdeskundige mannelijke sekswerkers structureel onderdeel te maken van de organisatie en waar nodig te ondersteunen bij deskundigheidsbevordering en opleiding op het gebied van hulp- en zorgverlening. Naast ervaringskennis van mannelijk sekswerk adviseren we hulp- en zorginstanties eveneens aandacht te hebben binnen de organisatie voor ervaringskennis vanuit de queer community en ervaringskennis van personen van kleur en/of met een migrantenachtergrond.

Optimaliseren soa-voorlichting

Houd oog voor voorlichting over soa's die verder gaan dan HIV om de trend tegen te gaan van normalisatie van onbeschermde wisselende contacten van mannen die seks hebben met mannen. Specifiek voor hulp- en zorgverleners bij de GGD zouden we de aanbeveling willen doen om te bezien of de voorlichting geoptimaliseerd kan worden omtrent risico's op SOA's anders dan HIV en optredende resistentie van behandelingen. We hoorden in ons onderzoek dat de vraag naar bare seks en de normalisatie hiervan onder homomannen lijkt te groeien en dat mannelijke sekswerkers druk kunnen ervaren om akkoord te gaan met seks zonder condoom, in het bijzonder wanneer de financiële nood hoog is. Mogelijk dat effectievere SOA-preventiecampagnes in de gay community indirect zo ook een steun in de rug kunnen zijn voor mannelijke sekswerkers.

Aanbieden praktische ondersteuning

Bied praktische ondersteuning aan die mannelijke sekswerkers concreet kan ondersteunen om hun werk veilig, professioneel, legaal en effectief uit te voeren. Specifiek voor hulpverleners die sociaal werk ondersteuning aanbieden aan mannelijke sekswerkers doen we de aanbeveling om praktische ondersteuning aan te bieden die hen concreet kan helpen om hun werk te optimaliseren, zoals een workshop zelfverdediging of strippen, een spreekuur rondom boekhouding of digitale privacy of een mogelijkheid tot het hebben van een postbus voor een KvK-inschrijving om het eigen privéadres af te kunnen beschermen.

Ondersteunen zelforganisatie

Faciliteer en ondersteun intercollegiale ondersteuning en zelforganisatie geleid door sekswerkers, gebaseerd op beproefde sociaal werk methodieken als Community Building en Community Organising. Een Rotterdamse organisatie zoals Stichting Humanitas (Prostitutie Maatschappelijk Werk en Door2Door) zou een faciliterende en ondersteunende rol kunnen spelen in de naar voren gekomen behoefte aan peer support en belang van zelforganisatie door sekswerkers, met de insteek om dit op de langere termijn volledig over te kunnen dragen aan een zelfstandig initiatief gerund door sekswerkers.

Ervaringsdeskundigen vanuit dit initiatief zouden dan ook idealiter plaats hebben in de eventueel te starten Werkgroep "Ondersteuning Mannelijke Sekswerkers".

7.4 Aanbevelingen aan de gemeente

Hervinden van vertrouwen in overheid en vergroten van veiligheid

In deze alinea doen we aanbevelingen aan de gemeente die eraan bij kunnen dragen dat mannelijke sekswerkers hun vertrouwen hervinden en zich veiliger voelen. De mannelijke sekswerkers geven namelijk aan dat ze maatregelen van de overheid als belemmerend ervaren en dat ze het gevoel krijgen dat de overheid hen liever 'kwijt dan rijk' is. Er bestaat hierdoor een groot wantrouwen naar overheidsorganisaties zoals de gemeente. De mannelijke sekswerkers in dit onderzoek waardeerden enerzijds dat de gemeente dit onderzoek liet doen, maar waren anderzijds argwanend over de intenties en over de daadwerkelijke invloed van de onderzoeksuitkomsten op het gemeentebeleid.

Vereenvoudigen regels en voorschriften en steunend sekswerkbeleid

De gemeente kan onderzoeken hoe de regels en voorschriften voor sekswerk kunnen worden vereenvoudigd met laagdrempelige mogelijkheden tot verschillende vormen van (zelfstandig) sekswerk, zodat angst voor contact met autoriteiten kan worden verminderd.
Deze eerste aanbeveling schuilt in meer steunend sekswerkbeleid. Het grootste deel van de mannelijke sekswerkers valt met hun werkzaamheden buiten de huidige wet- en regelgeving. Vrijwel alle mannelijke sekswerkers werken (ook) zelfstandig, dat wil zeggen zonder bemiddeling of beïnvloeding van een exploitant. Waar er nog een enkele Nederlandse mannelijke sekswerker is die bij een club of escortbureau werkt, blijken vergunde werkplekken in zijn geheel niet te worden gebruikt door migranten sekswerkers en door jongere sekswerkers (jonger dan 28 jaar) in ons onderzoek.

De mannelijke sekswerkers zouden vrij willen zijn in de keuze van hun werk als zelfstandige, zonder specifieke toestemmingen/papieren/vergunningen/registraties. Momenteel is de wet- en regelgeving nog gemeentelijk geregeld en wisselt deze van gemeente tot gemeente. In de gemeente Rotterdam is zelfstandig escortwerk toegestaan, maar vereist een speciale vergunning, welke als hoogdrempelig wordt ervaren. Zelfstandig sekswerk vanuit de eigen woning wordt in Rotterdam eveneens toegestaan, maar alleen wanneer dit niet professioneel/bedrijfsmatig is, wat een onduidelijk begrip blijkt.

Voor de mannelijke sekswerkers in dit onderzoek bleken de regels onbegrijpelijk en ingewikkeld te zijn. We zagen vervolgens dat het 'niet volgens de regels werken' met het risico of de angst om hierop afgestraft te worden, een sterke barrière vormt voor de mannelijke sekswerkers om contact te hebben met autoriteiten, ook in geval van nood. We willen dan ook aanbevelen om (mannelijke) sekswerkers die hun werk uitvoeren als zzp'er vrij te stellen van vergunningsplicht of registratie-

plicht. Registratie bij de Kamer van Koophandel dient mogelijk te blijven onder een discrete noemer zoals 'persoonlijke dienstverlening'. Opvallend is verder dat verschillende mannelijke sekswerkers verschillende vormen van sekswerk als prettiger en veiliger ervaren. Waar de een het werken voor een escortbureau juist beschermend vindt, heeft de ander slechte ervaringen met door een baas dingen opgelegd krijgen. Waar de ene sekswerker het werken vanuit de eigen woning een no-go vindt, voelt de andere sekswerker zich in de eigen omgeving juist veiliger en zelfverzekerder. We bevelen dan ook aan om de toegestane mogelijkheden om als mannelijke sekswerker zelfstandig zonder vergunnings- of meldingsplicht te werken te verbreden en vergemakkelijken. Een sekswerkbeleid dat ruimte laat voor verschillende vormen geeft mannelijke sekswerkers meer regie om het werk in te richten op een manier die hun onafhankelijkheid, veiligheid en weerbaarheid vergroot.

Stimuleren zelforganisatie en betrekken bij beleid

Als tweede aanbeveling voor herstel van vertrouwen en vergroting van veiligheid voor mannelijke sekswerkers in Rotterdam, zouden we de Gemeente Rotterdam willen adviseren om zelf ook met mannelijke sekswerkers in gesprek te gaan en vanuit openheid voor hun verhaal, ervaringen en behoeftes te kijken hoe de gemeente bij kan dragen aan een verbetering van hun positie en vermindering van kwetsbaarheid. We adviseren de gemeente om consequent aan tafels waar beleidsthema's besproken worden die mannelijke sekswerkers betreffen daarbij vertegenwoordigers van de doelgroep zelf ook een stem te geven, net zoals dit vaker ook gebruikelijk is bij zelforganisaties rond andere communities in de stad. We begrijpen dat dit complex is: juist ook vanwege het diverse beeld van de doelgroep dat we schetsten en vanwege het gebrek aan een representatieve en stabiele zelforganisatie waarin mannelijke sekswerkers zichzelf vertegenwoordigd zien. We zouden dan ook willen aanbevelen dat de Gemeente Rotterdam de totstandkoming van een dergelijke Rotterdamse vertegenwoordiging van sekswerkers stimuleert, waarbij expliciete aandacht voor deelname door mannelijke sekswerkers, trans sekswerkers en migranten sekswerkers wordt gestimuleerd. We achten het daarbij belangrijk dat, juist om ook meer kwetsbare mannelijke sekswerkers daarbij te bereiken en te kunnen horen, dat dit dusdanig ingericht kan worden dat het niet leunt op inzet vanuit vrijwilligerswerk. We geloven dat een dergelijke investering in dialoog met de community zich uiteindelijk terug zal betalen in de positieverbetering van de doelgroep, hetgeen de gemeente in diens meest recente prostitutienota tot een van de speerpunten stelde (Gemeente Rotterdam, 2015). Mogelijk dat er geleerd kan worden van ervaringen van lokale zelforganisaties als Liberty in de gemeente Den Haag en Seksworks in de gemeente Tilburg, evenals de recente ontwikkeling tot het ontstaan van een adviescommissie van sekswerkers vanuit Door2Door.

Bijdrage leveren aan de-stigmatisering

De derde concrete aanbeveling die kan bijdragen aan herstel van vertrouwen en vergroting van veiligheid, ligt in de vraag van de mannelijke sekswerkers aan de gemeente om zich in te spannen voor de-stigmatisering. We zagen in het onderzoek dat stigma een grote impact heeft op de veiligheid, gezondheid en welzijn van de mannelijke sekswerkers. Wanneer de Gemeente Rotterdam zich actief inzet tegen stigma en voor respect van sekswerkers kan dit niet alleen als publieke steunbetuiging worden ervaren door de doelgroep, en daarmee bijdragen aan herstel in vertrouwen, maar eveneens leiden tot stigmavermindering in de stad en daarmee minder geweld naar en discriminatie van sekswerkers.

Idealiter zouden sekswerkers gebaat zijn bij een samen met hen opgezette publiekscampagne tegen stigmatisering & discriminering van sekswerkers en voor respect & veiligheid voor sekswerkers, met expliciete aandacht voor mannelijke, trans en migranten sekswerkers. Het leveren van een bijdrage aan de-stigmatisering van sekswerkers door de overheid kan daarnaast ook op andere manieren. Bijvoorbeeld door het financieren of stimuleren van projecten die door relevante bij sekswerkers betrokken partijen worden uitgevoerd. Een recent voorbeeld hiervan is de Sekswerk Alliantie De-stigmatisering (SWAD-project). Dit project wordt geleid door het Aidsfonds en gefinancierd door het ministerie van Justitie en Veiligheid. Soortgelijke projecten kunnen ook lokaal of regionaal worden uitgezet. Hiernaast kan de gemeente in haar eigen publiciteitsuitingen, berichtgevingen en nieuwsuitingen (meer) aandacht besteden aan sekswerkers en sekswerk in alle verschijningsvormen, met als doel het stigma hierop te verminderen. Ook kunnen berichten van andere organisaties door de Gemeente Rotterdam worden gedeeld of kan steun worden betuigd aan initiatieven of activiteiten van anderen.

Aandacht voor repressie oudere mannen op zoek naar minderjarigen

In het kader van veiligheid, is het van belang te onderzoeken hoe er vanuit overheidswege ingezet kan worden op het voorkomen dat minderjarige jongens worden geworven voor seks met oudere mannen. De Gemeente Rotterdam heeft ons bij aanvang expliciet gevraagd om in het bijzonder aandacht te hebben voor jonge mannelijke sekswerkers (tot 23 jaar). In het onderzoek kwam naar voren dat een aantal jonge respondenten last heeft ervaren van een proactieve werving voor seksuele handelingen vanuit oudere mannen richting hen als minderjarigen. Het was daarbij voor hen minder relevant of de volwassene in kwestie hiervoor geld bood of niet. Deze jongens gaven aan de overheid te willen vragen om, in plaats van naar sekswerk, meer aandacht uit te laten gaan naar repressie van oudere mannen die zich bezighouden met (grooming tot) seks met minderjarigen of responsabilisering van de (online) ontmoetingsplaatsen die dit mogelijk maken.

Mogelijkheden verkennen voor toegang tot de formele arbeidsmarkt

Het Prostitutie Maatschappelijk Werk van Stichting Humanitas wordt gecon-

fronteerd met hulpvragen voor uitstappen van mensen die liever vandaag dan morgen zouden stoppen met sekswerk. In ons onderzoek hoorden we ook verhalen van jongens en mannen die sekswerk doen omdat zij geen alternatief zagen om een inkomen te genereren. Deze situatie is onwenselijk. Redenen waarom ander werk voor respondenten geen mogelijkheid was, waren onder andere: geen verblijfsrecht in Nederland, moeilijkheden met het krijgen van een werkvergunning (bijvoorbeeld bij buitenlandse studenten), geen recht op sociale voorzieningen als EU-onderdaan en verlies van inkomen door de COVID-19-pandemie. Hoewel we realiseren dat de gemeente ook slechts een beperkte invloed heeft op dit soort omstandigheden, willen we aanbevelen dat de gemeente doet wat in diens mogelijkheden ligt om Rotterdammers toegang te geven tot de formele arbeidsmarkt en zo mogelijkheden te geven om een inkomen te verdienen op een andere wijze dan met sekswerk wanneer iemand dat zou willen.

7.5 Aanbevelingen aan de politie

Opbouwen van vertrouwen

De mannelijke sekswerkers die wij tijdens ons onderzoek spraken lopen bij geen enkele organisatie de deur plat, maar het wantrouwen bleek het grootst naar de politie. Voortvloeiend uit dit wantrouwen volgt een erg lage bereidheid tot contact met de politie. De mannelijke sekswerkers hebben er enerzijds geen vertrouwen in dat wanneer zij als sekswerker met grensoverschrijding, geweld of ander wangedrag tegen hen bij de politie aankloppen, dat zij hierbij geholpen zullen worden. Anderzijds zijn zij bang dat zij vanuit de handhavende pet van de politie vervolgens nog verder in de problemen zullen komen. Veel respondenten kunnen voorbeelden noemen, vanuit eigen ervaring of uit verhalen van anderen, van slechte ervaringen met de politie. Ook negatieve ervaringen met politie in het buitenland zorgt er toch extra voor dat de politieagent die contact wil maken met een mannelijke sekswerker in Rotterdam 3-0 achter staat. Vertrouwen komt dan echt te voet en gaat te paard. We zouden als onderzoekers optimistischer willen zijn, maar de eerlijkheid gebiedt te zeggen dat de kloof die wij geobserveerd hebben van de mannelijke sekswerkers die wij spraken jegens de politie behoorlijk groot lijkt te zijn. Wij zien de politie echter wel als een belangrijke partner voor mannelijke sekswerkers die in de samenleving met stigma, discriminatie en geweld te maken krijgen. We willen hier dan ook graag een aantal aanbevelingen doen die mogelijk een bijdrage zouden kunnen leveren aan het opbouwen van vertrouwen.

Vaste contactpersonen en kennis opbouwen over mannelijke sekswerkers
Zorg voor vaste contactpersonen die door mannelijke sekswerkers, waar nodig anoniem, benaderd kunnen worden: faciliteer deze politiemensen zodat zij voldoende ruimte hebben om kennis te vergaren over de doelgroep, informatie te

geven, feedback te verwerken en vertrouwen op te bouwen. De respondenten die mogelijkheden zien voor verbetering adviseren de politie om meer kennis op te bouwen over mannelijke sekswerkers. Ze spraken de hoop uit dat hun bijdragen in dit onderzoek hierbij zouden kunnen helpen. Onderzoekers zijn dan ook voornemens om de uitkomsten actief onder de aandacht te brengen bij de politie en hopen dat deze een bron kunnen vormen bij deskundigheidsbevordering. De indrukken van en het vertrouwen in de Roze in Blauw teams waren over het algemeen beter. Een respondent stelde voor dat deze teams wellicht het voortouw zouden kunnen nemen in het verspreiden van kennis over mannelijke sekswerkers en hun steun- behoeftes. Mogelijk dat er overwogen kan worden of Roze in Blauw teams ook expliciet een poortfunctie voor mannelijke sekswerkers kunnen gaan vormen.

Scheiden controle- en hulpfunctie

De controlerende taak ten aanzien van de vergunningsverplichtingen in de seksindustrie door AVIM-politieteams lijkt een conflicterend effect te hebben op de politietaak om een veilige plek te zijn wanneer sekswerkers geweld of uitbuiting meemaken. We adviseren dan ook om deze taken niet langer te vermengen; een ontwikkeling die al in gang is gezet in veel korpsen. Onderzoekers hebben vanuit informele communicatie met mensenhandel-rechercheurs begrepen dat de controles in de seksindustrie ook een gelegenheid zijn (en een gelegenheid waarvoor zij uren krijgen of kregen toebedeeld) om te investeren in het onderhouden van contacten met sekswerkers en exploitanten. Juist vanwege de kloof die we hebben geobserveerd, lijkt het ons van groot belang dat politieagenten die zijn aangewezen als laagdrempelig contactpersoon, of dat nu binnen Roze in Blauw vormt krijgt of daarbuiten, afdoende uren krijgen om ook daadwerkelijk te investeren in het opbouwen van vertrouwensrelaties, net zoals een wijkagent ook de bewoners van de eigen wijk leert kennen.

Anoniem melden, reactiekaart of tussenpersoon

We willen de suggestie doen om dan zelf ook met mannelijke sekswerkers in gesprek te gaan en vanuit openheid voor hun verhaal, ervaringen en behoeftes te kijken hoe de politie hen kan helpen hun situatie veiliger te maken. We denken daarbij aan een laagdrempelige mogelijkheid tot anoniem melden bij herkenbare contactpersonen. Investering in goede relatie met de sekswerk community zal uiteindelijk ook leiden tot meer meldingen vanuit de community bij signalen van uitbuiting of mensenhandel. Ook zouden we ons voor kunnen stellen dat de politie met input van mannelijke sekswerkers een reactiekaart opstelt: waar kan je de politie voor bellen, waar kan je terecht en wat kan je dan verwachten? Maar ook: waar kan je terecht als het onverhoopt anders loopt? Wellicht dat de Rotterdamse vertrouwenspersoon seksbranche een rol kan spelen in het inbouwen van een feedbackloop zodat de politie continu zelf een vinger aan de pols kan houden. Ook zou door de politie de mogelijkheid kunnen worden aangewezen om te melden bij een tussenpersoon buiten het politiesysteem, wanneer het benaderen van contactpersonen bij de politie toch als te hoogdrempelig wordt ervaren.

Betrekken ervaringsdeskundigen

Betrek ervaringsdeskundigheid van mannelijke sekswerkers en investeer in structurele inbedding hiervan in de politieorganisatie. Houd ook aandacht voor ervaring en kennis die voortkomt uit de queer community, mensen van kleur en mensen met een migratieachtergrond. We zouden de politie, net als de organisaties van hulp- en zorgverlening, de aanbeveling willen doen om binnen de eigen organisatie zorg te dragen voor structurele borging van ervaringsdeskundigheid. Wil de politie echt beter aansluiting bij mannelijke sekswerkers en wil deze de wereld van mannelijk sekswerk snappen en up-to-date blijven, dan werkt dat volgens ons het meest effectief door iemand als agent of BOA in dienst te hebben die zelf ervaring heeft met betaalde seksuele diensten als man. Naast ervaringskennis van mannelijk sekswerk adviseren we ook hier om eveneens aandacht te hebben binnen de organisatie voor ervarings- kennis vanuit de queer community en ervaringskennis van personen van kleur en/of met een migrantenachtergrond.

Politie als bondgenoot

Spreek actief uit en straal uit in handelen dat sekswerk in Nederland werk is en dat de politie erachter staat dat ook deze groep een eerlijke en geweldloze behandeling verdient. Tenslotte willen we de politie de aanbeveling doen om zich als organisatie en als individuele professionals actief uit te spreken als bondgenoot van mannelijke sekswerkers, om expliciet stelling te nemen dat sekswerk in Nederland als het volgens de geldende regels gaat wat hen betreft niet anders dan ander werk is en dat mannelijke sekswerkers van de samenleving respect en een eerlijke behandeling verdienen. En omdat juist in Rotterdam niet alleen woorden maar vooral ook daden tellen, is het belangrijk dat de politie daarnaar ook handelt zodat mannelijke sekswerkers positievere ervaringen op kunnen doen. Het is belangrijk dat de politie daarbij niet alleen gehoor geeft bij mogelijke meldingen of aangiften van mensenhandel, maar dat deze er ook is voor sekswerkers die bijvoorbeeld te maken krijgen met mishandeling, wanbetaling, diefstal of afpersing.

7.6 Een laatste woord

We hopen met dit rapport te hebben bereikt dat er meer kennis is over mannelijke sekswerkers in Rotterdam: wie is hij?, hoe ziet zijn werk eruit?, wat maakt dat hij dit doet?, wat is de impact van het sekswerk op zijn leven, wat zijn risico's en wat zijn zijn behoeftes aan steun?

Naast een kennisdoel beoogden we met dit onderzoek tevens een tweede doel, een ontwikkel- en verbeterdoel, te bereiken: om de binnen het onderzoek opgedane kennis zo relevant, toegankelijk en toepasbaar mogelijk te maken voor de werkpraktijk van (sociale) professionals teneinde de ondersteuning aan de genoemde

groep te kunnen verbeteren en uiteindelijke zo een bijdrage te leveren aan positieverbetering van (jonge) mannelijke sekswerkers. Binnen de eigen organisatie hebben we gedurende de onderzoeksperiode een toename aan contacten met en ondersteuningsvragen van deze groep gezien. We hopen in het bijzonder met dit afrondende hoofdstuk een verdere bijdrage te leveren aan deze ontwikkel- en verbeterdoelstellingen en zullen ons ook na de oplevering van dit rapport hierop in blijven zetten. We zijn alle jongens en mannen die hun ervaringen en kennis deelden voor dit onderzoek enorm dankbaar.

Dan lijkt zich nog een derde opbrengst te hebben afgetekend. We zien tekenen dat deelname aan het onderzoek voor een deel van de respondenten op henzelf ook een emancipatorisch effect lijkt te hebben gehad. Na afloop van een paar interviews gaven respondenten aan dat ze het prettig vonden om in deze context hun verhaal te kunnen doen; dat ze er nog nooit op deze manier over gesproken hadden en er naar hen geluisterd was. Een aantal respondenten wilden van de gelegenheid gebruikmaken om zich te laten informeren over bijvoorbeeld regelgeving. Respondenten vonden bij de interviews door een ervaringsdeskundige onderzoeker, bij de men*meetups die we organiseerden bij Door2Door en bij de focusgroepen een stukje community en herkenning. Een respondent noemde ook dat hij door het onderzoek meer heeft geleerd over sekswerk en in het contact met de andere sekswerkers meer kanten heeft leren kennen. Hij gaf aan dat hij heeft geleerd dat er ook veel ervaringen met geweld zijn, en prijst zichzelf daardoor extra gelukkig en is dankbaar dat hij dergelijke ervaringen zelf niet heeft.

In de focusgroepen gaven respondenten aan dat zij nu zelf door het onderzoek beter op de hoogte zijn geraakt van welke organisaties ondersteuning bieden, van het aanbod wat zij hebben en daar ook vertrouwen in opgebouwd hebben. Een respondent geeft aan het fijn te vinden nu in het achterhoofd te kunnen houden en op te vertrouwen dat er een vangnet voor hem is wanneer hij dat ooit nodig mocht hebben. Een andere respondent gaf aan dat hij, door over het sekswerk gepraat te hebben in het onderzoek, ervaren heeft dat hij minder verlegenheid en meer zelfvertrouwen in zijn werk voelt. Nog een andere respondent heeft na deelname bij Door2Door aan de Nederlandse lessen en participeren binnen dit onderzoek besloten om actief te worden binnen de vanuit Door2Door opgerichte adviescommissie van sekswerk om zo verder een stem te kunnen laten horen en bijdrage te kunnen leveren aan verbetering van de situatie voor (mannelijke) sekswerkers in Rotterdam.

“

Het voelde fijn om mee te doen aan dit onderzoek. Het hielp om te empoweren dat het normaal werk is waar over gepraat kan worden, dat het iets is waar onderzoek naar gedaan kan worden. Soms tonen mensen wel interesse, maar dat gaat dan vaak over de ‘seks dingen’. Maar dit onderzoek en al de onderwerpen gaf me het gevoel dat het om meer gaat en dat het normaal werk is.”

—

Respondent focusgroep

Abel, G., Fitzgerald, L. & Brunton, C. (2010). Christchurch School of Medicine study: methodology and methods. In: Abel, G. Fitzgerald, L. Healy C. & A. Taylor, (eds)., *Taking the crime out of sex work. New Zeeland sex workers' fight for decriminalisation*. Bristol: Policy Press, pp.159-169.

Andriessen, D., Onstenk, J, Delnooz, P, Smeijsters, H. & Peij, S. (2010). Gedragscode praktijkgericht onderzoek voor het hbo. *Gedragscode voor het voorbereiden en uitvoeren van praktijkgericht onderzoek binnen het Hoger Beroepsonderwijs in Nederland. Advies van de Commisie Gedragscode Praktijkgericht Onderzoek in het hbo.* HBO-raad Vereniging van Hogescholen: Den Haag.

Benoit, C., Jansson, M., Millar, A. & Phillips, R. (2005). Community-Academic Research on Hard-to-Reach Populations: Benefits and Challenges. *Qualitative Health Research,* 15(2), pp. 263-282.

Boels, D. (2014). Prostitution and its relations with informal economies. In: N. Peršak and G. Vermeulen, (ed.), *Reframing Prostitution Reframing Prostitution From Discourse to Description, from Moralisation to Normalisation?* Antwerp: Maklu, p.78.

Brennan, J. (2017). Cruising for cash: prostitution on Grindr. *Discourse. Context & Media* 17 (2017), pp.1-8

Buijs, L., Geesink, I. & Holla, S. (2014). De seksparadox. Nederland na de seksuele revolutie. In: Buijs, L., Geesink, I. & Holla, S. (Eds.) *De seksparadox. Nederland na de seksuele revolutie.* Den Haag: Boom Lemma.

Buitink, J. & Steenmijer, J. (red.) (2018). *Beroepscode voor de social werker.* Utrecht: Sociaal Werk Versterkt.

Bungay, V, Oliffe, J. & Atchinson, C. (2015). Addressing Underrepresentation in Sex Work Research: Reflections on Designing a Purposeful Designing Strategy. *Qualitative Health Research* 27(7), pp. 966-978.

Coghlan, D. & Casey, M. (2001). Action research from the inside: issues and challenges in doing action research in your own hospital. *Journal of Advanced Nursing*, 35(5), pp.674-682.

Cornish, F., Gillespie, A. & Zittoun, T. (2013). Collaborative Analysis of Qualitative Data. In: U. Flick, (ed.), *The SAGE Handbook of Qualitative Data Analysis.* London: Sage.

Crago, A., Bruckert, C., Braschel, M. & Shannon, K. (2021). Sex Workers' Access to Police Assistance in Safety Emergencies and Means of Escape from Situations of Violence and Confinement under an 'End Demand' Criminalization Model: A Five City Study in Canada. *Social Sciences 10*(1).

Dedding, C., Goedhart, N.S., Broerse, J.E.W. & Abma, T.A. (2020). Exploring the boundaries of 'good' Participatory Action Research in times of increasing popularity: dealing with constraints in local policy for digital inclusio. *Educational Action Research*, 2 March 2020.

Dennis, J.P. (2008). Women are Victims, Men make Choices: The Invisibility of Men and Boys in the Global Sex Trade. *Gender Issues (2008)* 25, pp.11-25.

De Wildt, R., Andeweg, S. & Sondeijker, F. (2020). *De impact van de coronacrisis op sekswerk. Een onderzoek onder sekswerkers en exploitanten in Hart van Brabant.* Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Dickson-Swift, V., James, E.L., Kippen, S. & Liamputtong, P. (2007). Doing sensitive research: what challenges do qualitative researchers face? *Qualitative Research 7*(3), pp.327-353.

Janssen, M.L. & Veninga, M. (2016) 'Studenten en sekswerk', *Sociologie Magazine,* (1), pp. 18–20.

Gelinas, L., Largent, E.A., Cohen, G., Kortnetsky, S. Bierer, B.E. & Fernandez Lynch, H. (2018). A Framework for Ethical Payment to Research Participants. *The New England Journal of Medicine 378*(8), pp. 766-771.

Gemeente Rotterdam (2015). *Nota prostitutie en seksbranche. Rotterdam 2015*. Rotterdam: Gemeente Rotterdam.

Geymonat, G.G. & Macioti, P.G. (2016). Ambivalent Professionalisation and Autonomy in Workers' Collective Projects: The Cases of Sex Worker Peer Educators in Germany and Sexual Assistants in Switzerland. *Sociological Research Online, 21*(4), 10.

Groot, B, Haveman, A. & Abma, T. (2020). Relational, ethically sound co-production in mental health care research: epistemic injustice and the need for an ethics of care. *Critical Public Health*, 14 May 2020.

HappyTimes (2020). *Making Money with Sex: Difficult trade-offs, still my choice.* Geraadpleegd op 9 februari 2021 van https://redinsight.org/articles/making-money-with-sex

Holloway, I. & Wheeler, S. (2002) *Qualitative research in Nursing.* Oxford: Blackwell publishing.

Institute for Community Studies (z.d.). *What is peer research?* Geraadpleegd op 28 januari 2021 van https://icstudies.org.uk/peer_research_network/what-peer-research\

Jeffreys, E. (2009). *Sex worker-driven research: best practice ethics.* Geraadpleegd op 14 juni 2017 van http://www.nswp.org/sites/nswp.org/files/Elena-Jeffreys-Sex-Worker-Driven-Research-1.pdf

Kloek, M. & Dijkstra, M. (2018). Sekswerk en geweld in Nederland. Aidsfonds: Amsterdam.

Koken, J. (2010). The meaning of the 'Whore': How Feminist Theories on Prostitution Shape Research on Female Sex Workers. In: M. Hope Ditmore, A. Levy and A. Willman, (ed.), *Sex work matters. Exploring money, power and intimacy in the sex industry.* New York: Zed Books, p. 55.

Krob, D. (2010). *Kom je privé? Inventariserend onderzoek naar de mogelijkheden van internet als middel voor de hulpverlening aan mannelijke sekswerkers.* (Bachelor thesis). Den Haag: lHaagse Hogeschool.

Kuckarts, U. & Rädiker, S. (2019). *Analyzing Qualitative Data with MAXQDA. Text, Audio, and Video.* New York: Springer.

Largent, E., Grady, C., Miller, F.G. & Wertheimer, A. (2013). Misconceptions about coercion and undue influence: reflections on the views of IRD members. *Bioethics 27*(9), pp. 500-507.

Lo Iacono, V., Symonds, P. & Brown, D. (2015) 'Skype as a Tool for Qualitative Research Interviews', *Sociological Research Online,* 21 (2).

Los, C. (2014) *Jongensprostitutie. De contactlegging tussen jongen en klant nader beschouwd.* Rotterdam: Controleteam Prostitutie & Mensenhandel, Politie Eenheid Rotterdam.

MacPhail, C. Scott, J. & Minichiello, V. (2014). Technology. Normalisation and male sex work. *Culture, Health & Sexuality 17*(4), pp.483-495.

McLaughlin, L. (1991). Discourses of prostitution/discourses of sexuality. *Critical Studies of Mass Communications 8*(3), p.249-272.

McLean, A. (2012). New Realm, New Problems? Issues and Support Networks in Online Male Sex Work. *Gay & Lesbian Issues and Psychology Review 8*(2), pp. 70-81.

Morrison, T.G. & Whitehead, B.W. (2007). "Nobody's Ever Going to Make a Fag Pretty Woman": Stigma Awareness and the Putative Effects of Stigma Among a Sample of Canadian Male Sex Workers. *Journal of Homosexuality* 53(1-2), pp. 201-217.

NSWP (2014). *The Needs and Rights of Male Sex Workers.* Edinburgh: NSWP.

Oliveira, A. (2018). Same work, different oppression: Stigma and its consequences for male and transgender sex workers in Portugal. *International Journal of Iberian Studies 31* (1), pp. 11-26

Parsons, J.T., Koken, J.A. & D.S. Bimbi (2008). Looking beyond HIV: Eliciting Individual and Community Needs of Male Internet Escorts. *Journal of Homosexuality 35* (1-2), pp. 219-240.

Rechtspraak (2021). *6 jaar cel en tbs voor mensenhandel van meerdere jongens.* Gepubliceerd op 27 januari 2021. Geraadpleegd op 28 januari 2021 van https://www.rechtspraak.nl/Organisatie-en-contact/Organisatie/Rechtbanken/Rechtbank-Midden-Nederland/Nieuws/Paginas/6-Jaar-cel-en-tbs-voor-mensenhandel-van-meerdere-jongens.aspx.

Reijmer, M. (2020). Orlando Boldewijn (17) zocht intimiteit, maar vond de dood. *Oneworld*. Geraadpleegd op 2 februari 2021 van https://www.oneworld.nl/lezen/opinie/orlando-boldewijn-zocht-intimiteit-maar-vond-de-dood/

Repetur, L. & Veenstra, J. (2010). *Vrijbuiters uitgebuit. Minderjarige jongens in de prostitutie.* Amsterdam: SWP

Rottier, J. (2018). *Decriminalization of Sex Work: The New Zealand Model: An Analysis of the Integrative Sex Industry Policy in New Zealand.* (PhD thesis). Utrecht: Utrecht University.

Rubin, G. (1984). Thinking Sex: Notes for a Radical Theory of the Politics of Sexuality. In: Vance, S.C. (Eds.) *Pleasure and Danger.* Boston: Routledge and Kegan Paul.

Ryan, P. (2019). *Male Sex Work in the Digital Age. Curated Lives*. Switzerland: Palgrave Macmillan.

Sagar, T., Jones, D., Symons, K., Tyrie, J. & Roberts, R. (2016) 'Student involvement in the UK sex industry: Motivations and experiences', *The British Journal of Sociology,* 67(4), pp. 697–718.

Shaver, F. (2005). Sex Work Research. Methodological and Ethical Challenges. *Journal of Interpersonal Violence, 20*(3), pp.296-319.
Sinacore, A.L. & Rezazadeh, M.R. (2014) 'Female University Students Working in the Sex Trade: A narrative Analysis', *Canadian Journal of Counselling and Psychotherapy, 48*(4), pp. 40–56.
Smaling, A. (2009). Generaliseerbaarheid in kwalitatief onderzoek. *KWALON 42*(3), pp. 5-12.
Thijssen, W. (2020). Orlando Boldewijn verdrinkt, maar het verhaal eromheen blijft een mysterie. *De Volkskrant*. Geraadpleegd op 2 februari 2021 van https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/orlando-boldewijn-verdrinkt-maar-het-verhaal-eromheen-blijft-een-mysterie~ba92c6e0/
Van den Dries, A. & Luhrs, Y. (2020). Hulp aan sekswerkers schiet nog te vaak tekort. E-learning vermindert stigma. *Vakblad Sociaal Werk 2020* (1), pp. 21-23.
Van der Donk, C. & Van Lanen, B. (2015). *Praktijkonderzoek in zorg en welzijn.* Bussum: Coutinho.
Van der Meulen, E. (2011). 'Action research with sex workers: Dismantling barriers and building bridges', *Action Research, 9*(4), pp.370-384.
Van Gelder, P. (2014) *Boys Online/Boys Offline. Seksuele dienstverlening door jongens/mannen (M$M) in Den Haag. Update Internet escorts 2009-2012.* Den Haag: SHOP Den Haag.
Van Gelder, P., Smit, W., Bakker, L. & De Vaan, K. (2017). *Seksuele uitbuiting van jongens in Nederland.* Regioplan: Amsterdam.
Van Stempvoort, M. (2019) Student Sex Work in the Netherlands: Motivations, Experiences and Needs. *International Journal of Sexual Health,* 31: sup 1.
Van Went, D. & Castelijns, H. (2018). *Jongensprostitutie in beeld. Projectrapportage 2015-2017.* Eindhoven: Expertisecentrum Mensenhandel en (jeugd) Prostitutie Lumens Eindhoven.
Vanwesenbeeck, I. (2001). Another decade of social scientific work on prostitution. *Annual Review of Sex Research 12,* pp.242-289.
Van Wijk, E. & Mascini, P. (2019) The Responsibilization of Entrepreneurs in Legalized Local Prostitution in The Netherlands. *Regulation & Governance* (12273).
Vereniging Humanitas (n.d.). *Humanitas. Over ons.* Geraadpleegd op 01/05/2016 van https://www.humanitas.nl/over-ons/
Verhoeven, M. A. (2017). *Government Policies and Sex Work Realities: Human Trafficking in the Regulated Sex Industry.* Amsterdam: Vrije Universiteit Amsterdam.
Wagenaar, H., Altink, S. & Amesberger, H. (2013) *Final Report of the International Comparative Study of Prostitution* Policy: Austria and the Netherlands. Den Haag: Platform 31.
Wahab, S. (2003). 'Creating Knowledge Collaboratively with Female Sex Workers: Insights from a Qualitative, Feminist, and Participatory Study', *Qualitative Inquiry,* 9(4), pp.625-642.
Willigenburg, J. (1993). *Methodisch werken binnen het Prostitutie Maatschappelijk Werk.* Rotterdam: Humanitas Prostitutie Maatschappelijk Werk.

Dit onderzoek wordt uitgevoerd vanuit de sociaal werk organisatie PMW, welke onderdeel is van Stichting Humanitas in Rotterdam. In deze paragraaf schetsen we ter verheldering kort de achtergrond waartegen dit project is uitgevoerd.

Humanitas is net na de Tweede Wereldoorlog in Nederland opgericht. De destijds sterk verzuilde Nederlandse samenleving had geleid tot maatschappelijke steun die niet voor alle burgers beschikbaar was. Het doel van het 'fundament van sociaal werk op humanistische gronden' - al snel omgedoopt tot 'Humanitas' - was het bieden van toegankelijke ondersteuning, onafhankelijk van de religieuze of levensbeschouwelijke achtergrond van de personen die de steun ontvangen (Vereniging Humanitas, n.d.) bieden. Ook voor Rotterdammers ontstond er een ondersteuningsaanbod op deze grondslag.

Humanitas PMW (Prostitutie Maatschappelijk Werk) werd opgericht als een tak van Humanitas Rotterdam in 1989, na een oproep van de Nederlandse overheid voor een outreachende veldwerker voor sekswerkers in alle grote steden van Nederland (Willigenburg, 1993). Sindsdien is het gespecialiseerde veldwerk en maatschappelijk werk van PMW uitgebreid naar de wijdere regio's Rotterdam en Zuid-Holland-Zuid, momenteel beoefend door een team van tien maatschappelijk werkers. PMW maakt sinds 2017 deel uit van het Expertisecentrum Seksualiteit, Sekswerk en Mensenhandel van Stichting Humanitas.

Anno 2021 is Rotterdam een jonge dynamische en multiculturele havenstad met bijna 600.000 inwoners en wellicht bijna even zoveel etniciteiten als identiteiten. In Nederland is sekswerkbeleid (nog) regionaal georganiseerd. De gemeente Rotterdam geeft in diens meest recente prostitutienota (2015) aan dat diens uitgangpunten voor het beleid voor de seksbranche zijn: het tegengaan van misstanden en mensenhandel, grip houden en verbeteren op de vergunde sector, het versterken van de positie van de sekswerker en het beschermen van het woon- en leefklimaat in de stad. Sekswerk is binnen Rotterdam toegestaan bij of door bedrijven met een vergunning: privéhuizen, clubs of escortbedrijven. Thuiswerk door individuele sekswerkers vanuit hun eigen woning mag op kleine schaal ('niet bedrijfsmatig'). Sekswerk achter de ramen of op straat (tippelen) staat de gemeente niet toe (Gemeente Rotterdam, 2015). Van de 57 vergunde bedrijven zijn er in Rotterdam momenteel 1 of 2 welke zich expliciet richten op het bieden van vergunde werkplekken voor mannelijke sekswerkers. (Sinds de COVID-19 pandemie zijn er wijzigingen geweest, waardoor het precieze aantal vergunde bedrijven onduidelijk is. We komen hier in paragraaf 4.4 op terug.)

Mannen, vrouwen en trans personen in Rotterdam die geld verdienen, verdienden of zouden kunnen gaan verdienen met seks en een vraag hebben, kunnen voor ondersteuning ook anno 2021 nog altijd terecht bij PMW. Hoewel vrouwelijke sekswerkers altijd in de meerderheid zijn geweest in de vraag naar hulp of ondersteuning, heeft PMW altijd oog gehad voor en contact gehad met mannen in het werkveld. In het bijzonder zijn daarbij de inzet binnen de HIK-zaak in de jaren 90

te vermelden en de doorontwikkeling van een methodiek voor het outreachend online benaderen en ondersteunen van mannelijke sekswerkers (Krob, 2010).

Er blijft een grote verdeeldheid in het discours over sekswerk. In het ene kamp pleiten sekswerk activisten en pro-seksfeministen voor vrije keuze en empowerment. In het andere kamp benadrukken de abolitionistische of radicale feministen dat er überhaupt niet zoiets bestaat als keuze bij het verkopen van seks en zien prostitutie alleen als een vorm van seksueel geweld tegen de vrouw (McLaughlin, 1991 en Vanwesenbeeck, 2001). Binnen het radicaal feministische perspectief krijgen mannelijke sekswerkers vaak geen plek daar zij niet passen in het narratief van sekswerk als geweld tegen en uitbuiting van vrouwen (NSWP, 2014).

De visie van PMW volgt een pro-seksfeministisch rechtengebaseerd perspectief en benadrukt dat sekswerk arbeid is. Sekswerkers die in de seksbranche werken, willen gaan werken, willen stoppen of hebben gewerkt, hebben recht op (een stigmavrije) waardering als mens en beroepsbeoefenaar. Bij professionele uitoefening horen gelijke kansen en een goede arbeidspositie. We hebben de overtuiging dat dit sekswerkers minder afhankelijk en minder kwetsbaar maakt voor geweld.

Vanuit PMW zien we sekswerkers die vanuit positieve of intrinsieke motivaties voor dit werk kiezen en we zien in onze praktijk eveneens veel mensen die sekswerk doen omdat ze weinig andere opties hadden. Dit is een onwenselijke situatie waar een oplossing voor moet worden geboden. We beschouwen dit echter uitdrukkelijk niet als een vorm van onvrijwillig sekswerk. Het sekswerk zelf is dan niet het probleem. Het zijn de problemen zoals armoede, de precaire positie van laaggeschoolden op de arbeidsmarkt, problemen met verblijfstatus of gebrek aan rechten op sociale voorzieningen waardoor iemand weinig alternatieven heeft en om toch zijn of haar brood te verdienen sekswerkt. In deze rapportage zullen we ook voor de mannelijke sekswerker de redenen of omstandigheden omschrijven welke hen in het sekswerk brachten.

- Meerdere mensen gebruiken verschillende termen voor deze manier van geld verdienen: hoe noem jij het? Onderzoekers sluiten in de rest van het interview aan bij deze bewoordingen.
- Wat maakte dat je deel wilde nemen aan dit interview?
- Hoe kom je in contact met je klanten? Kun je wat meer vertellen over het proces van contactlegging en komen tot afspraken? Waar ontmoet je je klanten? Screen je je klanten en hoe doe je dat dan? Welke veiligheidsmaatregelen heb je voor jezelf ingebouwd?
- Ken je andere jongens/mannen die hetzelfde werk doen? Hoeveel jongens/mannen ken je? Hoe kom je in contact met collega's? Ervaar je steun aan het contact met anderen?
- Kun je iets zeggen over hoe druk je bent met het werk? Hoeveel tijd besteed je aan het vinden van klanten tov de klantcontacten? Zie je de inkomsten als je hoofdinkomsten of extra cash?
- Kun je wat meer vertellen wat het is wat je doet, welke diensten je aanbiedt aan welke klanten?
- Wanneer ben je gestart? Wat waren de redenen of omstandigheden? Hoe verliep de start?
- Ben je ooit gestopt? Wat waren de redenen of omstandigheden? Hoe verliep het stoppen?
- Wat maakt dat je dit werk nu doet?
- Ervaar je positieve effecten door dit werk? Wat levert het jou op, wat haal je eruit?
- Ervaar je negatieve effecten door dit werk voor jou als persoon? Wat zijn deze?
- Wie weet in je omgeving dat je dit werk doet? Hoe maak je de afweging met wie en waarom je dit deelt? Waar kun je terecht wanneer je behoefte hebt om te praten of advies te vragen?
- Heb je weleens contact gehad met een hulp- of zorgverlener waarbij je verteld hebt over wat je doet of waarbij het misschien goed zou zijn geweest om dat te delen? Hoe ging dat? Ervaarde je een drempel/wantrouwen? Voelde je je gehoord en geholpen?
- Heb je weleens contact gehad met politie waarbij je verteld hebt over wat je doet of waarbij het misschien goed zou zijn geweest om dat te delen? Hoe ging dat? Ervaarde je een drempel/wantrouwen? Voelde je je gehoord en geholpen?
- Heb je weleens contact gehad met een instantie of loket waarbij je verteld hebt over wat je doet of waarbij het misschien goed zou zijn geweest om dat te delen? Hoe ging dat? Ervaarde je een drempel/wantrouwen? Voelde je je gehoord en geholpen?
- Organisaties zoals Humanitas PMW en Door2Door willen paydaters/sekswerkers ondersteunen: hoe denk jij dat ze dat het beste zouden kunnen doen? Waar zou behoefte aan zijn? Hoe kunnen de organisaties hun diensten het beste bekend maken bij [sekswerkers]?

- Er zijn zorgen dat er minderjarige jongens betaalde seksuele contacten hebben. Hoe kijk jij hiernaar? Ken je (verhalen van) jongens? (Concrete casuïstiek of hearsay?)
- Er zijn zorgen jongens/mannen in deze business mogelijk slachtoffer zouden kunnen worden van uitbuiting of misbruik. Hoe kijk jij hier naar?
- Wat vind je ervan dat de (lokale) overheid aandacht heeft voor mannelijke [sekswerkers] en de zorgen die bestaan over uitbuiting of misbruik?
- Heb je zelf ervaringen dat er misbruik van je is gemaakt of dat je geweld hebt meegemaakt? Op watvoor manier? Weet je waar je hiermee terecht zou kunnen?
- Ken je (verhalen van) andere jongens/mannen waarbij er misbruik van hen is gemaakt? Op watvoor manier? (Concrete casuïstiek of hearsay?)
- Heb je een idee wat de juridische/legale status is van het werk wat je doet? Is het toegestaan, denk je? Heb je dingen geregeld om dit te organiseren? Lukt het jou om je aan de regels te houden (en zo niet, waardoor is dat? En hoe manoeuvreer je jezelf om de regels heen?)
- Heb je ideeën over hoe je jouw werk het liefste juridisch/wettelijk geregeld zou zien? Wanneer alles mogelijk zou zijn: hoe zou je dit werk dan het liefste vormgeven?
- Indien nog niet ter sprake gekomen, eventueel informeren naar middelengebruik en sekswerk en verblijfszekerheid in Nederland.
- Zijn er nog andere belangrijke zaken die je mee zou willen geven in het onderzoek?

Respondentnummer:
Datum en tijdstip interview:

Leeftijd:
Land/regio van herkomst:
Identificeert als (etniciteit):
Identificeert als (seksuele geaardheid):
Identificeert als (gender):
Via deze weg in aanraking gekomen met de onderzoeker(s):

Respondent verklaart informatie te hebben gekregen over het onderzoek naar jongens/mannen die in Rotterdam in de seksindustrie werken, wat Stichting Humanitas in opdracht van de Gemeente Rotterdam uitvoert. De onderzoekers/interviewer zijn werkzaam bij Stichting Humanitas. De onderzoeker/interviewer welke vermeld staat onderaan dit formulier is contactpersoon voor de respondent. De respondent geeft toestemming voor deelname aan het onderzoek en weet dat deze middels een email aan de contactpersoon de toestemming ten alle tijde in kan trekken en mag stoppen met meedoen aan het onderzoek zonder verdere opgaaf van reden.
Respondent geeft wel/geen toestemming voor een audio opname van het interview. Gegevens worden geanonimiseerd verzameld, verwerkt en bewaard. Uitkomsten uit het onderzoek kunnen (geanonimiseerd) gepubliceerd worden. Data wordt zonder nieuwe toestemming van de respondent niet ter beschikking gesteld voor hergebruik door een andere onderzoeker.
Respondent verklaart tevens cash een onkostenvergoeding van 30 euro in ontvangst te hebben genomen.

Overige zaken die zijn overeen gekomen:

Ondertekening:

---	---
Respondent	Onderzoeker/interviewer
Optioneel	
Email:	Email:
Telefoonnummer:	Telefoonnummer:
Respondent wil op de hoogte worden gehouden van vervolg onderzoek? ja/nee (email/whatsapp)	

Paydating or escorting?
pays*x
010
Do you want to know more about the pays*x 010 project?
Want to contribute with your experience and knowledge?
Or need some advice or support?
Ben je een man en heb je ervaring met paydaten of seks voor geld (of spullen)?
Wil je jouw kennis en verhaal delen in een (anoniem) interview?
Check voor meer informatie stichtinghumanitas.nl/paysx
Je kunt ons ook rechtstreeks appen:
- Frank: 06 20 31 57 01 (Nederlands / English)
- Chris: 06 33 22 43 46 (English)
- Anke: 06 10 13 59 93 (Nederlands / English)
onderzoekers/veldwerkers bij Stichting Humanitas

men*meetup
OCTOBER 6TH 17:00
With this month:
- Sharing session: share tips&tricks among colleagues on advertising your services, platforms and branding
- Exclusive first acces to the D2D Clothing Swap Rack with work gear for male paydaters. Bring one, take one.
Free entrance. Message 06 10 13 59 93 to reserve a spot.

Humanitas ESSM
T 010 236 52 12
facebook.com/humanitasexpertisecentrum

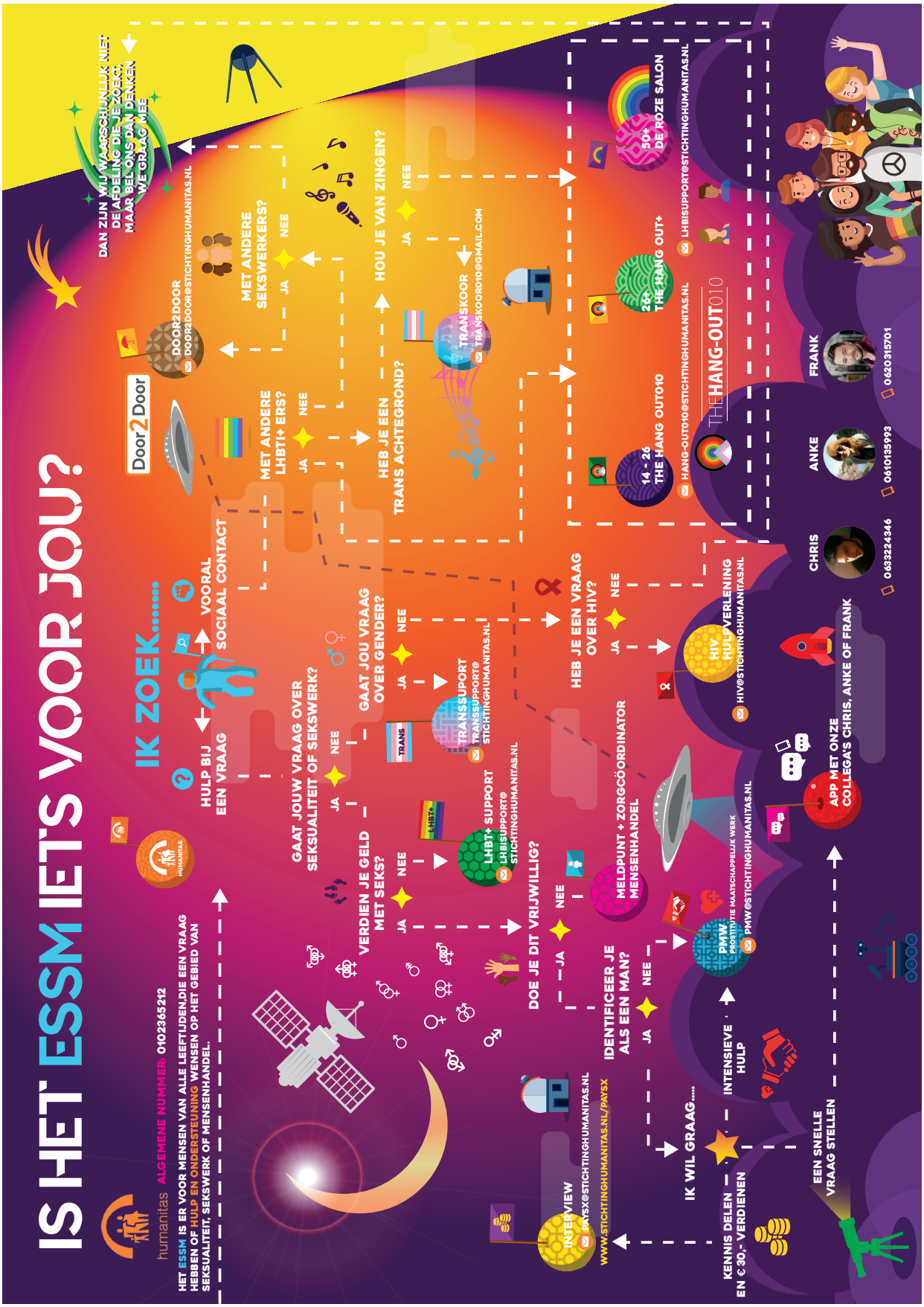
IS HET ESSM IETS VOOR JOU?
humanitas
HET ESSM IS ER VOOR MENSEN VAN ALLE LEEFTIJDEN,DIE EEN VRAAG HEBBEN OF HULP EN ONDERSTEUNING WENSEN OP HET GEBIED VAN SEKSUALITEIT, SEKSWERK OF MENSENHANDEL.
ALGEMENE NUMMER: 0102365212
IK ZOEK.....
HULP BIJ EEN VRAAG
VOORAL SOCIAAL CONTACT
DAN ZIJN WIJ WAARSCHIJNLIJK NIET DE AFDELING DIE JE ZOEKT. MAAR BEL ONS DAN DENKEN WE GRAAG MEE
Door2Door
DOOR2DOOR
DOOR2DOOR@STICHTINGHUMANITAS.NL
GAAT JOUW VRAAG OVER SEKSUALITEIT OF SEKSWERK?
JA
NEE
MET ANDERE SEKSWERKERS?
JA
NEE
MET ANDERE LHBTI+ ERS?
JA
NEE
HEB JE EEN TRANS ACHTEGROND?
HOU JE VAN ZINGEN?
JA
NEE
TRANSKOOR
TRANSKOOR010@GMAIL.COM
GAAT JOU VRAAG OVER GENDER?
JA
NEE
TRANS
TRANSSUPORT
TRANSSUPORT@STICHTINGHUMANITAS.NL
VERDIEN JE GELD MET SEKS?
JA
NEE
LHBT+
LHBT+ SUPPORT
LHBISUPPORT@STICHTINGHUMANITAS.NL
DOE JE DIT VRIJWILLIG?
JA
NEE
HEB JE EEN VRAAG OVER HIV?
JA
NEE
HIV HULPVERLENING
HIV@STICHTINGHUMANITAS.NL
MELDPUNT + ZORGCOÖRDINATOR MENSENHANDEL
IDENTIFICEER JE ALS EEN MAN?
JA
NEE
PMW
PROSTITUTIE MAATSCHAPPELIJK WERK
PMW@STICHTINGHUMANITAS.NL
14 - 26
THE HANG OUT010
26+
THE HANG OUT+
HANG-OUT010@STICHTINGHUMANITAS.NL
50+
DE ROZE SALON
LHBISUPPORT@STICHTINGHUMANITAS.NL
THEHANG-OUT010
FRANK
0620315701
ANKE
0610135993
CHRIS
0633224346
APP MET ONZE COLLEGA'S CHRIS, ANKE OF FRANK
EEN SNELLE VRAAG STELLEN
INTERVIEW
PAYSX@STICHTINGHUMANITAS.NL
WWW.STICHTINGHUMANITAS.NL/PAYSX
IK WIL GRAAG....
INTENSIEVE HULP
KENNIS DELEN EN € 30,- VERDIENEN

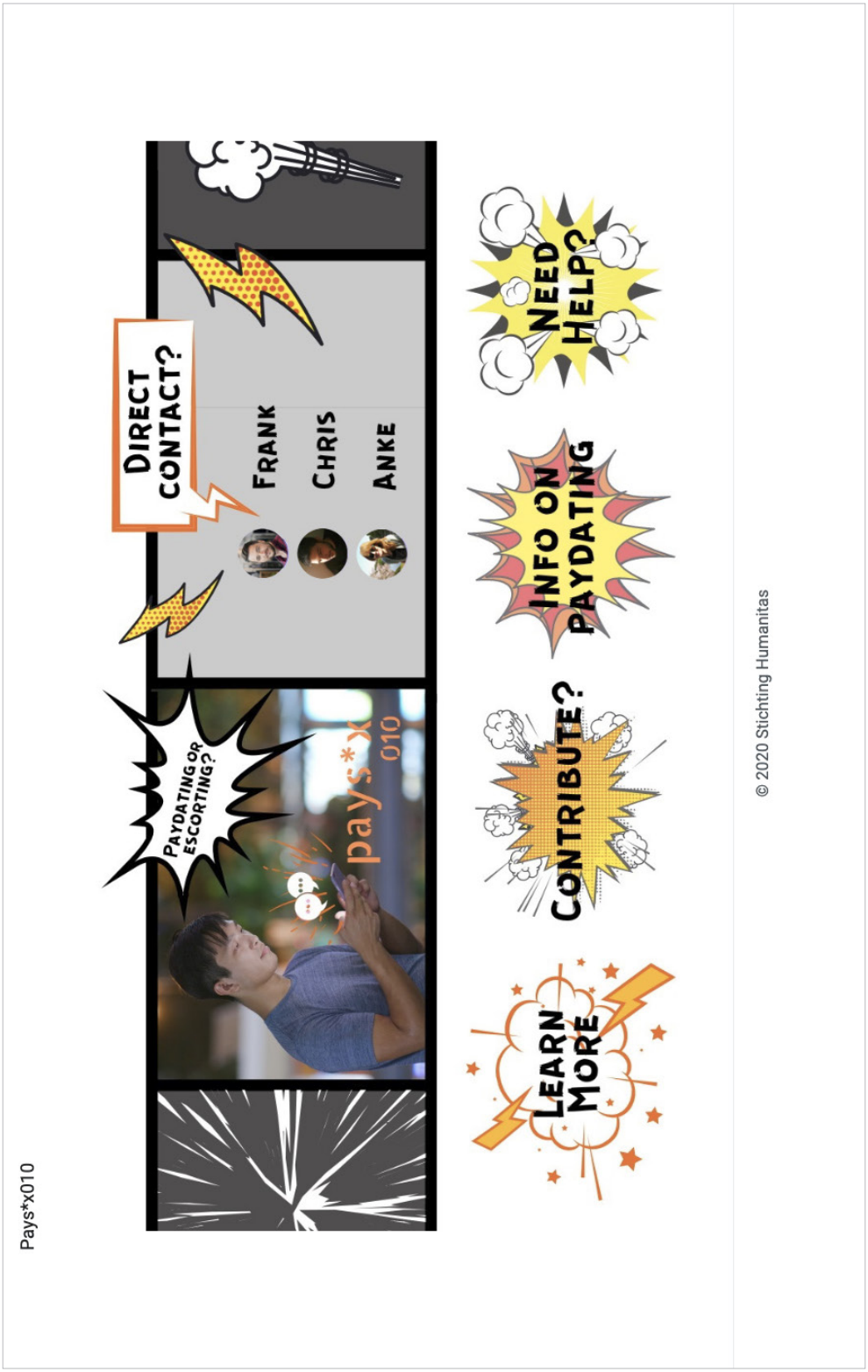
Pays*x010
Paydating or escorting?
pays*x
010
Direct contact?
Frank
Chris
Anke
Learn more
Contribute?
Info on paydating
Need help?
© 2020 Stichting Humanitas

Infograph Pays*x 010. Mannelijke sekswerkers in Rotterdam.

1/2

Contacten met mannelijke sekswerkers voor onderzoek

oktober 2019–januari 2021

386 profielen benaderd online

20 sekswerkers geïnterviewd

27 gemiddelde leeftijd online

28 gemiddelde leeftijd geïnterviewden

22 gemiddelde startleeftijd

Enorme diversiteit binnen de groep mannelijke sekswerkers.

We ontmoetten in dit onderzoek allerlei verschillende personen die vanuit verschillende omstandigheden of motivaties sekswerk doen.

Werving van klanten vindt vooral online plaats.

Mannen-ontmoetingsplaatsen of roze horeca worden zelden gebruikt voor het ontmoeten van klanten. Een klein deel van mannelijke sekswerkers werkt via een exploitant.

lees meer in **hoofdstuk 3**

Mannelijke sekswerkers ervaren zowel positieve als negatieve impact van het sekswerk op hun leven.

Top meest genoemde positieve impact

1	Geld, een inkomen
2	Toename zelfverzekerdheid
3	Plezier hebben
4	Verschillende mensen ontmoeten / netwerken
5	De waarde van sekswerk voor de klant, hen blij kunnen maken
6	Verder ontdekken van de eigen seksualiteit

Top meest genoemde negatieve impact

1	Negatieve impact door stigma op sekswerk
2	Angst voor impact op eigen gezondheid; door SOA's, door drugsgebruik of door COVID
3	Ervaren druk om meer te doen, grenzen over te gaan met het vooruitzicht op meer geld verdienen
4	Negatieve impact op privé intieme relaties, zoals verlies in interesse in seks

lees meer in **hoofdstuk 4**

De mannelijke sekswerkers hebben verschillende zelfzorgtechnieken ontwikkeld om onveiligheid, misbruik en fakers te voorkomen. Het meest geven ze aan op hun onderbuikgevoel te vertrouwen.

lees meer in **hoofdstuk 3**

Infograph Pays*x 010. Mannelijke sekswerkers in Rotterdam.

De politie inschakelen voelt als geen optie.

De geïnterviewden geven aan weinig geweld te hebben meegemaakt. Hierbij lijken ze geweld vooral te zien als fysiek geweld. In geval van nood zouden maar heel weinig van hen de politie inschakelen, uit angst voor repercussies.

Mannelijke sekswerkers ervaren doorgaans weinig steun...

..noch van een eigen informeel netwerk, noch van formele instanties. Ze zijn sterk op zichzelf terug geworpen.

lees meer in **hoofdstuk 5**

Kwetsbaarheden

Financiële druk
Het ontbreken van andere inkomensopties maakt het moeilijk om hun grenzen te handhaven. Dit brengt risico's met zich mee voor hun gezondheid, veiligheid en welzijn.

Middelengebruik
De stijgende vraag naar Chemsex kan leiden tot verhoogde risico's op afhankelijkheid en het overschrijden van grenzen tijdens dates.

Wantrouwen jegens autoriteiten
Ze ervaren een hoge drempel om contact op te nemen met de autoriteiten. Derden die hier misbruik van maken, profiteren van hun zwakke sociale positie en gebrek aan ondersteuning.

Stigma
Het stigma van sekswerk heeft invloed op de manier waarop de samenleving en instellingen hen behandelen. Ze werken in het geheim, waardoor ze geen sociaal en persoonlijk ondersteuningsnetwerk hebben.

Homofobie
Voor mannelijke sekswerkers die seks hebben met mannen, versterkt de angst om ge-out te worden naar hun omgeving de effecten van het stigma op het gebied van sekswerk.

Gevaren van online daten
Kwaadwillende personen benaderen actief jongere onervaren mannen met ongevraagde aanbiedingen voor betaalde en onbetaalde seks.

lees meer in **hoofdstuk 6**

We deden aanbevelingen naar de sekswerk community, hulp- en zorgorganisaties, de gemeente en de politie die mogelijk bij zouden kunnen dragen aan het verbeteren van de situatie en positie van mannen en jongens die betaalde seks aanbieden in Rotterdam.

↑ *lees meer in* **hoofdstuk 7**

Onderzoekers en veldwerkers:
Anke van den Dries
Christoforos Boutsias
Frank van Oorschot

Ontwerp:
Miglė Nevieraitė, www.studiomigle.com

Dit onderzoek werd uitgevoerd door Stichting Humanitas in samenwerking met de Hogeschool van Amsterdam in opdracht van de Gemeente Rotterdam.

Copyright © 2021 Stichting Humanitas

Scan de code voor toegang tot het volledige onderzoeksrapport om verder te kunnen lezen.

Infographic Pays*x 010. Male sex workers in Rotterdam.

Contact with male sex workers during the research.

October 2019–January 2021

386 profiles approached online

20 sex workers interviewed

27 Average age online

28 Average age of interviewees

22 Average starting age

Enormous diversity within group of male sex workers.

In this study we met all kinds of different people who do sex work out of different circumstances or motivations.

Meeting customers mainly happens online.

Cruising areas or gaybars are rarely used for meeting customers. A small proportion of male sex workers work through an agency.

read more in ***chapter 3***

Male sex workers experience both positive and negative impact on their lives.

Top most mentioned positive impacts of sexwork

1	Making money
2	Increase in self-confidence
3	Having fun
4	Meeting / networking with different people
5	The value of sex work for the client, being able to make them happy
6	Further discovering their own sexuality

Top most mentioned negative impacts of sexwork

1	Negative impact of stigma on sex work
2	Fear of impact on their own health; by STDs, by drug use or by COVID
3	Experience of pressure to cross boundaries with the prospect of making more money
4	Negative impact on private intimate relationships, such as loss of interest in sex

read more in ***chapter 4***

The male sex workers have developed various self-care techniques to prevent uncertainty, abuse and fakers. They most often name their gut feeling as their main source of protection.

read more in ***chapter 3***

Infographic Pays*x 010. Male sex workers in Rotterdam.

Calling the police does not feel like an option.

Our interviewees indicated that they had few experiences of violence overall. They seemed to define mainly physical violence as violence. In case of emergency, fearing repercussions, very few of them would consider calling the police.

Male sex workers experience little support...

...either from their own informal networks or from formal institutions. They heavily rely on themselves to remain safe and healthy.

read more in ***chapter 5***

Vulnerabilities of male sex workers

Financial pressures
The lack of other income options makes it difficult to maintain their boundaries. This poses risks to their health, safety, and wellbeing.

Substance use
The rise in demand for Chemsex can lead to increased risks of dependence and boundary-crossing during dates.

Mistrust of authorities
They experience a high-threshold in contacting the authorities. Abusive third-parties take advantage of their weak social position and access to support.

Stigma
Sex work stigma influences how society and institutions treat them. They work in secrecy which cuts them off from social and personal support systems.

Homophobia
For male sex workers who have sex with men, the fear of being "outed" to their environment further intensifies the effects of sex work stigma.

Dangers of online dating
Malicious individuals actively approach younger inexperienced men with unsolicited offers for paid and unpaid sex.

read more in ***chapter 6***

We formulated recommendations for the sex work community, social- and care work organizations, government and police that could help improve the situation of male sex workers in Rotterdam.

↑ *read more in* ***chapter 7***

Researchers / field workers
Anke van den Dries
Christoforos Boutsias
Frank van Oorschot

Design:
Miglė Nevieraitė, www.studiomigle.com

This research was done by Stichting Humanitas ESSM in collaboration with Amsterdam University of Applied Sciences and commissioned by Gemeente Rotterdam.

Copyright © 2021 Stichting Humanitas

To learn more about the research, scan the code for access to the full report in Dutch.